

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
ÄRIÕIGUSE JA INTELLEKTUAALSE OMANDI ÕPPETOOL

Kätlin Jaadla

REGISTREERITUD KOOSELU PARTNERITE OMAVAHELISTE VARALISTE
NÕUETE KVALIFITSEERIMINE EESTI RAHVUSVAHELISES ERAÕIGUSES

Magistritöö

Juhendaja M. Torga (MJur)

Tartu
2013

Sisukord

Sisukord	2
Sissejuhatus	4
1. Registreeritud kooselu poolte omavahelised nõuded Eesti materiaalõiguses	10
1.1. Registreeritud kooselu poolte omavahelised nõuded kui abikaasade vahelised nõuded	10
1.2. Registreeritud kooselu poolte omavahelised nõuded kui seltsingulepingu poolte nõuded	16
1.3. Registreeritud kooselu poolte omavahelised nõuded kui käsundita asjaajamise nõuded	20
1.4. Registreeritud kooselu poolte omavahelised nõuded kui alusetu rikastumise nõuded..	23
2. Registreeritud kooselu poolte omavaheliste nõuete kvalifitseerimine kohtualluvuse kontrollimisel	26
2.1. Registreeritud kooselu poolte nõuete kvalifitseerimine Euroopa Liidu õigusaktide kontekstis	26
2.1.1. Registreeritud kooselu ja võimalik üldine kohtualluvus	26
2.1.2. Registreeritud kooselu ja võimalik valikuline kohtualluvus	34
2.1.3. Registreeritud kooselu ja võimalik erandlik kohtualluvus	39
2.1.4. Registreeritud kooselu ja võimalik poolerandlik kohtualluvus	42
2.2. Registreeritud kooselu poolte nõuete kvalifitseerimine TsMS-i kontekstis	47
2.2.1. Registreeritud kooselu ja võimalik üldine kohtualluvus	47
2.2.2. Registreeritud kooselu ja võimalik erandlik kohtualluvus	52
2.2.3. Registreeritud kooselu ja võimalik poolerandlik kohtualluvus	55
3. Registreeritud kooselu poolte omavaheliste nõuete kvalifitseerimine kohaldatava õiguse määramisel	57
3.1. Registreeritud kooselu poolte omavahelised nõuded kui abielusuhetest tulenevad nõuded	57
3.1.1. Võimalik kohaldatav õigus registreeritud kooselu poolte varalistele suhetele kokkuleppe korra	57
3.1.2. Võimalik kohaldatav õigus registreeritud kooselu poolte varalistele suhetele kokkuleppe puudumise korral	61
3.2. Registreeritud kooselu poolte omavahelised nõuded kui seltsingulepingu poolte nõuded	64
3.2.1. Võimalik kohaldatav õigus registreeritud kooselu poolte varalistele suhetele kokkuleppe korral	64
3.2.2. Võimalik kohaldatav õigus registreeritud kooselu poolte varalistele suhetele kokkuleppe puudumise korra	66
3.3. Registreeritud kooselu poolte omavahelised nõuded kui käsundita asjaajamise nõuded	68
3.4. Registreeritud kooselu poolte omavahelised nõuded kui alusetu rikastumise nõuded..	70

Kokkuvõte	72
Characterizing the claims of registered partners in Estonian private international law	
Abstract	76
Kasutatud allikad.....	84
Kasutatud kirjandus.....	84
Kasutatud normatiivaktid	86
Kasutatud kohtupraktika	87
Kasutatud muu allikmaterjal.....	88

Sissejuhatus

Rahvusvahelises eraõiguses on abielusuhted ja nendest tulenevad varalised ning mittevaralised tagajärjed reguleeritud nii Euroopa Liidu kui Eesti tasandil. Abielu lõppemisega tekkivate õigusvaidluste lahendamiseks on Euroopa Liidus vastu võetud mitmeid määrusi. Näiteks: reguleerimaks kohaldatava õiguse määramist abielulahutuse ja lahusele korral (Rooma III määrus)¹, kohtualluvuse kontrollimist ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist käsitlev määrus kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega (Brüssel IIbis määrus)² ning määrus kohtualluvuse, kohaldatava õiguse, kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise ning koostöö kohta ülalpidamiskohustuste küsimustes³. Nimetatud Euroopa Liidu määrused reguleerivad vaid ühte kindlat osa abielu lahutusprotsessist. Brüssel IIbis määruse kohaldamisalast jäetakse preambula p 8 kohaselt välja abielu omandiõiguslikud tagajärjed ning muud kaasnevad asjaolud ja art 1 lõike 3 p e kohaselt ülalpidamiskohustused. Rooma III määruse art 1 lõige 2 jätab sama moodi enda reguleerimisalast selgesõnaliselt välja ülalpidamiskohustuste ja abieluvaraga seotud asjad.

Registreeritud kooselu, kui mitteabielulise kooselu ühte vormi Eesti õigus ei tunne⁴. Samuti ei ole Euroopa Liidu tasandil registreeritud kooselu ja sellest tulenevaid varalisi ning mittevaralisi tagajärgi reguleeritud. Inimeste vaba liikumise tõttu ning tänu sellele, et osades liikmesriikides⁵ on kooselu registreerimine võimalik, kaalutakse Justiitsministeeriumi poolt⁶ mitteabielulise kooselu institutsioonina registreeritud kooselu Eesti õigusesse sisse viia.

¹ Council Regulation (EU) No 1259/2010, of 20 December 2010, implementing enhanced cooperation in the area of the law applicable to divorce and legal separation, ELT L 343, 29.12.2010, pp 10 – 16.

² Council Regulation (EC) No 2201/2003, 27. November 2003, concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) nr 1347/2000, ELT L 338, 23.12.2003, pp 1 – 29.

³ Council Regulation (EC) No 4/2009, of 18. December 2008, on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and cooperation in matters relating to maintenance obligations, ELT L 7, 10.01.2009, pp 1 – 79.

⁴ Kehtiv perekonnaseadus (PKS 18. november 2009. – RT I 2009, 60, 395; RT I, 27.06.2012, 4.) tunneb ainult abielu institutsiooni, ka varem kehtinud PKS (12. oktoober 1994. – RT I 1994, 75, 1326; RT I 2009, 60, 395.) ja Eesti NSV abielu- ja perekonnakoodeks (Tallinn: Eesti Raamat, 1969, Tartu : H. Heidemanni nim. trükikoda) registreeritud kooselu institutsiooni ei tundnud.

⁵ Euroopa Liidus on erisoolistel paaridel oma kooselu võimalik registreerida: Belgias, Hollandis, Luksemburgis, Prantsusmaal. Esimese riigina võeti kooseluseadus 1989. aastal vastu Taanis. Kooselu registreerimine Taanis on võimalik vaid samasoolistel paaridel ning registreeritud kooselu õiguslikud mõjud sarnanevad Taanis suuresti abielule. Vt lähemalt: K. Waaldijk. More or less together: Levels of legal consequences of marriage, cohabitation and registered partnership for different-sex and same-sex partners. A comparative study of nine European

Eesti kohtud võivad registreeritud kooselust tõusetuvate õigusküsimustega kokku puutuda juhul, kui kooselu on registreeritud mõnes välisriigis⁷ ning vastav hagi esitatakse Eesti kohtusse. Eesti siseriiklikus materiaaõiguses ning rahvusvahelises eraõiguses puudub registreeritud kooselu regulatsioon, seega tekib probleem registreeritud kooselu kvalifitseerimisel ja sellele kohaldatavate õigusnormide leidmisel. Kooselu registreerimise võimaldamine mittekodanikele ning isikutele, kelle harilik viibimiskoht ei ole kooselu registreerimise riigis, loob võimalusi selleks, et registreeritud kooselu lõppemisel pöördutakse vara jagamiseks riigi kohtu poole, kus kooselu registreerimine ning kooselu kestel omandatud vara jagamine on reguleerimata.⁸

Erinevate Euroopa Liidu liikmesriikide kooselu registreerimise regulatsioonist (nt Holland ja Prantsusmaa) ei tulene ühtset lähenemist kooselu registreerimiseks, lõpetamiseks ega registreeritud kooselu lõpetamisel selle varaliste tagajärgedega tegelemiseks, seega puudub käesoleval hetkel ühtne alus⁹ välisriigis registreeritud kooselu kvalifitseerimiseks. Nimetatud riigid lähtuvad enda siseriiklikus materiaaõiguses erinevatest kooselu registreerimise põhimõtetest, mis teevad registreeritud kooselule ühtsete kvalifitseerimise sätete leidmise keeruliseks riikides, kus kooselu registreerimise regulatsioon puudub.

Registreeritud kooselu kvalifitseerimise problemaatika Eesti siseriikliku õiguse alusel muudab eriti aktuaalseks asjaolu, et Euroopa Liidus on väljatöötamisel Nõukogu määruse eelnõu kohtualluvuse, kohaldatava õiguse ning otsuste tunnustamise ja täitmise kohta

countries. Paris, 2005, pp 67 – 78. Available: <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/12585/More-or-less-together00-Complete%20report.pdf?sequence=2> (01.05.2013).

⁶ Justiitsministeeriumi pressiteade 28. august 2012. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/57148> (01.05.2013).

⁷ 2007. aastal lõpetati Euroopa Liidus 8500 registreeritud kooselu ja 1266 registreeritud kooselu lõppes ühe partneri surma tõttu. Registreeritud kooselu lõpetamisel ühepoolse avalduse, ühistaotluse esitamise või ühe poole surma korral esineb kooselu pooltel ja üleelanud poolel mitmeid raskusi eelkõige vara jagamisel, pärimisel. Vt lähemalt: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM (2011) 125 final, of 16. March 2011, bringing legal clarity to property rights for international couples. Available: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0125:FIN:EN:PDF> (01.05.2013).

⁸ Näiteks on Prantsusmaal võimalik kooselu registreerida isikul, kes Prantsusmaal elab, kuid kes ei oma Prantsusmaa kodakondsust, isikuga, kellel puudub nii Prantsusmaa kodakondsus kui ka sealne elukoht. Vt lähemalt: K. Waaldijk, pp 33 – 39.

⁹ Registreeritud kooselu ühtse definitsiooni puudumist on oma artiklis tõdenud ka M. Melcher. Vt lähemalt: M. Melcher. (Mutual) Recognition of Registered Relationships via EU Private International Law. – Journal of Private International Law No. 1 Vol. 9, 2013, p 159.

registreeritud kooselust tulenevaid varalisi tagajärgi käsitlevates asjades¹⁰. Eesti õigusmaastikul on tehtud samme mitteabielulise kooselu registreerimiseks ning sellest tõusetuvate probleemide õiguslikuks lahendamiseks kooseluseaduse eelnõu kontseptsiooni¹¹ näol. Käesoleval hetkel, kui tegemist on alles kooseluseaduse eelnõu kontseptsiooniga, on registreeritud kooselu uurimine rahvusvahelises eraõiguses vajalik ka siseriikliku seadusandja jaoks¹², mitte ainult Eesti kohtutele rahvusvahelise eraõiguse kaasuste lahendamiseks. Milline saab olema registreeritud kooselu varasuhetega seotud küsimuste lahendamine Eesti siseriiklikul õigusmaastikul ning Euroopa Liidu tasandil, seda näitavad nii kooseluseaduse vastuvõtmisel ning Euroopa Liidu Nõukogu määruse-ettepaneku (kohtualluvuse, kohaldatava õiguse ning otsuste tunnustamise ja täitmise kohta registreeritud kooselust tulenevaid varalisi tagajärgi käsitlevates asjades) jõustumisel nende rakendamise tulemused. Eesti siseriiklikus materiaalsoiguses ja rahvusvahelises eraõiguses puudub igasugune regulatsioon kooselu registreerimise kohta, seega tuleb leida lahendus juhtudeks, kui Eesti kohtule esitatakse registreeritud kooselu vara jagamise hagi.

Käesoleva töö eesmärgiks on registreeritud kooselust tulenevate nõuete kvalifitseerimine Eesti siseriikliku materiaalsoiguse alusel, et oleks võimalik kindlaks teha, millal registreeritud kooselust tõusetuv õigusvaidlus allub Eesti kohtule ning registreeritud kooselu kvalifitseerimisest lähtuvalt määrata õigusvaidluse lahendamiseks lõplikult kohaldatav õigus. Antud töös käsitletakse registreeritud kooselu kui erisooliste isikute vahel välisriigis registreeritud kooselu. Eesmärgist lähtuvalt on töö jaotatud kolme peatükki. Esimene peatükk käsitleb registreeritud kooselu varaliste nõuete kvalifitseerimise võimalusi Eesti siseriikliku materiaalsoiguse alusel. Antud peatükk käsitleb, kuidas on Eesti õiguskirjanduses ja Riigikohtu lahendites Eesti siseriikliku materiaalsoiguse abil mitteabielulisest kooselust tulenevaid nõudeid sisustatud. Esimene peatükk paneb aluse kahele järgnevale peatükile - registreeritud kooselu kvalifitseerimine Eesti siseriikliku materiaalsoiguse alusel aitab hiljem lahendada küsimust, kuidas tuleks Eesti kohtul

¹⁰ Proposal for a Council regulation on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions regarding the property consequences of registered partnerships. Available: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0127:FIN:EN:PDF> (01.05.2013).

¹¹ Kooseluseaduse eelnõu kontseptsioon. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57140/Kooseluseaduse+kontseptsioon.pdf> (01.05.2013).

¹² 2011. aasta rahva ja eluruumide loenduse põhjal elas 15-aastasest ja vanemast elanikkonnast 15,6% vabaabielus. Võrreldes 2000. aastal toimunud rahvaloendusega suurenes vabaabielus olijate osatähtsus 4,7%.

Vt lähemalt: Statistikaamet. Rahva ja eluruumide loendus 2011. aastal, Rahvastiku demograafilised ja etno-kultuurilised näitajad – Perekonnaseis. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.stat.ee/sab-uuendus?db_update_id=14101.

kvalifitseerida registreeritud kooselu rahvusvahelise eraõiguse sätete alla paigutades. Töö teine peatükk analüüsib võimalikke olukordi, millal registreeritud kooselust tuleneva õigusvaidluse lahendamine allub Eesti kohtule ehk millistele Euroopa Liidu ja Eesti rahvusvahelise eraõiguse aktidele tuginedes on võimalik registreeritud kooselu varalistest suhetest tõusetuvat õigusvaidlust lahendada Eesti kohutus. Töö teine peatükk toob välja, millised registreeritud kooselu kvalifitseerimise võimalused sobivad kohtualluvuse kontrollimise alusteks ja millised mitte. Antud peatükk on jaotatud vastavalt Euroopa Liidu ja Eesti rahvusvahelise eraõiguse kohtualluvuse kontrollimise õigusaktide alusel kaheks alapeatükiks. Toodud jaotuse tingib asjaolu, et Euroopa Liidu määruste kohaldamisel on Eesti rahvusvahelise eraõiguse kohtualluvuse sätete kohaldamine välistatud ning olukordades, kus Euroopa Liidu määrused kohaldamisele ei kuulu, tuleb kohtualluvust kontrollida vastavalt Eesti rahvusvahelise eraõiguse kohtualluvuse sätetele. Töö kolmas peatükk käsitleb registreeritud kooselule lõplikult kohaldatava õiguse määramist, lähtudes registreeritud kooselu kvalifitseerimise tulemustest. Antud peatüki eesmärk on leida registreeritud kooselu erinevatel kvalifitseerimise juhtudel õigussuhtele lõplikult kohaldatav õigus ning analüüsida, milline registreeritud kooselu varalistele suhetele lõplikult kohaldatav õigus vastab kõige paremini poolte ootustele ning millist registreeritud kooselu kvalifitseerimise võimalust tuleks lõplikult kohaldatava õiguse määramisel vältida. Kolmanda peatüki alapeatükkide järjestamisel on aluseks võetud esimeses peatükis toodud registreeritud kooselu kvalifitseerimise võimalused ning paigutatud need vastavalt kvalifitseerimise tulemustele rahvusvahelise eraõiguse seaduse¹³ (REÕS) kollisiooninormide alla. Registreeritud kooselu kohtualluvust käsitlev peatükk eelneb lõplikult kohaldatava õiguse määramist käsitlevale peatükile seetõttu, et alles asja allumisel Eesti kohtule määrab kohus õigussuhtele lõplikult kohaldatava õiguse. Käesolev töö eristab registreeritud kooselu kvalifitseerimist kohtualluvuse kontrollimise ja lõplikult kohaldatava õiguse määramise faasides, sest õigussuhte seos kindla riigi kohtuga (kohtualluvus) ei pruugi tähendada samadel alustel seost ka selle riigi õigusega (lõplikult kohaldatav õigus).

Käesoleva töö esmasteks allikateks on Riigikohtu lahendid, millele tuginetakse eelkõige registreeritud kooselu kvalifitseerimisel ning Euroopa Liidu ja Eesti õigusaktid. Tuginedes Riigikohtu lahendites toodud mitteabielulisest kooselust tulenevate nõuete lahendamisele on analoogiat kasutades võimalik registreeritud kooselu kvalifitseerimiseks ka järeldusi teha. Teisesteks allikateks on Euroopa Liidu rahvusvahelise eraõiguse alane õiguskirjandus, sh määruse ettepanekud, määruse parandusettepanekud, Euroopa Liidu

¹³ Rahvusvahelise eraõiguse seadus. 27. märts 2002. – RT I 2002, 35, 217; RT I 2009, 59, 385.

töödokumendid. Kuna Eesti õiguskirjanduses on aktuaalne pigem mitteabieluline kooselu (vabaabielu) ning õiguskirjandus registreeritud kooselu kohta suures osas puudub, tuginetakse eelkõige Euroopa Liidu ja liikmesriikide õiguskirjandusele. Liikmesriikide õiguskirjandusest on tähelepanu pööratud eelkõige Hollandi ja Prantsusmaa kooselu registreerimise alasele õiguskirjandusele, sest nimetatud liikmesriikides on erisooliste isikute kooselu registreerimine õiguses kõige kauem kehtinud. Varasemalt on Eesti õiguses registreeritud kooselu uuritud vaid kaudselt, eelkõige läbi mitteabielulise kooselu¹⁴. Lõputöid on kirjutatud mitteabielulise kooselu olemusest¹⁵, õiguslikust staatusest¹⁶ ja võrreldud mitteabielulise kooselu varalisi suhteid abikaasade varaliste suhetega¹⁷. Tähelepanu on pööratud samasooliste paaride kooselu reguleerimise võimalikkusele Eesti õiguses¹⁸. Eesti siseriiklikus õiguses on registreeritud kooselu käsitletud vaid kaudselt, läbi mitteabielulise kooselu. Eesti rahvusvahelises eraõiguses registreeritud kooselu varasem käsitlus puudub.

Antud töös ei analüüsita Eesti ja naaberriikide¹⁹ vahel sõlmitud õigusabilepinguid, sest töö eesmärgiks on tuua välja kitsamalt registreeritud kooselu kvalifitseerimine Eesti siseriikliku materiaalõiguse alusel, sellest tulenevalt leida, millal asi allub Eesti kohtule ning määrata registreeritud kooselu erinevatel kvalifitseerimise juhtudel õigussuhtele lõplikult kohaldatav õigus. Riikide, kellega Eesti on õigusabilepingud sõlminud, siseriiklikus õiguses puudub kooselu registreerimiseks vastav regulatsioon. Seega oleks Eesti siseriikliku materiaalõiguse alusel registreeritud kooselu kvalifitseerimine ja õigusabilepingutes toodud kohtualluvuse kontrollimise ja kollisiooninormide alla paigutamine õigusabilepingu teise

¹⁴ L. Järviste, K. Kasearu, jt. Abielu ja vaba kooselu: trendid, regulatsioonid, hoiakud. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 4/2008. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V2ljaanded/Toimetised/2008/04.pdf> (01.05.2013).

¹⁵ L. Tihhonova. Mitteabielulise kooselu olemus ja õiguslik reguleerimine. Lõputöö, 2006, Tartu: Tartu Ülikool.

¹⁶ M. G. Kalatshjan-Kirejeva. Mitteabielulise kooselu õiguslik staatus muutuvate perekonnavormide kontekstis. Bakalaureusetöö, 2009, Tartu: Tartu Ülikool.

¹⁷ K. Riisalu. Mitteabielulise kooselu partnerite varalistest suhetest võrreldes abikaasade varaliste suhetega. Bakalaureusetöö, 2005, Tallinn: Tartu Ülikooli õigusinstituut.

¹⁸ S. Narusk. Homoseksuaalse kooselu reguleerimisest. Bakalaureusetöö, 2005, Tallinn: Tartu Ülikooli õigusinstituut; E. Kurs. Samasoolise paaride kooselu regulatsiooni vajalikkusest Eestis sihtgruppi kuuluvate naiste perspektiivist. Magistritöö, 2012, Tartu: Tartu Ülikool.

¹⁹ Eesti Vabariigi, Leedu Vabariigi ja Läti Vabariigi õigusabi ja õigussuhete leping. 11. november 1992. - RT II 1993, 6, 5; Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades. 26. jaanuar 1993. - RT II 1993, 16, 27; Eesti Vabariigi ja Ukraina leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil- ning kriminaalasjades. 15. veebruar 1995. - RT II 1995, 13, 63; Eesti Vabariigi ja Poola Vabariigi vaheline leping õigusabi osutamise ja õigussuhete kohta tsiviil-, töö- ning kriminaalasjades. 27. november 1998. - RT II 1999, 4, 22.

osapoolte suhtes ebaselge. Euroopa Liidu²⁰ ning Eesti²¹ vastavate õigusaktide vastuvõtmisel ning jõustumisel on olemas alused registreeritud kooselust tõusetuvate õigusküsimuste lahendamiseks ka nende riikidega, kellega Eesti on sõlminud õigusabilepingud. Juhul kui õigusabileping olukorda ei reguleeri, tulevad kohaldamisele Eesti rahvusvahelise eraõiguse seaduse sätted²².

Käesolevas töös on kasutatud peamiselt analüütilis- võrdlevat meetodit Euroopa Liidu õigusaktide ja liikmesriikides (Prantsusmaa, Holland) kehtivate normide ning registreeritud kooselu alase õiguskirjanduse uurimiseks. Olulise osa moodustab kohtupraktika analüütiline käsitlemine ning selle analoogiale tuginev kohaldamine registreeritud kooselu võimalikuks kvalifitseerimiseks.

²⁰ Proposal for a Council regulation on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions regarding the property consequences of registered partnerships.

²¹ Kooseluseaduse eelnõu kontseptsioon.

²² Eeldatavasti muudetakse ka rahvusvahelise eraõiguse seadust ning lisatakse vastavad kollisiooninormid registreeritud kooselu osas.

1. Registreeritud kooselu poolte omavahelised nõuded Eesti materiaaloiguses

1.1. Registreeritud kooselu poolte omavahelised nõuded kui abikaasade vahelised nõuded

Eesti siseriikliku materiaaloiguse kohaselt ei ole kooselu registreerimine (v.a. abielu²³) Eestis võimalik, seega tuleb välisriigis registreeritud kooselu lõppemisel kooselu kestel omandatud vara jagamise küsimuse lahendamiseks leida Eesti siseriiklikust materiaaloigusest sobiv alus, mis võiks reguleerida välisriigis registreeritud kooselu varalisi suhteid. Käesolev alapeatükk analüüsib registreeritud kooselu poolte omavaheliste nõuete kvalifitseerimise võimalust abikaasade vaheliste nõuetena. Esiteks, tuuakse näiteid Eesti siseriiklikust materiaaloigusest, kus mitteabielulist kooselu on reguleeritud sarnaselt abieluga. Teiseks, analüüsib käesolev alapeatükk kooselu registreerimise ja abielu sõlmimise sarnasusi, leidmaks tuge PKS-i võimalikuks kohaldamiseks ka registreeritud kooselulisele suhtele. Oluline on lisaks kooselu registreerimise ja abielu sõlmimise sarnasustele välja tuua ka abielu lahutamisel ja registreeritud kooselu lõppemisel tõusetuvate õigusküsimuste sarnasused. Selleks, et määrata registreeritud kooselu võimalikku sarnasust abieluga, tuleb analüüsida mõlema kooseluvormi sõlmimist ja õiguslikke tagajärgi. Üheks välisriigis registreeritud kooselu võimalikuks kvalifitseerimise aluseks Eesti siseriikliku materiaaloiguse kohaselt on seega abielu.

Seaduse tasandil on Eesti siseriiklikus materiaaloiguses mitteabielulist kooselu reguleeritud sarnaselt abieluga näiteks krediitiasutuste seaduse²⁴ (KAS) § 87 lg 2, täitemenetluse seadustikus²⁵ (TMS) § 9 lg 1 p 5, pankrotiseaduse²⁶ (PankrS) § 117 lg 1 p 2 ja vangistusseaduse²⁷ § 25 lg 1. Ühtmoodi abikaasadega on mitteabielulises kooselus elavate isikute õigusi reguleeritud ka kohtumenetlustes, näiteks tsiviilkohtumenetluse seadustikus²⁸

²³ Abielu mõiste kohta taasiseseksivunud Eesti perekonnaõiguses vt lähemalt: M. Ernits. PõhiSK § 9/3.1.4, K. Jaanimägi. PõhiSK § 27/24 – 25.5. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3 vlj. Tallinn: Juura 2012; A. Lüderitz. Perekonnaõigus. Tallinn, Juura, 2005, lk 29.

²⁴ Krediitiasutuste seadus. 9. veebruar 1999. – RT I 1999, 23, 349; RT I, 29.03.2012, 1.

²⁵ Täitemenetluse seadustik. 20. aprill 2005. – RT I 2005, 27, 198; RT I, 31.12.2012, 5.

²⁶ Pankrotiseadus. 22. jaanuar 2003. – RT I 2003, 17, 95; RT I, 21.12.2012, 1.

²⁷ Vangistusseadus. 14. juuni 2000. – RT I 2000, 58, 376; RT I, 20.12.2012, 3.

²⁸ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. 20. aprill 2005. – RT I 2005, 26, 197; RT I, 21.12.2012, 1.

(TsMS) § 257 lg 1 p 5, kriminaalmenetluse seadustikus²⁹ (KrMS) § 71 lg 1 p 5 ning haldusmenetluse seaduses³⁰ (HMS) § 10 lg 2 kohaselt.

Vaba kooselu tunnistatakse kaudselt ka seoses sotsiaalabiga – näiteks lähtutakse toimetulekutoetuste määramisel leibkonna mõistest, puuetega inimese sotsiaaltoetust võib taotleda ka puudega lapse kasuvanem, kes võib olla ka bioloogilise vanema elukaaslane, peretoetusi võib taotleda samuti lapse kasuvanem.³¹ Kuna registreeritud kooselu on nii- öelda vabaabielust üks samm abielulisele suhetele lähemal (juriidilised tagajärjed on suuremas osas reguleeritud, registreeritud kooselu pooled on astunud samme oma kooselu seadustamiseks), oleks välisriigis registreeritud kooselule nimetatud normide kohaldamine teatud juhtudel põhjendatud.

Abielu sõlmimist, lahutamist ning abielust tõusetuvaid ülalpidamis- ning varalisi suhteid reguleerib Eesti siseriiklikus materiaalõiguses PKS. Selleks, et PKS oleks kohaldatav ka välisriigis registreeritud kooselule, tuleb leida olulisi sarnasusi abieluliste suhete ning kooselu registreerimisel tekkivate suhete vahel.

Esiteks, leidub sarnasusi kooselu registreerimise ja abielu sõlmimiste alustes. Registreeritud kooselu võimalik määratlus on ära toodud kooseluseaduse eelnõu kontseptsioonis³². Kooseluseaduse eelnõu kontseptsiooni kohaselt tekib registreeritud kooselu notariaalselt tõestatud kooselulepingu sõlmimisega kahe isiku vahel ning lepingu sõlmimiseks ei tohi kumbki pool olla abielus ega registreeritud kooselus kellegi teisega. Sarnaselt kooseluseaduse eelnõu kontseptsioonis toodud võimalikule kooselu registreerimisele, on abielu võimalik sõlmida notariaadiseaduse³³ (NotS) § 29 lg 3 p 7 kohaselt notari juures või PKS- i § 7 lõike 1 kohaselt perekonnaseisuametniku juuresolekul. Erinevus abielu sõlmimise ning kooselu registreerimise vahel on eelkõige asjaolu, et kooselu registreerimisel sõlmitakse kooseluleping³⁴, abiellumise puhul esitatakse avaldus abielu registreerimiseks. Kooselulepingu sõlmimine ongi teatud juhtudel ainukeseks erinevuseks registreeritud kooselu

²⁹ Kriminaalmenetluse seadustik. 12. veebruar 2003. – RT I 2003, 27, 166; RT I, 21.12.2012, 1.

³⁰ Haldusmenetluse seadus. 6. Juuni 2001. – RT I 2001, 58, 354; RT I, 23.02.2011, 3.

³¹ L. Järviste, K. Kasearu, jt, lk 12.

³² Justiitsministeeriumi hinnangul on otstarbekaim lahendus vastandlike huvide - lepinguvabadus versus perekonna kaitse kohustus - vahel tasakaalu leidmiseks registreeringu-, eelduspõhise- ja lepingulise regulatsioonimudeli segaversioon mitteabielulise kooselu õiguslikuks reguleerimiseks.

³³ Notariaadiseadus. 06. detsember 2000. - RT I 2000, 104, 684; RT I, 30.12.2010, 2.

³⁴ Kooselulepingu sõlmimine on ette nähtud kooseluseaduse eelnõu kontseptsioonis kui ka liikmesriikide õiguses, kus registreeritud kooselu sõlmimine, lõpetamine ning õiguslikud tagajärjed sarnanevad oluliselt abielu sõlmimisele, lahutamisele ja õiguslikele tagajärgedele (nt Hollandis). Vt lähemalt: W. M. Schrama, pp 315 – 327.

ning abieluliste suhete vahel. Sarnasuseks abielu sõlmimise ning kooselu registreerimise juures on klausel, mille kohaselt ei tohi kumbki pooltest olla registreeritud kooselus (abielus³⁵) kellegi teisega.

Teiseks, peavad kooselu registreerida soovivad pooled kooseluseaduse eelnõu kontseptsiooni alusel kooselulepingus kokku leppima, millist PKS-is reguleeritud abieluvarasuhet nende kooselule kohaldatakse. Kooselulepingu tõestanud notar registreerib kooselu rahvastikuregistris ja edastab lepingu abieluvararegistris registreerimiseks samamoodi, nagu see toimub notariaalsel abielu sõlmimisel.³⁶ Tulevastel abikaasad on enne abiellumist võimalik valida abieluvarale kohalduv varasuhte liik, sõlmida enne abiellumist või abielu kestel abieluvaraleping. Abieluvaralepingus valivad abikaasad nende abieluvarale kohalduva varasuhte liigi. PKS § 24 lg 3 kohaselt nii varasuhte valimisel, kui ka abieluvaralepingu sõlmimisel, kohaldatakse varasuhtele abieluvaralepingus sätestatud varasuhte liiki. PKS kohaselt on varasuhete liigid: ühisvara, vara juurdekasvu tasaarvestus ja lahusvara. Tulenevalt kooseluseaduse eelnõu kontseptsioonist on kooselu registreerida soovivatel pooltel võimalik valida samade varasuhte liikide vahel nagu abielu sõlmivatel pooltel. Registreeritud kooselu kestel varasuhte liigi muutmist kooseluseaduse eelnõu kontseptsioon ette ei näe, kuid seda ei ole eelnõu kontseptsioonis otseselt ka välistatud. Kooseluseaduse eelnõu loomisel tuleks seega tähelepanu pöörata ka kooselu registreerida soovivate poolte tahtele nende poolt kooselu registreerimise alguses valitud vararežiimi muutmise võimaldamisele. Erinevalt kooseluseaduse eelnõu kontseptsioonis toodust, ei ole abielu sõlmimisel vararežiimi valik kohustuslik, PKS- i § 24 lg 2 kohaselt kohaldatakse abieluvaralepingu sõlmimata jätmise korral abikaasade varalistele suhetele ühisvararežiimi. Abikaasad, kes oma abieluvarale kohalduvat varasuhet ei vali ning abieluvaralepingut ei sõlmi, lepivad vaikimisi asjaoluga, et nende abielu kestel soetatud vara kuulub nende ühisomandisse. Käesoleval hetkel, kus kooseluseaduse eelnõu kontseptsiooni kohaselt on vararežiimi valik kooselu registreerimise korral kohustuslik, kuid kvalifitseerida tuleb välisriigis registreeritud kooselu, kus vararežiimi valiku tegemata jätmise korral kohaldatakse registreeritud kooselu kestel omandatud varale ühisvararežiimi,³⁷ tekib küsimus, kas välisriigis registreeritud kooselust tuleneva nõude kvalifitseerimisel Eesti siseriikliku õiguse

³⁵ PKS- i § 4 kohaselt ei või abielu sõlmida isikute vahel, kellest vähemalt üks on juba abielus.

³⁶ Kooseluseaduse eelnõu kontseptsioon, punkt 6, alapunkt 6.

³⁷ Sarnaselt abielulistele suhetele on Prantsusmaal ja Hollandis kooselu registreerida soovivatel pooltel võimalik valida nende varasuhetele kohaldatav režiim. Juhul, kui pooled ei ole vararežiimi valinud, läheb kooselu kestel omandatud vara Prantsusmaa ja Hollandi registreeritud kooselu sätete kohaselt poolte ühisomandisse. Vt lähemalt: K. Waaldijk, pp 16, 97.

alusel, kui abielulisest suhtest tuleneva nõudena, tuleks PKS- ist lähtudes kohaldada registreeritud kooselu varaliste suhetele samuti ühisvara režiimi? Registreeritud kooselu ja abielu on mõlemad sõlmitud poolte ühistel eesmärkidel. Lähtudes nii registreeritud kooselu ja abielu, kui mõlema kooseluinstitutsiooni kestvusest ning ühistest sotsiaalsetest ja materiaalist eesmärkidest on registreeritud kooselust tõusetuvatele varalistele küsimustele, lähtudes PKS- is abieluvara kohta sätestatust, ühisvara režiimi kohaldamine võimalik, kui kooselu pooled ei ole kooselu registreerimisel vararežiimi valinud ning registreeritud kooselu sarnaneb oluliselt abielulisele suhtele.

Kolmandaks, tuleb välisriigis registreeritud kooselu vara jagamise korral hinnata, sarnaselt abielu faktilise lõppemisega³⁸, ka kooselu faktilist lõppemist. Abielu sõlmimisel või kooselu registreerimisel on oluline kohaldada poolte poolt valitud vararežiimi või selle valimata jätmise korral, vastavalt seadusest tulenevat vararežiimi. Nii abieluvara kui registreeritud kooselu kestel soetatud vara omavad elavate poolte (abielu, registreeritud kooselu) elus ühesugust rolli. Registreeritud kooselu olemusest ei tulene alust, kohtlemaks kooselu kestel soetatud vara kooselu faktilisel lõppemisel teisiti, kui abielu kestel soetatud vara abieluliste suhete faktilisel lõppemisel. Juhul, kui registreeritud kooselu on faktiliselt lõppenud, tuleb lugeda lõppenuks ka vara omandamine registreeritud kooselu poolte ühisvara hulka. Käesoleval hetkel kaitseb abikaasasid, kes ei ole abieluvarale kohalduvat varasuhet valinud või abieluvaralepingut sõlminud või on valinud ühisvara või vara juurdekasvu tasaarvestuse, klausel, mille kohaselt tuleb abieluvara jagamisel kohtul arvestada ka abielu faktilise lõppemisega. PKS § 67 lg 1 kohaselt on abielusuhted lõppenud, kui abikaasadel abielulist kooselu enam ei ole ja on alust arvata, et abikaasad kooselu ei taasta. Sama paragrahvi lõike 2 kohaselt eeldatakse abielusuhte lõppemist, kui abikaasad on elanud eraldi vähemalt kaks aastat. Siinkohal tuleks PKS- is toodud (abielu) kooselu faktilise lõppemise klauslit kohaldada ka registreeritud kooselu faktilisele lõppemisele ning anda lahus elavatele pooltele võimaluse tõendada kooseluliste suhete varasemat lõppemist. Analoogselt abielusuhte tegeliku lõppemisega, tuleks seega registreeritud kooselus elavate partnerite vara jagamise korral vaadelda kooselu tegelikku lõppemist – millisest hetkest alates võib lugeda kooselu lõppenuks, et oleks võimalik määratleda isikute varasuhted tegeliku kooselu lõppemisega. Näiteks, registreeritud kooselule PKS- is sätestatud ühisvara sätete kohaldamisel tuleks sellisel juhul arvestada kooselu faktilise lõppemise hetkest alates lisandunud vara kummagi partneri lahusvara hulka.

³⁸ Eestis on osa abielu varaõiguslikest tagajärgedest seatud sõltuvusse sellest, kas abielu on ikkagi tegelik, s.t ega abielusuhted ei ole lõppenud. Vt lähemalt: P.Kama, K. Kullerkupp. Vabaabielu *versus* abielu: varalised suhted muutuvate kooseluvormide kontekstis. – Juridica VI/2002, lk 360.

Registreeritud kooselu poolte vaheliste nõuete kvalifitseerimist abikaasade vaheliste nõueteena toetavad lisaks Eesti õigusest tulenevad kooselu registreerimise ja abielu sõlmimise sarnasustele ning registreeritud kooselu lõpetamisel ning abielu lahutamisel tekkivate õigusküsimuste sarnasustele ka välisriigis kooselu registreerimise regulatsiooni mõningane sarnasus abielu regulatsiooniga. Samal seisukohal ollakse ka registreeritud kooselu käsitlevas õiguskirjanduses³⁹, mille kohaselt Euroopa Liidu liikmesriikides, kus kooselu registreerimine on reguleeritud, sarnanevad kooselu registreerimine, lõpetamine ja õiguslikud tagajärjed riigiti üldiselt abielu sõlmimise, lõpetamise ja õiguslike tagajärgedega. Erinevast soost partneritel, kes abielluda ei soovi, on Euroopa Liidus võimalik oma kooselu registreerida näiteks Hollandis (1998), Prantsusmaal (1999) ja Belgias (2000). Kooselu registreerimise tingimused on kõige sarnasemad abielu sõlmimise tingimustega Hollandis ja erinevad kõige enam abielu sõlmimiseks nõutavatest tingimustest Belgias. Menetlusliku poole osas on abieluga kõige analoogsem kooselu registreerimine Belgias ja Hollandis ning kõige vähem sarnane Prantsusmaal⁴⁰. Kooselu lõpetamise menetlus erineb kõige rohkem abielu lõpetamise menetlusest Belgias ja Prantsusmaal. Kooselu lõpetamise osas on oluline märkida, et riigid, kus võimaldatakse registreerida erinevast soost isikute kooselu, on kooselu lõpetamiseks kohtuvälised alused laiemad, kui riikides, kus lubatud on vaid samasooliste isikute kooselu registreerimine. Õiguslike tagajärgede osas on analoogia abielu ja registreeritud kooselu vahel suurim Hollandis ja väiksem Belgias ning Prantsusmaal. Õiguskirjanduses on eriti esile tõstetud registreeritud kooselu ja abielulise suhte regulatsiooni sarnasust Hollandis, kus registreeritud kooselu poolte varalisi suhteid kokkuleppe puudumisel reguleeritakse samaselt abieluvara suhetega - veelgi enam, registreeritud kooselu pooltel on abikaasadega samasugused õigused ka pärimisel⁴¹.

Eespool öeldust tulenevalt on registreeritud kooselu reguleeritud sarnaselt abieluliste suhetega ning registreeritud kooselu poolte vaheliste nõuete kvalifitseerimine abikaasade vahelise nõueteena Eesti materiaalõiguse kohaselt on võimalik. Teisalt on registreeritud kooselule lähedane ka registreerimata mitteabieluline kooselu, mille üheks tüübiks õiguskirjanduses on toodud ajutine suhe⁴², kus kooselu pooled seovad suhte kestvuse

³⁹ K. Waaldijk, pp 38 – 39.

⁴⁰ Vt lähemalt kooselu registreerimise kohta Prantsusmaal: E. Steiner. The spirit of the new French registered partnership law – promoting autonomy and pluralism or weakening marriage? – Child and Family Law Quarterly, Vol 12, No. 1/2000, pp 1 – 14.

⁴¹ D. Bradley. Regulation of unmarried cohabitation in West- European jurisdictions – determinants of legal policy. – International Journal of Law, Policy and the Family 15/2001, p 29.

⁴² P.Kama, K. Kullerkupp, lk 361.

vastastikuse rahuloluga, jättes kaugema tuleviku lahtiseks (ei soovita ennast teise isikuga kindlalt siduda). Käesoleva töö kontekstis on sellisel juhul registreerimata kooselule otseselt abielusuhteid reguleerivate sätete kohaldamine analoogia korras ilmselgelt liiga jäik – eelkõige mitteabielulise kooselu võib-olla vähesest pühendumisest ühisele tulevikule ning ühisvara loomisele või selle absoluutne välistamine. Registreeritud kooselu on üks samm edasi mitteabielulisest registreerimata kooselust, seega juhtudel, kus registreeritud kooselu sarnaneb abielusuhtele, tuleks vaadelda registreeritud kooselu poolte varasuhet kui abikaasade varalist suhet. Sarnasele järeldusele on jõudnud ka P. Kama ja K. Kullerkupp.⁴³

Kooselu registreerida soovivad isikud peavad, erinevalt abielluda soovivatest isikutest, sõlmima kooselu registreerimiseks vastava lepingu (kooseluleping), kuid registrikanded ning varasuhte valik⁴⁴ on abielu sõlmimise ning abikaasadele antud varasuhete valikuga üldjoontes sarnased. Registreeritud kooselu poolte nõuetele analoogia korras abielusuhteid reguleerivate sätete kohaldamisel tuleb lähtuda konkreetse registreeritud kooselu tegelikust olemusest. Arvestada tuleks registreeritud kooselu poolte eesmärgi kooselu registreerimisel, varasuhte valikut (valiku puudumist), ülalpidamiskokkuleppe sõlmimist, suhte kestvust ja laste olemasolu – kas registreeritud kooselus elavad pooled on kooselu registreerimisel ja sellele järgnevalt oma vara ja suhteid kujundanud sarnaselt abikaasadele. Varasuhete kujundamise osas on kõige olulisemaks registreeritud kooselus elavate poolte ühised pingutused vara soetamiseks. Nimetatud tingimustele tuginedes on võimalik kohtul otsustada, kas tegutseli ühise kooselu ja vara loomise nimel nagu seda tehakse abielusuhte puhul või panustas registreeritud koosellu ja selle varalistesse suhetesse üks kooselu pooltest arvestades sealjuures asjaolu, et teine registreeritud kooselu pool ei toetanud registreeritud kooselu kestel ühiseid sotsiaalseid ja materiaalseid eesmärgi. Toodud näite puhul, kus tegemist on ajutise suhtega, tuleb registreeritud kooselu ja abieluliste suhete sarnasus välistada ning leida Eesti siseriiklikust materiaalõigusest välisriigis registreeritud kooselu kvalifitseerimiseks teine alus.

⁴³ P.Kama, K. Kullerkupp, lk 361 – 362.

⁴⁴ Registreeritud kooselu varalistele suhetele kohalduva vararežiimi valik on käesoleval hetkel kooseluseaduse eelnõu kontseptsiooni kohaselt kohustuslik, teatud liikmesriikides aga valikuline. Vt lähemalt: K. Waaldijk, pp 38 – 39.

1.2. Registreeritud kooselu poolte omavahelised nõuded kui seltsingulepingu poolte nõuded

Välisriigis registreeritud kooselust tulenevate varaliste nõuete kvalifitseerimise aluseks võib Eesti siseriikliku materiaalõiguse kohaselt olla ka seltsingulepingu poolte vahelisi nõudeid reguleerivad sätted. Lähtudes asjaolust, et registreeritud kooselu puhul tegutsevad kooselu pooled ühise eesmärgi nimel, kaitsevad kooselu ning arvestavad ka kooselu teise poole huvidega, võib olla põhjendatud registreeritud kooselu varasuhtele seltsinguvara sätete kohaldamine.⁴⁵ Seltsinguvara sätete kohaldamine registreeritud kooselu varalistele suhetele on võimalik eelkõige juhul, kui registreeritud kooselu kvalifitseerimine Eesti siseriikliku materiaalõiguse alusel, kui abieluline suhe on võimatu ning registreeritud kooselu poolte käitumine erineb oluliselt abielulistes suhetes olevate isikute käitumisest nende kooselu kestel. Käesolev alapeatükk analüüsib seltsingulepingu mõistet ja sellest tuleneva seltsingulepingu idee võimalikku kõrvutamist registreeritud kooselus elavate isikute eesmärkidega. Lisaks käsitleb antud alapeatükk Riigikohtu praktikat mitteabielulisest kooselust tulenevate nõuete võimalikuks lahendamiseks ning võrdleb seltsinguvara ning registreeritud kooselu kestel omandatud vara kuuluvust poolte omandisse.

Seltsingulepingu, ehk nn isikuteühingu moodustamise lepingu mõiste on sätestatud võlaõigusseaduses⁴⁶ (VÕS), mille § 580 kohaselt kohustuvad seltsingulepinguga kaks või enam isikut (seltsinglased) tegutsema ühise eesmärgi saavutamiseks, aidates sellele kaasa lepinguga määratud viisil, eelkõige panuste tegemisega. Võlaõigusseaduse kommentaaride kohaselt seisneb seltsingulepingul põhineva seltsingu idee eelkõige selles, et teatud eesmäärke (nii tulu saamisel põhinevaid kui ka mittetulunduslikke) on võimalik saavutada kas üksnes ühise tegutsemise kaudu või on neid eesmäärke ühise tegutsemise kaudu ratsionaalsem saavutada – seltsingulepingu regulatsioon on kohaldatav kindla eesmärgi nimel ühise tegutsemise juhtudele, mil vastava eesmärgi saavutamiseks iseseisvat juriidilist isikut ei asutata.⁴⁷ Esiteks, tegutsevad registreeritud kooselu pooled, sarnaselt seltsinglastele⁴⁸, ühiste

⁴⁵ Eesti õiguses on seltsingulepingut lähemalt käsitlenud: K. Saare. Seltsing – kas leping või ühing? *Juridica* I/2003, 57 – 64; K. Saare. VÕSK §§ 580 – 581, 589 – 590. – P. Varul jt. Võlaõigusseadus II 2.- 7. osa (§§ 208-618). Komm vlj. Tallinn: Juura 2007.

⁴⁶ Võlaõigusseadus. 26. september 2001. – RT I 2001, 81, 487; RT I, 08.07.2011, 6.

⁴⁷ K. Saare. VÕSK 7. osa. – P. Varul jt. Võlaõigusseadus II 2.- 7. osa (§§ 208- 618). Komm vlj.

⁴⁸ Seltsingu põhimõtteid on ka Saksa kohtupraktikas kohaldatud mitteabielulistele registreerimata kooseluvormidele (käesoleva töö käsitluses registreeritud kooselu), kui osapooled on teinud panuseid ühiseks vajaduseks vajaliku asja soetamisel. Eelkõige on seltsingu sätteid rakendatud ühiselt soetatud vara jagamise

eesmärkide⁴⁹ nimel. Kuna registreeritud kooselu puhul on tegemist nii tulunduslike kui ka mittetulunduslike eesmärkidega, sobivad seltsingu sätted, erinevalt mõne teise ühinguvormi sätetest⁵⁰, registreeritud kooselu varalisi suhteid paremini reguleerima. Teisalt, kui registreeritud kooselu pooled tegutsevad lisaks ka tulunduslikel eesmärkidel, näiteks on asutatud registreeritud kooselu kestel äriühing, kohalduvad antud äriühingule vastavalt selle äriühingu kohta sätestatud normid. Seltsinguvara sätted kohalduvad vaid registreeritud kooselu poolte endi vahel tõusetuvate varaküsimuste korral. Antud juhul, kui registreeritud kooselu kestel on asutatud osaühing ning registreeritud kooselu varalistele suhetele kohaldatakse seltsinguvara kohta sätestatud, kuulub registreeritud kooselu kestel asutatud osaühing registreeritud kooselu poolte ühisomandisse.

Võlaõigusseaduse kommentaari autorid on rõhutanud seltsingulepingu dispositiivsust, millest tulenevalt on seltsing, võrreldes teiste ühinguvormidega suuremal määral vastavalt poolte tahte kujundatav ning konkreetsetele asjaoludele kohandatav. Dispositiivsus võimaldab seltsingulepingu regulatsiooni kohaldada seega erinevat liiki ja kestusega isikute ühisuste suhtes.⁵¹ Lähtudes välisriikides kooselu registreerimise erinevatest regulatsioonidest ning registreeritud kooselu sisesuhete erinevustest on registreeritud kooselu kvalifitseerimine seltsingulepingu alusel võimalik eelkõige registreeritud kooselu poolte ühiste eesmärkide ning ühise panustamise tõttu. Siinkohal ei oma suurt kaalu registreeritud kooselu kestus ega kooselu registreerimise viis.

Eesti kohtupraktika kohaselt on teatud juhtudel võimalik mitteabielulisele kooselule (sh ka registreeritud kooselu) rakendada seltsinguvarale kohalduvaid sätteid. Riigikohtu tsiviilkolleegium on 13. detsembri, 2005. aasta otsuses⁵² leidnud, et ühise tegutsemise leping võidi sõlmida ka muudel eesmärkidel, kui vara omandamine – näiteks soetatud vara

korral, kui tegemist ei ole isikute kaasomandiga. Vt lähemalt: R. Stürner. Kommentar zum BGB § 705 Rn 13 – 16. – O. Jauernig. Bürgerliches Gesetzbuch. 10. Aufl. München: Beck 2007.

⁴⁹ Seltsingu puhul ühise tegutsemise majanduslikku eesmärki ei rõhutada, seltsingut defineeritakse kui isikute ühendust, mis on asutatud lepingulise ühinemise teel (seltsingulepingu sõlmimisega) ühise eesmärgi saavutamiseks. Vt: K. Saare. Seltsing – kas leping või ühing? *Juridica* I/2003, 57 – 64;

⁵⁰ Näiteks, osaühing asutatakse enamasti majanduslikel eesmärkidel, kusjuures asutamisel peab osamakse äriseadustiku (ÄS 15. veebruar 1995. – RT I 1995, 26, 355; RT I, 18.12.2012, 3.) § 136 kohaselt olema minimaalselt 2500 €. Erinevalt seltsingulepingust, sisustatakse osaühingu puhul osanike vahel tekkivad sisesuhted äriseadustiku ja tsiviilseadustiku üldosa seaduse alusel. Vt lähemalt: K. Saare. Eraõigusliku juriidilise isiku organi liikmete õigussuhted. *Juridica* VII/2010, 481 – 490.

⁵¹ K. Saare. VÕSK 7. osa. – P. Varul jt. Võlaõigusseadus II 2.- 7. osa (§§ 208- 618). Komm vlj.

⁵² RKTko nr 3-2-1-133-05, 13. detsember 2005 (Valdeko Vaheri hagi Laine Tuliki vastu alusetult omandatud vara eest 369 401 krooni 57 sendi väljamõistmiseks), p 14.

parendamiseks ja selle kasutamiseks kooselu kestel. Vara parendamine mõlema partneri poolt toob kaasa vara väärtuse juurdekasvu, mis tekkis poolte kokkuleppe kohaselt ühise tegutsemise tulemusel ning mida tuleb ühise tegutsemise lepingu lõppemisel jagada. Tulenevalt eeltoodust kuulub ka registreeritud kooselu kestel ühiselt tehtud parendustest tulenev vara väärtuse juurdekasv registreeritud kooselu poolte ühisvarasse. Juhul, kui üks registreeritud kooselu pool omab enne kooselu registreerimist kinnistut, millele hakatakse kooselu kestel ühiselt parendusi tegema, tuleb kooselu lõppedes ühiselt panustatud vara väärtuse juurdekasv lugeda isikute ühisvara hulk ning see registreeritud kooselu lõppemisel seltsinguvara (ühisvara) sätete alusel jagada. Arvestades asjaolu, et kooselu registreerinud pooled elavad koos, tegutsevad ühistel eesmärkidel ning panustavad ühiselt majapidamisse, kinnisvara parandamisse, selle hooldamisse, oleks äärmiselt ebamõistlik registreeritud kooselu lõppemise korral jätta pool, kelle omandisse kinnistu ei kuulunud, ilma igasugusest kompensatsioonist kinnistule tehtud parenduste ja vara väärtuse juurdekasvu osas.

VÕS-i § 589 lg 1 kohaselt⁵³ lähevad seltsinglaste tehtavad panused, samuti seltsingu jaoks omandatud vara seltsinglaste ühisomandisse (seltsinguvara). Võlaõigusseaduse kommentaaride kohaselt saab seltsinglaste ühisomandist⁵⁴ rääkida vaid asjade puhul (vallas- või kinnisasjad).⁵⁵ Toetudes võlaõigusseaduse kommentaaridele ning Riigikohtu praktikale on võimalik järeldada, et mõlemal registreeritud kooselu poolel on õigus kooselu kestel soetatud varale (seltsinguvarale) ning asjad kuuluvad registreeritud kooselu poolte ühisomandisse. Varaühisuse puhul lähevad PKS § 25 kohaselt abikaasade ühisomandisse varaühisuse kestel omandatud esemed ning abikaasade muud varalised õigused. Nii VÕS-i, kui PKS-i kohaselt lähevad teatud ajaperioodi kestel (abielu, seltsing) omandatud asjad isikute ühisomandisse. AÕS § 70 lg 4 kohaselt on ühisomand kahele või enamale isikule üheaegselt kindlaks määramata osades ühises asjas kuuluv omand. Mitteabielulise registreerimata kooselu puhul tõusetub küsimus kinnisvara ühisomandisse omandamise võimalikkusest, sest seltsinguleping tuleb sõlmida samas vormis, mis on seadusega kehtestatud kinnisasja omandamiseks – s.t

⁵³ Kuna VÕS-i § 589 lg 1 kohaselt lähevad seltsinglaste tehtavad panused, samuti seltsingu jaoks omandatud vara seltsinglaste ühisomandisse on Prantsusmaal ja Hollandis registreeritud kooselu vara jagamise hagi lahendamiseks seltsinguvara sätete kohaldamine sobilik, sest kohalduvad samuti ühisvara sätted. Vt lähemalt: K. Waaldijk, pp 38 – 39.

⁵⁴ Kui teatud õigus kuulub seltsinglastele ühiselt, nimetatakse seda asjaõigusseaduse (AÕS) § 70 lg 7 kohaselt ühisuseks. Vt lähemalt: K. Saare. VÕSK § 589/3.1. – P. Varul jt. Võlaõigusseadus II 2.- 7. osa (§§ 208- 618). Komm vlj.

⁵⁵ K. Saare. VÕSK § 589/3.1. – P. Varul jt. Võlaõigusseadus II 2.- 7. osa (§§ 208- 618). Komm vlj.

notariaalses vormis.⁵⁶ Seltsingulepingule kehtiva vormivabaduse põhimõtte kohaselt, tulenevalt tsiviilseadustiku üldosa seadusest⁵⁷ (TsÜS) § 77 lg 1 ja VÕS-i § 11 lg 1, võib seltsingulepingu sõlmida ka suuliselt. Suulise seltsingulepingu sõlmimise puhul ei ole kinnisvara seltsinglaste ühisvarasse omandamine võimalik. Lähtudes registreeritud kooselust ning kooseluseaduse eelnõu kontseptsioonis⁵⁸ toodud registreeritud kooselu võimalikust vormistamisest, kus registreeritud kooselu tekib notariaalselt tõestatud kooselulepingu sõlmimisega kahe isiku vahel, on võimalik kinnistu omandamine seltsinguvara sätteid kohaldades ka registreeritud kooselu poolte ühisomandisse. Teisal juhul, kui isikud ei ole sõlminud lepingut soetamiseks vara just kaasomandisse on võimalik lahendada poolte kooselu kestel soetatud vara jagamise hagi seltsinguvara sätete alusel.

Registreeritud kooselule seltsinguvara sätete kohaldamine on võimalik eelkõige juhul, kui kooselu vastab seltsingulepingu sõlmimiseks vajalikele tingimustele. Kõige olulisemaks on hinnata registreeritud kooselus ühiste eesmärkide olemasolu ja nende täitmist. Registreeritud kooselu, kui kahe isiku vaheline ühendus koos elamiseks, kätkeb endas üldjuhul ühise eluaseme olemasolu, selle kasutamist ja korrashoidu poolte kooselu jooksul. Registreeritud kooselu puhul käesolevas alapeatükis toodud nõuete täitmisel on seltsinguvara sätete kohaldamine registreeritud kooselus elavate poolte vara jagamiseks võimalik. Kooselufakti hindamisele lisaks ühise tegutsemise kokkuleppe olemasolu hindamise vajadust on rõhutanud ka P. Kama ja K. Kullerkupp,⁵⁹ kelle sõnade kohaselt ei tulene kooselufakti tuvastamisest automaatselt, et on sõlmitud ka ühise tegutsemise leping vm kokkulepe ühise omandi loomiseks.

Juhul, kui registreeritud kooselust tuleneva varalise nõude kvalifitseerimisel seltsingulepinguna ilmneb asjaolu, et registreeritud kooselust ei tulene seltsingulepingu sõlmimiseks vajalikke tingimusi või registreeritud kooselust tulenevad ühised eesmärgid erinevad liigselt seltsingulepingu sõlmimiseks vajalikest ühistest eesmärkidest ja panustamisest, tuleb registreeritud kooselu varaliste nõuete kvalifitseerimisel lähtuda võlaõigusseaduses toodud lepinguvälistest õiguskaitsevahenditest.

⁵⁶ Antud põhimõtte tuleneb ka võlaõigusseaduse kommentaaridest vabaabielus olevate isikute ühise majapidamise tarbeks esemete omandamisel. Vt: K. Saare. VÕSK § 580/3.6. – P. Varul jt. Võlaõigusseadus II 2.- 7. osa (§§ 208- 618). Komm vlj; Vt lisaks RKTko nr 3-2-1-142-05, 20. detsember 2005 (Jaak Kõrtsi hagi Anne Purde (Purre) vastu omandiõiguse tunnustamiseks 1/2 mõttelisele osale korteriomandist ja taotlus kinnistusraamatu kande muutmiseks).

⁵⁷ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. 27. märts 2002. – RT I 2002, 35, 216; RT I, 06.12.2010, 1.

⁵⁸ Kooseluseaduse eelnõu kontseptsioon, punkt 6, alapunkt 3.

⁵⁹ P.Kama, K. Kullerkupp, lk 364.

1.3. Registreeritud kooselu poolte omavahelised nõuded kui käsundita asjaajamise nõuded

Registreeritud kooselust, kui mitteabiellulisest kooselust tulenevaid varalisi nõudeid on Eesti siseriikliku materiaalõiguse alusel võimalik kvalifitseerida ka käsundita asjaajamisest tulenevate nõuetena. Antud alapeatükk pöörab tähelepanu eelkõige käsundita asjaajamise mõistele, toob välja registreeritud kooselu ühe poole tehtud teo analüüsi vastavalt käsundita asjaajamise alustele ning lähtub registreeritud kooselust, kui mitteabiellulisest kooselust tuleneva varalise nõude sisustamisel Riigikohtu praktikast.

Käsundita asjaajamise mõiste on sätestatud VÕS- i § 1018. Käsundita asjaajamiseks⁶⁰ peetakse teise isiku kasuks millegi tegemist tema soodustamise eesmärgil, ilma et tegija oleks selleks kohustatud. VÕS § 1018 alusel on õigustatud käsundita asjaajamisega tegu juhul, kui asi, mida aetakse on asjaajajale võõras, asjaajaja tahab soodustada teist isikut, asjaajamiseks puudub tehingust või seadusest tulenev alus. Lisaks peab esinema vähemalt üks VÕS-i § 1018 lg 1 toodud kolmest punktist, mille kohaselt asjaajamine vastab soodustatu huvile ja tema tegelikule või eeldatavale tahtele, soodustatu kiidab asjaajamise heaks või asjaajamiseta jääks õigeaegselt täitmata soodustatu seadusest tulenev kohustus ülal pidada kolmandat isikut või on asjaajamisele asumine muul põhjusel oluline avalikes huvides. T. Tampuu kohaselt võib teist isikut soodustav käsundita asjaajaja tegu kujutada endast tegutsemist soodustatu varaliste huvide, elu või tervise kaitseks, sh tema kohustuste täitmist.⁶¹

Registreeritud kooselus elavate isikute poolt teise kooselu poole kasuks tehtud tegusid on teatud aluste olemasolu korral võimalik vaadelda, kui käsundita asjaajamist. Käsundita asjaajamise sätete kohaldamine on võimalik eelkõige registreeritud kooselu vara jagamise korral. Kooselus, kus ühiselt ja eraldi võetud kohustused ei ole selgelt piiritletud ning majapidamise eest hoolitsemine ning kohustuste täitmine on mõlema kooselupartneri kohustus võib aset leida olukord, kus ühe registreeritud kooselu poole poolt tehtud tegu teise kooselu poole eest annab aluse käsundita asjaajamise sätete kohaldamiseks. Näiteks üks registreeritud kooselu pool tasub ära teise poole autoliisingu osamakse ilma, et ta oleks selleks kohustatud. Toodud näite puhul esinevad õigustatud käsundita asjaajamise tunnused järgnevalt:

⁶⁰ Vt lähemalt: T. Tampuu. VÕSK 51. ptk. – P. Varul jt. Võlaõigusseadus III 8. ja 10. osa (§-d 619 – 916 ja 1005 – 1067). Komm vlj. Tallinn: Juura 2009; T. Tampuu. Sissejuhatus lepinguväliste võlasuhete õigusesse: käsundita asjaajamise õigus. Juridica V/2002, lk 336 – 345.

⁶¹ T. Tampuu. Lepinguvälised võlasuhted, III täiendatud ja muudetud trükk. Tallinn, Juura, 2012, lk 44 – 45.

- asi, mida soorituse tegija ajab on võõras, sest liisingulepingu osapooleks on tema registreeritud kooselu pool. Tegemist on teise isiku lepingust tuleneva kohustuse täitmisega;
- asjaajaja tahab soodustada oma registreeritud kooselu poolt, et liisingulepingu osamakse oleksid makstud ning kooselu teisel poolel ei tekiks liisingulepingu maksmata osamaksete tõttu probleeme;
- liisingulepingust ega seadusest ei tulene ühe kooselu poole kohustust tasuda liisingulepingu osamakseid teise kooselu poole eest. Antud õigustatud käsundita asjaajamise alus puudub aga juhul, kui kooselu on registreeritud välisriigis ning antud riigi siseriiklikust materiaaõigusest tulenevalt on kooselu registreerimise üheks tagajärjeks ühe partneri poolt võetud kohustuse kuulumine mõlema partneri ühiste kohustuste hulka. Sellisel juhul on osapool, kes oma partneri poolt võetud kohustuse täidab ning tasub liisingulepingu osamakse, täitnud samas ka end kohustuse. Sellisel juhul ei ole Eesti siseriiklikust materiaaõigusest tulenevalt tegemist õigustatud käsundita asjaajamisega.
- VÕS § 1018 lg 1 toodud asjaolud:
 - juhul, kui isik tasub ära liisingulepingu sõlminud kooselu poole eest liisingulepingu osamakse on selge, et tegutsetakse vastavalt soodustatu huvile. Võib eeldada, et liisingulepingust tuleneva kohustuse täitmine kooselu poole poolt vastab soodustatu huvile – tema eest täidetakse kohustus, mille täitmata jätmine toob kaasa lepingus sätestatud õiguskaitsevahendite kasutamise.
 - Juhtudel, kui kooselu poolte vahel puudub praktika, mille kohaselt isik, kes ei ole liisingulepingu osapool, tasub teise poole eest osamakseid, on tegemist käsundita asjaajamisega, kui tehing kiidetakse soodustatu poolt heaks.

Toodud näite põhjal esinevad alused registreeritud kooselust tuleneva nõude kvalifitseerimiseks õigustatud käsundita asjaajamisena. Oluline on isikute tahte tuvastamine just tegude sooritamise hetkel. Sellisel juhul on võimalik hiljem, vara jagamise küsimustes ning käsundita asjaajamise aluste olemasolul, vastavaid sätteid registreeritud kooselus elavate isikute vara jagamisele kohaldada.

Käsundita asjaajamise instituudi peamiseks eesmärgiks on võlaõigusseaduse kommentaarides toodud teise isiku asja õigustatult ajanud isikule kulutuste, tasu ja kahju hüvitamise nõuete võimaldamine.⁶² Registreeritud kooselus elavate isikute vara jagamise

⁶² T. Tampuu. VÕSK 51. ptk/1. – P. Varul jt. Võlaõigusseadus III 8. ja 10. osa (§-d 619 – 916 ja 1005 - 1067). Komm vlj.

korral tuleb hinnata eelkõige käsundita asjaajamise instituudi kohaldamise aluste olemasolu ning seejärel on võimalik võtta seisukoht käsundita asjaajajale tehtud kulutuste, tasu ja võimaliku kahju hüvitamise osas.

Mitteabielulise kooselu korral käsundita asjaajamise sätete kohaldamist vara jagamise küsimustes on hinnanud ka Riigikohtu tsiviilkolleegium oma 16. juuni, 2008. aasta otsuses⁶³. Riigikohtu tsiviilkolleegium leidis, et mitteabielulises kooselus elavate isikute (sh registreeritud kooselu) poolt tehtud teod võivad moodustada käsundita asjaajamise. Nimetatud lahendis tuvastati, et hageja (kui käsundita asjaajaja) täitis kostja maksekohustuse, millega vabanes kostja VÕS § 78 lg 1 järgi oma kohustusest ostja ees. „VÕS § 78 lg 4 järgi võib kohustuse täitnud kolmas isik esitada tagasinõude või nõuda täitmiseks tehtud kulutuste hüvitamist, kui see tuleneb seadusest või võlgniku ja kolmanda isiku vahelisest suhtest, mh tulenevalt alusetust rikastumisest või käsundita asjaajamisest. Kui kolmas isik täidab teise isiku kohustuse VÕS § 78 lg 1 järgi, siis ajab ta sellega teise isiku asja (VÕS § 1018 lg 1) ja tegutseb teise isiku asja ajamise tahtlusega (VÕS § 1018 lg 2). VÕS 1018 lg 1 p 1 sätestab, et käsundita asjaajajal tekivad VÕS §-des 1019-1023 sätestatud õigused ja kohustused juhul, kui soodustatu kiidab asjaajamise heaks. VÕS § 1023 lg 1 järgi peab soodustatu hüvitama asjaajajale asjaajamiseks tehtud kulutused. Seega juhul, kui hageja maksis kostja eest 200 000 krooni müüjale VÕS § 78 lg 1 järgi ja kostja kiitis maksmise heaks, võlgneb kostja hagejale 200 000 krooni VÕS § 1018 ja 1023 lg 1 järgi. Alusetu rikastumise sätted sellisel juhul ei kohaldu, kuivõrd kostja rikastus VÕS § 1018 alusel. Mh peab soodustata käsundita asjaajamisest tuleneva hüvitiskohustuse täitmata jätmise korral asjaajajale viivist maksmata VÕS § 113 järgi.“

Juhtudel, kus registreeritud kooselu üks pool täidab teise poole võetud lepingulise kohustuse või soodustab muul viisil oma kooselu poolt, võib vara jagamise korral olla õigustatud VÕS § 1023 lg 1 kohaselt käsundita asjaajamise alusel soorituse teinud registreeritud kooselu poolele kulutuste hüvitamine. Selleks, et oleks võimalik registreeritud kooselust tuleneva varalise nõude kvalifitseerimine käsundita asjaajamisest tuleneva nõudena, ei tohi registreeritud kooselust tuleneva nõude kvalifitseerimine olla võimalik abielulisest suhtest tuleneva nõude ega seltsingulepingust tuleneva nõudena. Juhul, kui registreeritud kooselust tuleneva varalise nõude kvalifitseerimine käsundita asjaajamises tuleneva nõudena ei ole käsundita asjaajamise aluste puudumise tõttu võimalik, tuleb kontrollida registreeritud kooselu varaliste nõuete kvalifitseerimise võimalust alusetust rikastumisest tuleneva nõudena.

⁶³ RKTko nr 3-2-1-54-08, 16. juuni 2008 (Jaanika Sillandi hagi Ivo Tapneri vastu 200 000 krooni suuruse põhivõla ja 63 247 krooni viivise saamiseks), p 13.

1.4. Registreeritud kooselu poolte omavahelised nõuded kui alusetu rikastumise nõuded

Registreeritud kooselust tuleneva nõude kvalifitseerimisel alusetust rikastumisest tuleneva nõudena, peavad olema välistatud registreeritud kooselust tuleneva nõude kvalifitseerimised käesolevas töös eespool nimetatud alustel. Registreeritud kooselust tuleneva nõude kvalifitseerimisel alusetust rikastumisest tuleneva nõudena erineb kooseluline suhe abielulisest suhtest kõige enam ning abielulistele suhetele kohaldatavate normide rakendamine kooselule ei vastaks poolte ootustele. Käesolev alapeatükk analüüsib registreeritud kooselust tuleneva nõude kvalifitseerimist alusetust rikastumisest tuleneva nõudena ning alusetu rikastumise sätet võimalikku kohaldamist registreeritud kooselust tulenevatele varalistele nõuetele.

Õiguskirjanduse kohaselt ei kujuta alusetu rikastumise regulatsioon endast VÕS-is funktsionaalselt iseseisvat instituuti, tegemist on omamoodi abiinstituudiga, mis täiendab teisi võlaõiguslikke hüvede ümberjagamise süsteeme osas, kus need osutuvad puudulikuks.⁶⁴ Seega juhtudel, kui registreeritud kooselu poolte vara jagamisele ei ole lepingute ega lepingusarnaste instituutide regulatsiooni kohaldamine võimalik, tuleb vaadelda ka alusetu rikastumise regulatsiooni kohaldamise võimalikkust.

Esiteks, tuleb registreeritud kooselu vara jagamise korral lähtuda konkreetsest juhtumist ning vaadelda kooselu olemust. Alusetu rikastumise sätete kohaldamisele jääb suhteliselt vähe ruumi, sest registreeritud kooselus elavatel pooltel on kooselu registreerimisel võimalus oma suhteid lepingutega reguleerida. Abieluga sarnaste suhete puhul tuleb lähtuda abielu reguleerivatest sätetest, käsundita asjaajamise korral jäävad alusetu rikastumise sätted kõrvale ulatuses, kus kohalduvad käsundita asjaajamise sätted ning seltsingu olemasolul tuleb lähtuda vastavalt seltsinguvara reguleerivatest sätetest. Seega on alusetu rikastumise sätete kohaldamine võimalik vaid piiratud juhtumite puhul, eelkõige on võimalik lähtuda kulutuste kondiktsioonist, mis jääb varasemalt loetletud instituutide piiridest kõrvale.

Teiseks, kui on kindlaks tehtud, et registreeritud kooselust tuleneva nõude kvalifitseerimine alusetust rikastumisest tuleneva nõudena on võimalik ja kõige sobilikum, kohaldatakse registreeritud kooselu vara jagamisel tekkinud varalisele nõudele teise isiku varale tehtud parenduste hüvitamiseks VÕS-is sätestatud kulutuste kondiktsiooni. Registreeritud kooselu kestel ühe poole ainuomandis olevale varale teise kooselu poole poolt

⁶⁴ M. Käerdi. VÕSK 52. ptk/1. - P. Varul jt. Võlaõigusseadus III 8. ja 10. osa (§-d 619 – 916 ja 1005 - 1067) Komm vln.

tehtud kulutused on võimalik registreeritud kooselu lõppemise ja vara jagamise korral välja nõuda alusetu rikastumise kulutuste kondiktsiooni reguleerivate sätete alusel.

Kulutuste kondiktsioon on sätestatud VÕS § 1042 lg 1, mille kohaselt teise isiku esemele õigusliku aluseta kulutusi teinud isik võib nõuda teiselt isikult kulutuste hüvitamist ulatuses, milles isik, kelle esemele kulutusi tehti, on seeläbi rikastunud, võttes muu hulgas arvesse, kas need kulutused on sellele isikule kasulikud ning millised on olnud tema kavatsused eseme suhtes. Registreeritud kooselu vara jagamisele on kulutuste kondiktsiooni võimalik kohaldada seega juhul, kui ühel kooselu poolel ei olnud õiguslikku alust kulutuste tegemiseks, kooselu teine pool on kulutuste tegemise tõttu rikastunud, kusjuures tehtud kulutused on kooselu teisele poolele kasulikud ning kattuvad kooselu teise poole kavatsustega eseme suhtes.

VÕS § 1042 alusel on rikastumise ulatuse kindlakstegemiseks oluline aluseks võtta aeg, mil isik, kelle esemele kulutusi tehti, saab oma eseme tagasi või saab muul viisil eseme väärtuse suurenemist kasutama hakata. Õiguskirjanduse kohaselt ei hüvitata VÕS §1042 alusel kulutuste tegemisest tulenevat eseme väärtuse tõusu ega võeta arvesse kulutuste väärtuse suurenemist ajaks, mil eseme omanik saab eseme tagasi või saab muul viisil hakata kasutama eseme väärtuse suurenemist.⁶⁵ Juhul, kui registreeritud kooselus elavad pooled kolivad ühe kooselu poole omandis olevasse majja ning isik, kelle omandisse antud maja ei kuulu, teeb seal suures ulatuses parendusi, võib kooselu lõppemisel ning vara jagamisel tekkida küsimus tehtud parenduste hüvitamisest. Sellisel juhul kuulub hüvitamisele tehtud parenduste enda maksumus. Näiteks, köögis tehtud täieliku remondi korral kuuluvad hüvitamisele tehtud kulutused, mitte maja väärtuse kasv uue köögi tõttu. Alusetu rikastumise sätete kohaldamise võimalikkust mitteabielulisele kooselule, juhul kui isikud ei ole oma varasuhteid lepinguga kindlaks määranud, on välja tõdetud ka perekonnaseaduse eelnõu seletuskirjas.⁶⁶

Registreeritud kooselust, kui mitteabielulisest kooselust tulenevatele nõuetele alusetu rikastumise sätete kohaldamist on tõdenud ka Riigikohtu tsiviilkolleegium 13. detsembri, 2005. aasta lahendis. Antud lahendis tõi Riigikohtu tsiviilkolleegium välja, et alusetu rikastumise instituudi eesmärgiks on kõrvaldada ebaõiglus, mis tekib juhul, kui üks isik teeb midagi teise isiku heaks, olemata selleks seadusest või tehingust tulenevalt kohustatud. „Üheks alusetu rikastumise juhtumi liigiks on ka olukord, kus üks isik teeb parendusi teise isiku varale viimase nõusolekul, st poolte kokkuleppel. Alusetu rikastumise nõude tekkimisel

⁶⁵ T. Tampuu. Lepinguvälised võlasuhted, III täiendatud ja muudetud trükk, lk 141.

⁶⁶ Perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus kättesaadav: www.riigikogu.ee.

on oluline, kas pooltel oli kokkulepe hüvitise saamise kohta. Juhul kui kulutuste tegija ei leppinud soodustatud isikuga kokku selles, et ta teeb kulutusi tasuta, olnuks tema ilmajätmine hüvitisest ebaõiglane ja vastuolus alusetu rikastumise instituudi eesmärgiga.⁶⁷ Registreeritud kooselus elavate isikute puhul võib eeldada, et olemas oli vara omaniku nõusolek parenduste tegemiseks. Küsimus tekib kulutuste tegemise hüvitamises – kooselus elavate isikute puhul võib kehtida praktika, mille kohaselt ühisele tulevikule tehtavaid kulutusi, olenemata vara kuuluvusest, ei hüvitata. Sellisel juhul tuleb hinnata registreeritud kooselu suhte olemust ning võimalusel lahendada vara jagamine kas abieluinstituudi või käsundita asjaajamise sätete alusel. Teisalt, võib vaikimisi tehtud kokkulepet ühisele tulevikule tehtavate kulutuste mitte hüvitamise kohta lugeda alusetuks, kuna kooselu on purunenud ning ühist tulevikku kui sellist enam ei ole. Sellisel juhul on alusetu rikastumise kulutuste kondiktsiooni alusel võimalik nõuda eelkõige teise isiku varale tehtud kulutusi.

Registreeritud kooselust tuleneva nõude kvalifitseerimisel alusetust rikastumisest tuleneva nõudena on registreeritud kooselu olemus kõige vähem seotud kooselus elavate poolte ühiste majanduslike ja materiaalsete eesmärkide täitmisega. Kuna alusetu rikastumise sätted tulevad kohaldamisele alles juhul, kui käsundita asjaajamise sätted antud olukorrale ei kohaldu on tegemist kõige kaugema võlaõigusliku instituudiga, mida kooselule on võimalik kohaldada.

Käesolevas peatükis toodud mitteabielulise kooselu (sh registreeritud kooselu) kvalifitseerimise võimalused toimivad väga hästi Eesti siseriikliku materiaalõiguse alusel. Järgmine peatükk analüüsib olukordi, kus Eesti siseriikliku materiaalõiguse alusel välisriigis registreeritud kooselu kvalifitseerimise järel tuleb õigusvaidluse lahendamiseks kontrollida õigusvaidluse allumist kindla riigi kohtule. Siinkohal pööratakse tähelepanu eelkõige registreeritud kooselu vara jagamise hagi lahendamise võimalustele Eesti kohtus.

⁶⁷ RKTko 3-2-1-133-05 (Valdeko Vaheri hagi Laine Tuliki vastu alusetult omandatud vara eest 369 401 krooni 57 sendi väljamõistmiseks), p 12. Vt ka RKTko nr 3-2-1-107-07, 5. detsember 2007 (Siiri Paise ja Oliver Roo hagi Elvi Krivani vastu õigusliku aluseta tehtud kulutuste hüvitamiseks).

2. Registreeritud kooselu poolte omavaheliste nõuete kvalifitseerimine kohtualluvuse kontrollimisel

2.1. Registreeritud kooselu poolte nõuete kvalifitseerimine Euroopa Liidu õigusaktide kontekstis

2.1.1. Registreeritud kooselu ja võimalik üldine kohtualluvus

Kohtualluvuse kontrollimiseks rahvusvahelises eraõiguses tehakse kõigepealt kindlaks õigusküsimuse kuuluvus kindlasse valdkonda – kas perekonna-, pärimis- või näiteks lepinguõigus. Valdkonna määratletuse ja õigussuhte kvalifitseerimisel leitakse kohtualluvus vastavale õigussuhtele kohalduva määruse alusel. Juhul, kui kõnealune õigusvaidlus ei lange ühegi määruse kohadamisalasse, tuleb kindlaks teha õigusvaidluse olemus ning võimalusel analoogiat kasutades, kontrollida kohtualluvust vastavalt sarnastele õigusvaidlustele kohalduva määruse alusel. Käesolev alapeatükk käsitleb, millistele registreeritud kooselust tulenevate varaliste nõuete kvalifitseerimise alustele ning Euroopa Liidu määrustele tuginedes on võimalik registreeritud kooselu vara jagamise hagi kohtualluvuse kontrollimine. Kohtualluvuse kontrollimisel analüüsib käesolev alapeatükk kohtualluvuse üldiseid sätteid. Eelkõige pööratakse tähelepanu Brüssel IIbis ja Brüsseli I määruse kohaldamise võimalikkusele, sest kohtualluvuse kontrollimiseks registreeritud kooselu vara jagamise küsimustes käesoleval hetkel Euroopa Liidu tasandil kohaldatavat õigusakti vastu võetud ei ole.⁶⁸ Mitmetes Euroopa Liidu liikmesriikides⁶⁹ on erisooliste isikute kooselu registreerimine võimalik ning juhul, kui üheks registreeritud kooselu pooleks on Eestis elukohta või Eesti kodakondsust omav isik, võib kohtualluvus registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamisel olla ka Eesti kohtul. Registreeritud kooselu on õiguskirjanduses iseloomustatud kui kahe isiku vahelist kooselu vormi, mis on loodud formaalse registreerimise teel ning mis toob endaga kaasa mitmeid juriidilisi õigusi ja kohustusi (nii poolte endi, kui ka poolte ja kolmandate isikute vahel).⁷⁰

Üheks võimaluseks, millal Eesti kohtul tuleb välisriigis registreeritud kooselu vara jagamise küsimuses kohtualluvuse üle otsustada on Euroopa Liidu määruse rakendamisel, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud

⁶⁸ Tehtud on ettepanek Nõukogu Määruse vastuvõtmiseks kohtualluvuse kohaldatava õiguse ning otsuste tunnustamise ja täitmise kohta registreeritud kooselust tulenevaid varalisi tagajärgi käsitlevates asjades.

⁶⁹ Belgia, Holland, Luksemburg, Prantsusmaa.

⁷⁰ K. Waaldijk, pp 38 – 39.

abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000 (Brüssel Ibis määrus). Brüssel II bis määrus tuleb kohaldamisele juhul, kui Eesti kohtusse esitatakse analoogia korras registreeritud kooselu lõpetamise hagi, tuginedes registreeritud kooselu suhte sarnasusele abielulise suhtega⁷¹. Brüssel Ibis määruse art 17 kohaselt tuleb kohtul, kuhu hagi esitatakse, oma alluvust asja lahendamiseks kontrollida – kui alluvus Brüssel Ibis määruse kohaselt puudub ning asi allub mõne teise liikmesriigi kohtule, peab Eesti kohus teatama, et õigusvaidluse lahendamine temale ei allu.

Registreeritud kooselu lõpetamisele analoogia korras abielusuhte lahutamise kohta vastu võetud määruse kohaldamisel tekib küsimus ka registreeritud kooselu materiaalsete tagajärgede alluvusest – kui kohtul on Brüssel Ibis määruse alusel olemas alluvus kooselu lõpetamiseks, kas see toob kaasa alluvuse ka kooselu lõpetamisega seotud varaliste õigusvaidluste lahendamiseks.

Esiteks, Brüssel Ibis määruse kommentaarides on arutletud abielu ja registreeritud kooselu sarnasuse üle, võttes aluseks teleoloogilise tõlgendamise, mille kohaselt võib väljend „abielu“ sisaldada sarnaseid omadusi „tugeva registreeritud kooselu“ mõistega. Siinkohal leiab kommentaaride autor, et vahet tuleb teha nii-öelda nõrkadel ja tugevatel registreeritud kooseludel ning kohtualluvuse kontrollimisel tuleb otsustada vastavalt kriteeriumitele Brüssel Ibis määruse rakendamise üle, kusjuures nõrga ja tugeva registreeritud kooselu võrdlus peaks põhinema eelkõige kooselu poolte õigustel ja kohtustustel.⁷² Seega juhul, kui registreeritud kooselu poolte õigused ja kohutused on sarnased abikaasade omavaheliste õiguste ja kohustustega ning tegemist on nii-öelda tugeva registreeritud kooseluga on kohtualluvuse kontrollimiseks Brüssel Ibis määruse sätete kohaldamine võimalik.

Teiseks, viitab õiguskirjanduse kohaselt registreeritud kooselu ja *de facto* suhete sarnasusele abieluga ka „perekondlike sidemete“ olemasolu. Lähtudes Euroopa Liidu Põhiõiguste Harta⁷³ artikli 9 (õigus abielluda ja õigus luua perekond tagatakse nende õiguste kasutamist reguleerivate siseriiklike õigusaktide kohaselt), 9. juuli 2003. aasta seletusest, tuleb nimetatud artiklit kaasaegsemalt tõlgendada, tagamaks registreeritud kooselu ja muude mitteabieluliste suhete langemist „perekondlike sidemete“ alla ka nende liikmesriikide siseriikliku õiguse alusel, kus abielu on ainukene suhe „perekondlike sidemete“ loomiseks.⁷⁴

⁷¹ Vt lähemalt registreeritud kooselu poolte nõuded kui abielusuhtest tulenevad nõuded käesoleva töö lk 10 jj.

⁷² U. Magnus, P. Mankowski. Brussels Ibis Regulation. Munich, Sellier. European law publishers, 2011, p 63.

⁷³ Charter of Fundamental Rights of The European Union (2000/C 364/01), of 7. December 2000, ELT C 364, 18.12.2000, p 1 – 22.

⁷⁴ J. Meeusen, M. Pertegàs, etc. International Family Law for the European Union. Antwerpen – Oxford, Intersentia, 2007, pp 344 – 345.

Kolmandaks, Euroopa Inimõiguste kohus on oma 13. juuni 1979. aasta lahendis⁷⁵ leidnud, et inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni⁷⁶ artiklis 8 märgitud perekonnaelu, ei tähenda perekonnaelu, mis on seotud vaid abieluliste suhetega, vaid ka *de facto* suhetest tulenevat perekonnaelu. Siinkohal tuuakse registreeritud kooselu lähemale abielulistele suhetele, kasutades perekonnas tekkivate sidemete olemasolu ka juhtudel, kus osapooled ei ole omavahel abielus, vaid nende kooselu on registreeritud.

Lisaks eespool toodud põhjendustele tuginedes, mille kohaselt Brüssel Ibis määrus võiks olla kohtualluvuse kontrollimise aluseks registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamisel, on lisaks ka Euroopa Komisjon oma teatises Euroopa Parlamendile, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele⁷⁷ teinud ettepaneku andmaks ühele kohtule õiguse nii abielu lahutamiseks, kooselu lõpetamiseks kui ka nendest tulenevate varaliste küsimuste lahendamiseks. Seega on teatud juhtudel Brüssel Ibis määruse kohaldamine registreeritud kooselu lõpetamise, sh ka vara jagamise kohtualluvuse määramiseks võimalik.

Nõukogu määruse ettepanekus kohtualluvuse, kohaldatava õiguse ning otsuste tunnustamise ja täitmise kohta abieluvararežiime käsitlevates asjades⁷⁸ allub art 5 lõike 1 p a kohaselt abieluvararežiimi käsitletav õigusvaidlus liikmesriigi kohtule, kus on kaasade ühine harilik viibimiskoht. Brüssel Ibis määruse art 3 lõike 1 p a esimese alapunkti alusel on abielu lahutamisel alluvus samuti liikmesriigi kohtul, kelle territooriumil on abikaasade ühine harilik viibimiskoht. Tulenevalt Euroopa Komisjoni teatises⁷⁹ tehtud ettepanekust ning asjaolus, et Brüssel Ibis määruses toodud kohtualluvuse üldiste sätete ja Nõukogu määruse ettepanekus⁸⁰ toodud abieluvararežiime käsitletavate õigusvaidluste kohtualluvuse sätete kohaselt on

⁷⁵ EIKo 13.06.1979, 6833/74, Marckx v. Belgium.

⁷⁶ Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. Rooma, 4. november 1950. - RT II 2000, 11, 57; RT II 2010, 14, 54.

⁷⁷ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM (2011) 125 final, of 16. March 2011, bringing legal clarity to property rights for international couples, p 7.

⁷⁸ Proposal for a Council Regulation on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of matrimonial property regimes. Available: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0126:FIN:EN:PDF> (10.03.2013).

⁷⁹ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM (2011) 125 final, of 16. March 2011, bringing legal clarity to property rights for international couples.

⁸⁰ Proposal for a Council Regulation on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of matrimonial property regimes.

alluvus riigi kohtul, kelle territooriumil asub poolte ühine viibimiskoht, on käesoleval hetkel alus Brüssel Iibis määruse kohaldamiseks registreeritud kooselust tulenevate varaliste õigusvaidluste lahendamiseks olemas.

Üldise kohtualluvuse kontrollimise alused on sätestatud Brüssel Iibis määruse art 3 lõike 1 punktis a. Tulenevalt eelmisest lõigust on esimeseks kohtualluvuse kontrollimise aluseks kooselu poolte ühine harilik viibimiskoht. Lisaks on ühendava faktorina kohtualluvuse ja õigusvaidluse vahel toodud liikmesriikide kohtud, kelle territooriumil oli kooselu poolte viimane ühine harilik viibimiskoht, kui üks neist seal veel elab või liikmesriigi kohus, kelle territooriumil on kostja harilik viibimiskoht. Brüssel Iibis määruse alusel on registreeritud kooselu pooltele antud ka võimalus nii-öelda liikmesriigi kohtu valimiseks, kus registreeritud kooselu lõpetada. Antud juhu tuleb kooselu pooltel esitada ühistootlus kooselu lõpetamiseks liikmesriigi kohtusse, kelle territooriumil on ühe kooselu poole harilik viibimiskoht. Brüssel Iibis määruse kohtualluvuse üldsätete kohaselt on hagejal, sõltumata kostja harilikust viibimiskohast kaks võimalust hagi esitamiseks. Hagejal võimalik hagi esitada enda hariliku viibimiskoha alusel, kui ta on seal elanud vähemalt aasta vahetult enne taotluse esitamist või kui ta on seal elanud vähemalt kuus kuud vahetult enne taotluse esitamist ja ta on kõnealuse liikmesriigi kodanik või, Ühendkuningriigi ja Iirimaa puhul, kui seal on tema domitsiil. Brüssel Iibis artikli 3 punkt b kohaselt allub õigusvaidlus selle liikmesriigi kohtule, kelle kodanikud on mõlemad registreeritud kooselu pooled või Ühendkuningriigi ja Iirimaa puhul, kus on mõlema kooselu poole domitsiil. Brüssel Iibis määruse art 3 lõikest 1 võib leida registreeritud kooselu lõpetamise kohtualluvuse kontrollimiseks mitmeid aluseid. Eespool kirjeldatust tulenevalt on kõige sagedasemaks ühendavaks faktoriks õigusvaidluse ja kohtualluvuse leidmise vahel ühe või mõlema registreeritud kooselu poole harilik viibimiskoht. Seega, kui registreeritud kooselu poolte harilik viibimiskoht on olnud seotud Eestiga, võib registreeritud kooselu lõpetamisega seotud õigusvaidlus alluda Eesti kohtule.

Brüssel Iibis määruse preambula 8. punktist tuleneb, et Brüssel Iibis määrust ei tohiks abieluvarasuhetele⁸¹ kohaldada. Registreeritud kooselu varalistele suhetele tuleks sellisel juhul samuti Brüssel Iibis määruse kohaldamine välistada. Teisalt, määruse kohaldamisalast välja jäävate õigusküsimuste loetelus (art 1 lõige 3) abieluvaralisi suhteid nimetatud ei ole. Siinkohal tuleb leida tasakaal kohtualluvuse määramiseks registreeritud kooselu lõpetamise ja sellega kaasnevate varaliste tagajärgede osas. Juhul, kui registreeritud kooselu lõpetamisega

⁸¹ Vt lähemalt: M. Harding. The harmonisation of private international law in Europe: taking the character out of family law? – Journal of Private International Law. Vol. 7 No. 1/2011, pp 211 – 212.

seonduva õigusvaidluse lahendamine allub Brüssel Iibis määruse art 3 alusel Eesti kohtule, võiks seotud õigusvaidluste lahendamise, sh registreeritud kooselu vara jagamise, kohtualluvuse leidmiseks tugineda eelkõige Eesti siseriiklikule menetlusõigusele. Sarnaselt Brüssel Iibis määrusele, ei leidu otsest sätet seotud õigusvaidluste lahendamiseks ka TsMS-is.

TsMS-i § 102 lg 1 p 4 kohaselt on abieluasi muuhulgas ka ühisvara jagamine või muu abikaasade varalisest vahekorra tulenev nõue, seega TsMS-i alusel oleks alluvus ühel kohtul nii kooselu lõpetamise kui vara jagamise korral. Sama paragrahvi lõikes 2 on sätestatud juhud, mille kohaselt abieluasja lahendamine allub Eesti kohtule. Kuna Brüssel Iibis määruse art 3 kohaselt on kohtualluvus juba leitud, ei kohaldata TsMS § 102 lg 2, sest Euroopa Liidu määrus on siseriikliku õiguse suhtes ülimuslik. Kohtualluvuse olemasolul registreeritud kooselu lõpetamise hagi lahendamiseks Brüssel Iibis määruse alusel on registreeritud kooselu vara jagamisega seotud õigusvaidluse allumist Eesti kohtule võimalik leida TsMS § 105 ja TsMS § 102 lg 1 p 4 koostoimes. TsMS § 105 kohaselt võib maakohus asja kohtualluvuse järgi lahendada nii rahvusvaheliselt kui Eesti kohtute seas, kui kostja vastab hagile ega vaidlusta vastuses kohtualluvust, samuti juhul, kui kostja ei vasta hagile, kuid osaleb kohtuistungil kohtualluvust vaidlustamata. Seega juhtudel, kui Eesti kohtule esitatakse Brüssel Iibis määruse üldise kohtualluvuse sätete alusel registreeritud kooselu lõpetamise hagi, millega soovitakse ka registreeritud kooselu kestel omandatud vara jagada, kasutades sealjuures analoogiat abielusuhetega, allub asi Eesti kohtule Brüssel Iibis määruse art 3 ja TsMS § 102 lg 1 p 4 ja § 105 koostoimes.

Seotud õigusvaidluste lahendamisel on oluline, et mõlemad õigusvaidlused oleksid ka individuaalselt ühe kohtuga seotud.⁸² Lamont'i kohaselt võeti harilik viibimiskoht, kui Brüssel Iibis määruse art 3 sagedasem ühendav faktor rahvusvahelise eraõiguse perekonnaõiguses kasutusele faktilise ühendava faktorina isiku sidumiseks kindla kohtuga ning mis peegeldab seose olemasolu viidatud riigiga ning püüab tagada, et tegemist on õigusvaidluse lahendamiseks kõige õigema kohtuga.⁸³ Välisriigis registreeritud kooselu lõpetamisele ning registreeritud kooselu kestel omandatud vara jagamise kohtualluvuse kontrollimine kodakondsuse, kui ühendava faktori kasutamine võib olla liiga jäik. Eelkõige seetõttu, et registreeritud kooselu pooltel ei pruugi oma kodakondsuse riigiga enam mingit

⁸² Antud põhimõtet toetab ka R. Lamont. Vt lähemalt: R. Lamont. Habitual Residence and Brussels Ibis: Developing Concepts for European Private International Family Law. – Journal of Private International Law Vol. 3 No. 2/2007, p 263.

⁸³ R. Lamont. Habitual Residence and Brussels Ibis: Developing Concepts for European Private International Family Law. – Journal of Private International Law Vol. 3 No. 2/2007, p 263. Hariliku viibimiskoha ühendava faktorina kasutamise tõusu on nentunud ka M. Melcher, p 162.

seost olla. Siinjuures katab aga harilik viibimiskoht, kui ühendav faktor ka kodakondsuse, kui kitsama ühendava faktori piirid – seda juhul, kui isiku harilik viibimiskoht on riigis, mille kodanik ta on.

Õiguskirjanduse kohaselt eeldab hariliku viibimiskoha mõiste teatud ajavahemikku, mille kestel isik on riigis viibinud piisavalt kaua, et tema kohalolek seal oleks sihilik. Hariliku viibimiskoha määratlemisel tuleb Lamont'i kohaselt lähtuda isiku tahtest, eesmärgist ning teatud juhul ka riigis viibimise ajast. Mida vähem on isik riigis viibinud, seda suurem osakaal on tahtlusel hariliku viibimiskoha omamiseks antud riigis.⁸⁴ Brüssel Ibis määruse art 3 lõike 1 p a, viienda alapunkti kohaselt on isiku alaliseks viibimiskohaks riik, kui ta on seal elanud vähemalt aasta enne avalduse esitamist. Aastane viibimine riigis on seega piisav, et lugeda antud riik isiku hariliku viibimiskoha riigiks. Näiteks registreerivad Itaalia kodanik ja Saksamaa kodanik oma kooselu Hollandis ning asuvad Eestisse elama. Brüssel Ibis määruse artikli 3 lg 1 p a esimese alapunkti kohaselt on kohtualluvus liikmesriigi kohtul, kelle territooriumil on registreeritud kooselu poolte ühine harilik viibimiskoht. Seega, Brüssel Ibis määruse art 3 lg 1 p a esimese alapunkti kohaselt allub registreeritud kooselu lõpetamise hagi Eesti kohtule. Kohtualluvus registreeritud kooselu vara jagamise hagi lahendamiseks on Eesti kohtul, lähtudes TsMS-i § 102 lg 1 p 4 ja § 105 juhul, kui kostja vastab hagile ega vaidlusta vastuses kohtualluvust või juhul, kui kostja ei vasta hagile, kuid osaleb kohtuistungil kohtualluvust vaidlustamata. Oleks ebamõistlik jätta registreeritud kooselu lõpetamise hagi läbivaatamiseks alluvust omav kohus kõrvale registreeritud kooselu lõpetamisest tulenevate teiste õigusvaidluste, sh vara jagamise alluvusest. Õigusselguse, õiguskindluse ja menetlusökonomika põhimõtteid arvestades on registreeritud kooselu lõpetamise ja vara jagamise hagi lahendamine ühes liikmesriigi kohtus kõige mõistlikum. Antud olukorras on võimalik kasutada Eesti siseriiklikust menetlusõigusest tulenevaid sätteid, et täita lünk seotud menetluste läbivaatamiseks ja lahendamiseks ühes kohtus ning tagada alluvus Eesti kohtule ka juhul kui Eesti kohtusse esitatakse registreeritud kooselu lõpetamisel ka registreeritud kooselu kestel omandatud vara jagamise hagi.

Lisaks käesolevas töös registreeritud kooselu lõpetamisele ja registreeritud kooselu kestel omandatud vara jagamise hagi lahendamiseks abieluasjade kohta käivate kohtualluvuse sätete kohaldamisele on analoogia korras kohaldatud ka registreeritud kooselu lõpetamise otsuste tunnustamisele abielusuhete otsuste tunnustamise kohta sätestatud – registreeritud kooselu lõpetamise tunnustamisel kohaldatakse kas üldiseid kohtuotsuste tunnustamise või

⁸⁴ R. Lamont, pp 263 – 272.

abieluga seonduvate otsuste tunnustamise sätteid.⁸⁵ Analoogia korras registreeritud kooselu lõpetamise otsuste tunnustamiseks abielu otsuste tunnustamise kohta sätestatud õigusnormide kohaldamine toetab veelgi kohtualluvuse sätete kohaldamise võimalikkust registreeritud kooselu lõpetamisega seotud õigusvaidlustele.

Brüssel IIbis määruse alusel on registreeritud kooselust tõusetuvatele õigusvaidlustele kohtualluvuse määramine võimalik vaid juhul, kui registreeritud kooselu sarnaneb oluliselt abielulise suhtega. Üldised kohtualluvuse määramise alused tulenevad Brüssel IIbis määruse art 3, mille kohaselt on ühendavaks faktoriks ühe või mõlema registreeritud kooselu poole harilik viibimiskoht. Nimetatud ühendav faktor omab lisaks registreeritud kooselu lõpetamisele olulist osa ka kooselu lõpetamisega seotud õigusvaidluste lahendamisel, mh registreeritud kooselu kestel omandatud vara jagamise korral. Seotud õigusvaidlusi on ühes kohtus võimalik lahendada kooskõlas Brüsseli IIbis määruse art 3 ja TsMS-i § 102 lg 1 p 4 ja § 105 alusel. Seotud õigusvaidluste lahendamisel tuleb esialgu lähtuda TsMS- is sätestatust, kuni Nõukogu määrus kohtualluvuse, kohaldatava õiguse ning otsuste tunnustamise ja täitmise kohta registreeritud kooselust tulenevaid varalisi tagajärgi käsitlevates asjades vastu võetakse.

Lisaks Brüssel IIbis määrusele võib välisriigis registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamine Eesti kohtule võimalik olla ka Brüsseli I määruse sätete alusel. Brüsseli I määruse art 1 lõike 2 punkti a kohaselt ei kohaldata määrust mh abielusuhetest tulenevatele varalistele õigustele. Seega leides, et registreeritud kooselu poolte vahelised suhted ja abikaasade vahelised suhted on sarnased ning tuginedes analoogiale, jäävad ka registreeritud kooselust tulenevad varalised õigused Brüsseli I määruse kohaldamisalast välja.

Lisaks registreeritud kooselu poolte vahelise suhte sisustamisele läbi abielulise suhte on registreeritud kooselu poolte vahelisi suhteid võimalik hinnata, lähtudes tekkinud õigusliku küsimuse olemusest. Eelkõige tuleks hinnata registreeritud kooselu vara jagamisel tõusetuva õigusküsimuse kuuluvust teatud õigusvaldkonda - kas tegemist on näiteks registreeritud kooselu poolte vahel tekkinud õigusvaidlusest, kui lepingulisest suhtest tõusetuva vaidlusega või puudutab registreeritud kooselu poolte vaheline vaidlus ainult kooselu kestel omandatud kinnisvara. Kvalifitseerides registreeritud kooselu poolte vara jagamise hagi õigusvaidluse olemusest lähtudes, on kohtualluvuse leidmiseks võimalik Brüsseli I määruse kohaldamine.

⁸⁵ Commission of The European Communities COM (2006) 400 final, 17. July 2007, Green Paper on conflict of laws in matters concerning matrimonial property regimes, including the question of jurisdiction and mutual recognition. Available: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0400:FIN:EN:PDF> (01.05.2013), p 11.

Brüsseli I määruse sätete kohaldamise võimalikkust kohtualluvuse kontrollimiseks registreeritud kooseluga seotud õigusküsimuste korral on tõdenud Euroopa Ühenduste Komisjon Rohelises Raamatus kollisiooninormide kohta abieluvara käsitlevates asjades, sealhulgas kohtualluvuse ja vastastikuse tunnustamise küsimustes⁸⁶, mille kohaselt on Brüsseli I määruse kohtualluvuse sätete kohaldamine võimalik, sisustades registreeritud kooselu varalisi tagajärgi, kui lepingulisi- või lepinguväliseid vaidlusi.

Õiguskirjanduses on lähtunud ka registreeritud kooselu teistest sisustamise võimalustest. Bradley on lisaks registreeritud kooselu abielusarnasele regulatsioonile tuginenud ka registreeritud kooselule kui „kodu jagajate“ kooselule, mille definitsiooniks on toodud läbirääkimiste teel sõlmitud kokkulepe (*negotiated agreement*). Vastandina kooselu registreerimisele Hollandis, välistab Prantsusmaal⁸⁷ abielu või registreeritud kooselu uue kooselu registreerimise, abielu sõlmimine aga juhtudel, kui kooselu on juba registreeritud teise inimesega, keelatud ei ole.⁸⁸ Registreeritud kooselu sisustamine poolte vahel varasemate läbirääkimiste teel sõlmitud lepinguna ning abielulistest suhetest kaugenemine annavad kohtualluvuse kontrollimise aluseks ka Brüsseli I määruses sisalduvad sätted. Sellisel juhul tuleb registreeritud kooselu vara jagamisel tõusetuva õigusküsimuse sisustamisel lähtuda registreeritud kooselu olemusest.

Üldine kohtualluvus tuleneb Brüsseli I määruse art 2 lõikest 1, mille kohaselt allub asi sellele kohtule, kelle territooriumil on kostja alaline elukoht⁸⁹. Seega, Brüsseli I määruse kohaselt allub registreeritud kooselu vara jagamise hagi Eesti kohtule üldiste kohtualluvuse sätete alusel, kui vara jagamise hagi sisustatakse vastavalt õigusküsimuse olemusele ja kostja alaline elukoht on Eestis. Lisaks üldsätete kohaldamisele võib registreeritud kooselu vara jagamise küsimuse lahendamine Eesti kohtule alluda ka Brüssel I määruse artikkel 24 alusel, mille kohaselt on kohtualluvus sellel kohtul, kuhu hagi esitatakse juhul, kui kostja ilmub ilma kohtualluvust vaidlustamata hagi lahendamiseks kohtusse. Antud olukorras, kui kostja ilmub

⁸⁶ Commission of The European Communities COM (2006) 400 final, 17. July 2007, Green Paper on conflict of laws in matters concerning matrimonial property regimes, including the question of jurisdiction and mutual recognition, p 10.

⁸⁷ Prantsusmaal on registreeritud kooselu olemus abielulistest suhetest oluliselt erinev. Kõige suurem kaugenemine toimus, kui nii-öelda kooselulepingu sõlmimise õigus anti ka õdedele- vendadele. Laiendus kaotati hiljem, kui kooselu tõlgendamisel välistati platoonilised suhted. Vt lähemalt: D. Bradley, pp 33-34.

⁸⁸ D. Bradley, pp 33-34.

⁸⁹ Brüsseli I määruse art 59 lõike 1 kohaselt tehakse isiku alaline elukoht kindlaks selle kohtu siseriikliku materiaalõiguse kohaselt, kuhu hagi esitati. Alalise elukoha kindlaksmääramise kohta rahvusvahelises tsiviilkohtumenetluses vt lähemalt: M. Torga. Elukoht tsiviilseadustiku üldosa seaduses: tähendus rahvusvahelises tsiviilkohtumenetluses. – Juridica VII/2010, lk 473 – 480.

kohtualluvust vaidlustamata kohtusse, ei tohi õigusvaidlus langeda Brüssel I määruse art 22 mõjusfääri, mille kohaselt on teatud õigusvaidluste lahendamiseks ainupädevad teised kohtud.⁹⁰

Registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamisel Eesti kohtusse võib õigusvaidluse lahendamine alluda Eesti kohule nii Brüssel IIbis määruse kui ka Brüsseli I määruse üldsätete alusel - olenevalt registreeritud kooselu sarnasusest abieluga või lähtudes registreeritud kooselu poolte vara jagamisel tõusetuvate õigusküsimuste kuuluvusest lepinguõiguse valdkonda. Lisaks kohtualluvuse määramise üldistele sätetele on Brüssel IIbis ja Brüsseli I määruse kohaselt võimalik kohtualluvust määrata ka erandjuhtudel, mis võimaldavad hagi kostja vastu esitada mõnesse teise liikmesriigi kohtusse, kui seda võimaldavad kohtualluvuse üldised sätted.

2.1.2. Registreeritud kooselu ja võimalik valikuline kohtualluvus

Kohtualluvuse laiemaks määramiseks on Brüssel IIbis määruses lisaks üldistele kohtualluvuse sätetele toodud alused määramaks kohtualluvust ka erandjuhtudel (valikuline kohtualluvus), mis võimaldab hagi registreeritud kooselu lõpetamiseks ja vara jagamiseks esitada ka mõne teise liikmesriigi kohtusse. Valikuline kohtualluvus on sätestatud Brüssel IIbis määruse artiklis 6. Lähtudes registreeritud kooselu sarnasusest abielulise suhtega ning kohaldades analoogia korras abielulisi suhteid reguleerivaid sätteid on Brüssel II bis määruse art 6 kohaselt võimalik registreeritud kooselu poolt, kelle harilik viibimiskoht on liikmesriigis, kes on liikmesriigi kodanik või Ühendkuningriigi ja Iirimaa puhul, kelle domitsiil on ühes viimati nimetatud liikmesriikides, teises liikmesriigis kohtusse kaevata üksnes kooskõlas Brüsseli IIbis määruse artiklitega 3 (üldine kohtualluvus), 4 (vastuhagi) ja 5 (lahuselu muutmine abielulahutuseks). Välisriigis registreeritud kooselu vara jagamise hagi lahendamine allub Eesti kohtule erandliku kohtualluvuse sätete alusel, lähtudes registreeritud kooselu ja abielusuhte sarnasusest, kasutades analoogiat ja toetudes TsMS-i § 102 lg 1 p 4 ja § 105.

Juhul, kui kostja harilik viibimiskoht on näiteks Saksamaal, allub asi Eesti kohtule Brüssel IIbis määruse art 6 p a ja art 3 p a alapunkti 5 kohaselt, kui hageja harilik viibimiskoht on Eestis ja ta on siin elanud vähemalt aasta enne registreeritud kooselu lõpetamise taotluse esitamist, esitades sh ka taotluse vara jagamiseks. Brüssel IIbis määruse artiklite 6 ja 3 kohaselt on võimalik kostjat kaevata teise liikmesriigi kohtusse, kui seda on tema hariliku

⁹⁰ Vt Brüsseli I määruse kohtualluvuse erandlike sätete kohta, käesoleva töö lk 39 jj.

viibimiskoha riik, kodakondsusriik või Ühendkuningriigi ja Iirimaa puhul, kelle domitsiil on viimati nimetatud liimesriikides, vastavalt Brüsseli IIbis määruse art 3 punktide a ja b kohaselt. Valikulise kohtualluvuse sätete rakendamisel tuleb lähtuda üldise kohtualluvuse sätetest, vältimaks vastuolu, kui kostja on kaevatud liikmesriigi kohtusse, kellele asi Brüssel IIbis määruse art 3 kohaselt ei allu. Seega jäetakse valikulise kohtualluvuse sätete rakendamisel registreeritud kooselu pool, kelle vastu hagi esitatakse, ilma võimalusest kaitsta oma õigusi liikmesriigi kohtus, kus on tema tegelik, hetkeline harilik viibimiskoht või kelle kodanik ta on. Valikuliseks kohtualluvuseks on Brüssel IIbis määruse art 6 ja art 3 koosõlas kohtualluvuse üldistest sätetest art 3 lg 1 p a alapunktid 2, 5 ja 6.

Registreeritud kooselu vara jagamise hagi allub Eesti kohtule Brüssel IIbis art 6 ja art 3 lõike 1 p a teise alapunkti kohaselt näiteks juhul, kui hagi esitatakse Eesti kohtusse ning registreeritud kooselu poolte viimane ühine harilik viibimiskoht oli Eestis, ning kui üks kooselu pooltest (hageja) Eestis veel elab. Erandliku kohtualluvusena tuleb mõista seega olukorda, kui hageja elab veel registreeritud kooselu poolte viimases ühises harilikus viibimiskohas ning kostja ehk kooselu teine pool elab mõnes teises liikmesriigis. See võimaldab registreeritud kooselu poolel, kelle harilik viibimiskoht on Eestis, kui registreeritud kooselu poolte viimases ühises harilikus viibimiskohas, esitada hagi registreeritud kooselu lõpetamiseks ja vara jagamiseks Eesti kohtusse.

Lisaks on Brüssel IIbis erandliku kohtualluvuse sätete kohaldamisel (art 3 lg 1 p a alapunkt 5) võimalik kostjat hageda hageja hariliku viibimiskoha liikmesriigis, kui hageja on seal elanud vähemalt aasta vahetult enne taotluse esitamist. Hageja võimalust taotleda registreeritud kooselu lõpetamist koos vara jagamisega teises liikmesriigis, kui seda on kostja harilik viibimiskohariik või kodakondsusriik, suurendatakse veelgi võimalusega esitada hagi liikmesriigi kohtusse, kelle territooriumil on hageja harilik viibimiskoht olnud vahetult kuus kuud enne taotluse esitamist ja ta on antud liikmesriigi kodanik või, Ühendkuningriigi ja Iirimaa puhul, seal on tema domitsiil (art 3 lg 1 p a alapunkt 6). Brüsseli IIbis määrus ei anna valikulise kohtualluvuse puhul juurde võimalusi taotluse esitamiseks liikmesriigi kohtusse, kellele asi kohtualluvuse üldiste sätete alusel ei allu.

Lisaks art 6 on Brüssel IIbis määruse art 7 sätestatud kohtualluvuse määramine juhuks, kui seda ei ole võimalik määratleda artiklite 3, 4 ja 5 kohaselt. Brüssel II bis määruse art 7 pealkirjaks on märgitud „kohtualluvus muudel juhtudel“, mida võib lugeda valikulise kohtualluvuse alla kuuluvaks sätteks eelkõige selle sisu tõttu, millest tulenevalt leitakse kohtualluvus iga liikmesriigi õigusaktide alusel, kui asi ei allu artiklite 3, 4 ja 5 kohaselt liikmesriigi ühelegi kohtule. Lähtudes Brüssel IIbis määruse artiklite 6 ja 7 sõnastusest, tuleb neid koos vaadelda, sest juhtudel, kui kohtualluvus puudub artikli 6 kohaselt (mis omakorda

lähtub artiklitest 3, 4 ja 5), tuleb kohtualluvus määrata art 7 alusel.⁹¹ Art 7 mõjusfääri langevate õigusvaidluste korral määratakse kohtualluvus liikmesriigi siseriiklike õigusaktide alusel. Kohtualluvuse leidmiseks art 7 kohaselt, peab taotleja olema liikmesriigi kodanik ning harilikult viibima teises liikmesriigis. Registreeritud kooselu teine pool peab vastama kahele tingimusele: tema harilik viibimiskoht ei tohi olla üheski liikmesriigis ning tal ei tohi olla ühegi liikmesriigi kodakondsust, Ühendkuningriigi ja Iirimaa puhul ei tohi tema domitsiil olla viimati nimetatud liikmesriikides. Brüssel IIbis määruse kohta koostatud kommentaaride kohaselt peavad mõlemad tingimused olema täidetud samaaegselt, vastasel juhul tuleb kohtualluvus määrata Brüssel IIbis määruse artikli 3 alusel.⁹²

Brüssel IIbis määruse artikli 7 kohaselt allub registreeritud kooselu lõpetamise hagi Eesti kohtule juhul, kui taotlejaks on näiteks Itaalia kodanik, kelle harilik viibimiskoht on Eestis ning kooselu teine pool on Jaapani kodanik, kes elab Austraalias – sellisel juhul tuleb kohaldada taotluse saanud riigi siseriiklikku õigust, seega Eesti puhul määratakse kohtualluvus TsMS-i alusel.

Välisriigis registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamine Eesti kohtusse on võimalik ka Brüsseli I määruse valikuliste kohtualluvuse sätete alusel, seda eelkõige juhul, kui registreeritud kooselust tulenevaid nõudeid sisustada kui lepingulisest suhtest tulenevaid nõudeid.⁹³ Brüsseli I määruse valikulise kohtualluvuse sätted tulevad kohaldamisele vaid juhul, kui kostja alaline elukoht on liikmesriigis ning täidetud on üldise kohtualluvuse sätetest (art 2) tulenevad nõuded, seega on hagejal võimalik valida, kas esitada hagi Brüssel I määruse üldiste – või valikuliste kohtualluvuse sätete alusel.

Lepinguks Brüsseli I määruse kommentaaride kohaselt on igasugune mõlemad osapooli siduv vastastikune nõusolek, mille kohaselt peavad mõlemad osapooled oma kohustuse täitma. Vastastikused tehingud on oma olemuselt lepingud – siinkohal ei ole mõeldud vaid kaubanduslikke lepinguid, vaid kõiki vastastikkuseid kokkuleppeid. Valik, panustamine ja koostöö on lepingu võtmesõnadeks.⁹⁴ Sisustades välisriigis registreeritud kooselu Eesti siseriiklikus materiaalõiguses, kui seltsingulepingut ning Brüsseli I määruse kohaselt, kui vastastikust kokkulepet on Brüsseli I määruse valikulise kohtualluvuse sätete

⁹¹ Vt Brüsseli IIbis määruse artiklite 6 ja 7 kohaldamise osas: EKo, 29. 11. 2007, C- 68/07, Kerstin Sundelind Lopez versus Miguel Enrique Lopez Lizazo.

⁹² U. Magnus, P. Mankowski. Brussels IIbis Regulation, p 105.

⁹³ Vt registreeritud kooselu poolte nõuded kui seltsingulepingu poolte nõuded, käesoleva töö lk 16 jj.

⁹⁴ U. Magnus, P. Mankowski. Brussels I regulation 2nd Revised Edition. Munich, Sellier. European law publishers, 2012, pp 121 – 122.

alusel võimalik kindlaks teha, millisele kohtule registreeritud kooselu vara jagamise hagi lahendamine allub.

Brüsseli I määruse art 5 tõlgendamisel tuleks lähtuda hästi informeeritud kostja mõistlikust võimalusest näha ette olukorda, kus tema vastu esitatakse hagi liikmesriigi kohtusse, kus tal alaline elukoht puudub.⁹⁵ Registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamisel Brüsseli I määruse artikkel 5 punkti 1 alapunkti a kohaselt tuleb seega leida tasakaal kostja õiguste vahel, ning lähtuda kostja mõistlikust võimalusest näha ette, et hagi võidakse tema vastu esitada ka mujale liikmesriiki, kui seda on tema alalise elukoha riik.

Brüsseli I määruses on valikuline kohtualluvus sätestatud art 5, mille punkti 1 alapunkti a kohaselt võib isiku, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, teises liikmesriigis kaevata lepingutega seotud asjades selle paiga kohtusse, kus tuli täita asjaomane kohustus. Siinkohal on oluliseks Brüsseli I määruse art 5 p 1 alapunktis a toodud ühendava faktori „asjaomane kohustus“ sisustamine, lähtudes registreeritud kooselu olemusest. Registreeritud kooselu vara jagamise korral on üheks võimaluseks „asjaomase kohustuse“ täitmise koha sisustamisel lähtuda registreeritud kooselu poolte ühisest harilikust viibimiskohast registreeritud kooselu kestel. Sellisel juhul on kohtualluvus liikmesriigi kohtul, kus pooled registreeritud kooselu kestel elasid ning oma nii-öelda lepingulist kohustust täitsid. Registreeritud kooselu vara jagamise hagi lahendamine allub sellisel juhul Eesti kohtule, kui „asjaomase kohustuse“ täitmise koha riigiks oli Eesti ning registreeritud kooselu poolte harilik viibimiskoht oli kooselu kestel Eestis. Vastuolu võib tekkida juhul, kui kumbki kooselu pooltest ei ela enam liikmesriigis, kus oli partnerite ühine harilik viibimiskoht kooselu kestel. Teisalt, Brüsseli I määruse kohtualluvuse üldsätete kohaselt on võimalik hagi esitada ka selle liikmesriigi kohtusse, kus on kostja harilik viibimiskoht, seega on valikulise kohtualluvuse sätete kohaselt registreeritud kooselu poolte ühise viimase hariliku viibimiskoha kohtule jurisdiktsiooni andmine õigustatud ka juhul, kui üks või kumbki kooselu pooltest seal enam harilikku viibimiskohta ei oma. Brüsseli I määruse kohtualluvuse üldsätete (art 2) ning valikulise kohtualluvuse sätete (art 5) alusel on hagejal võimalik valida, millistel kohtualluvuse alustel hagi kohtusse esitada. Siinkohal tuleb registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamisel kontrollida, juhul kui see on esitatud Brüsseli I määruse art 5 punkti 1 alapunkti a kohaselt, aluste olemasolu kaebamaks kostjat liikmesriigis, mille alaline elukoht tal puudub.

Lisaks artiklile 5 on valikuline kohtualluvus sätestatud ka Brüsseli I määruse art 6, mille kohaselt on kostja vastu, tema alalisest elukohast olenemata, teatud aluste esinemisel

⁹⁵ U. Magnus, P. Mankowski. Brussels I regulation 2nd Revised Edition, p 113.

võimalik hagi esitada ka teise liikmesriigi kohtusse. Registreeritud kooselu vara jagamise küsimuses on art 6 kõige enam esinevateks kohtualluvuse määramise alusteks punktid 3 ja 4. Brüsseli I määruse art 6 p 3 kohaselt võib isiku, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, kaevata vastuhagi puhul, mille aluseks on sama leping või samad asjaolud mis põhihagi puhul, põhihagi menetlevasse kohtusse. Brüsseli I määruse artikli 6 punkti 4 kohaselt võib isiku, kelle alaline elukoht on liikmesriigis kaevata lepinguga seotud asjade puhul, mille osas on menetlus võimalik ühendada sama kostja vastu kinnisvaraga seotud *in rem* osas algatatud menetlusega, selle liikmesriigi kohtusse, kus kinnisvara asub.

Artikli 6 erilise funktsioonina on õiguskirjanduses välja toodud üksteisega seotud õigusvaidluste ühendamine, mille kohaselt alluvad õigusvaidlused ühele liikmesriigi kohtule juhul, kui kohtualluvus Brüsseli I määruse kohaselt oleks mitme liikmesriigi kohtul. Seotud õigusvaidlused tuleb lahendada ühe kohtu poolt, kui neid on asjakohane koos menetleda ja korraga lahendada, vältimaks erinevatest menetlustest tekkida võivate vastuoluliste otsuste riski – sellised kaalutlused on olulised õigustamaks kohtualluvuse määramise sätetest osalist kõrvalekaldumist, mille kohaselt alluvad seotud õigusvaidlused ühe liikmesriigi kohtule.⁹⁶

Registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamisel mõlema kooselu poole poolt eraldi, erinevatel alustel ning erinevatesse kohtutesse – kus näiteks üks kooselu pool esitab nõude kinnisvara jagamiseks või enda ainuomandi tunnustamiseks, teine pool tugineb aga registreeritud kooselust, kui lepingust tulenevatele nõuetele on võimalik hagrid ühendada ning menetleda ühe kohtu poolt. Tulenevalt Brüssel I määruse art 6 punktidest 3 ja 4 allub registreeritud kooselu vara jagamise hagi lahendamine Eesti kohtule juhtudel, kui punkti 3 kohaselt põhihagi menetletakse Eesti kohtus või tulenevalt punktist 4 on kinnisvaraga seotud *in rem* menetlus algatatud Eesti kohtus ning kinnisvara asub samuti Eestis.

Registreeritud kooselu suhtest tõusetuva nõude sisustamisel kui abielulisest või lepingulisest suhtest tõusetuva nõudena on hagejal võimalik registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamine Eesti kohtusse lisaks kohtualluvuse üldistele sätetele ka kohtualluvuse valikulistele sätetele tuginedes. Juhul, kui õigusvaidlus langeb kohtualluvuse erandlike sätete mõjusfääri, allub õigusvaidlus vaid ühe kindla liikmesriigi kohtule.

⁹⁶ U. Magnus, P. Mankowski. Brussels I regulation 2nd Revised Edition, p 297.

2.1.3. Registreeritud kooselu ja võimalik erandlik kohtualluvus

Käesolev alapunkt analüüsib, kas registreeritud kooselu lõpetamise ning vara jagamise hagi on võimalik esitada kohtualluvuse erandlike sätete kohaselt ning kas antud õigusvaidluse lahendamine peaks kuuluma Brüsseli I määruse alusel kohtualluvuse erandlike sätete mõjusfääri.

Kohtualluvuse erandlikud sätted asendavad kohtualluvust nii üldiste kui ka valikuliste sätete alusel. Samuti, olenemata vaidluse poolte alalisest elukohast⁹⁷ on Brüsseli I määruse art 22 kohaselt ainupädevus teatud õigusvaidluste lahendamiseks antud kindlate liikmesriikide kohtutele. Eandliku kohtualluvuse puhul Brüsseli I määruse art 22 kohaselt kohtualluvuse määramiseks kõige olulisem õigusvaidluse kõige tähtsama ühendava faktori tugev seos liikmesriigi kohtuga. Seega juhul, kui registreeritud kooselu vara jagamisel tulevad kohaldamisele kohtualluvuse erandlikud sätted, lükatakse kõrvale kohtualluvuse määramise üldised ja valikulised alused ning lähtutakse registreeritud kooselu vara jagamisel tõusetuvast ühest asjaolust, ühendavast faktorist, mis on erandliku kohtualluvuse määramise aluseks.

Brüsseli I määruse kommentaaride kohaselt on erandliku kohtualluvuse põhimõte kehtiv vaid juhtudel, kui nõue on enamjaolt seotud erandliku kohtualluvuse rakendamise aluseks olevate ühendavate faktoritega, mitte ei ole tegemist vaid eeldusküsimuste lahendamisega.⁹⁸ Registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamisel tuleb kohtul sisustada kindel nõue või õigusküsimus, mis võib olla Brüsseli I määruse erandliku kohtualluvuse sätete kohaldamise aluseks. Juhul kui tegemist on eeldusküsimusega, mis langeb erandliku kohtualluvuse sätete kohaldamise alla, puudub alus kogu edasise vaidluse lahendamiseks erandliku kohtualluvuse sätete alusel.

Registreeritud kooselu vara jagamise hagi võib Eesti kohtule alluda seega Brüsseli I määruse kohtualluvuse erandlike sätete alusel. Lähtudes registreeritud kooselu vara jagamise hagi kuuluvusest teatud õigusvaldkonda või selles tõusetuva õigusküsimuse olemusest, võivad erandliku kohtualluvuse määramise alusteks Brüsseli I määruse art 22 kohaselt, olenemata kostja alalisest elukohast, olla: menetluste puhul, mille objektiks on kinnisvaraga seotud *in rem* õigused või kinnisvara rendi õigused, selle liikmesriigi kohtud, kus asub asjaomane vara (artikkel 22 p 1) või menetluste puhul, millega on vaidlustatud kanded avalikes registrites, selle liikmesriigi kohtud, kus registrit peetakse (artikkel 22 p 3). Brüsseli I määruse art 22 on

⁹⁷ Vt Brüsseli I määruse artikkel 22 alalise elukoha kehtivuse osas mõlemale kooselu poolele lähemalt: EKO, 13. 06. 2000, C- 412/98, Group Josi Reinsurance Company SA vs Universal General Insurance Company (UGIC), para. 46.

⁹⁸ U. Magnus, P. Mankowski. Brussels I regulation 2nd Revised Edition, p 418.

sätetatud mitmeid teisi kohtualluvuse määramise, kuid eespool toodud kahte punkti võib pidada registreeritud kooselu vara jagamise puhul enamesinevateks olukordadeks. Seega juhtudel, kui registreeritud kooselu vara jagamise vaidluse keskseks küsimuseks on kinnisvaraga seotud *in rem* õigused ning vaidlusalane kinnistu asub Eestis, allub Brüsseli I määruse art 22 p 1 alusel õigusvaidlus Eesti kohtule. Samuti juhtudel, kui vaidlustatakse kanne avalikus registris, näiteks äriregristris, kui osaihing on asutatud registreeritud kooselu kestel mõlema poole poolt, kuid äriregristrisse on osanikuks kantud ühe kooselu poole nimi, allub asi selle riigi kohtule, kus registrit peetakse – käesoleva näite puhul Eesti kohtule.

Erandlike kohtualluvuse sätete kohaselt võib õigusvaidluse lahendamine alluda mh ka kolmandate riikide kohtutele. Siinjuures tuleb tähelepanu pöörata jällegi registreeritud kooselu poolte alalisele elukohale. Brüsseli I määruse kommentaaride kohaselt tuleb juhul, kui asi allub kolmanda riigi kohtule ning kostja alaline elukoht ei ole liikmesriigis, olukord lahendada Brüsseli I määruse art 4 lõike 1 kohaselt ning lähtuda liikmesriigi siseriiklikust õigusest.⁹⁹ Antud olukorras, kui hagi on esitatud Eesti kohtusse, tuleb kohtualluvuse määramiseks kohaldada Eesti siseriiklikus õiguses leiduvaid rahvusvahelise eraõiguse kohtualluvuse sätteid, seega leitakse kohtualluvus vaidluse lahendamiseks TsMS-i alusel.

Teine võimalus, kui kohtualluvuse erandlike sätete kohaselt õigusvaidlus liikmesriigi kohtule ei allu esineb siis, kui kostja alaline elukoht on liikmesriigis, kuid kohtualluvuse erandlike sätete kohaselt allub õigusvaidlus kolmanda riigi (mitteliikmesriigi) kohtule. Õiguskirjanduses on antud küsimusele leitud kaks lahendust. Esimeseks võimaluseks on lähtuda Brüsseli I määruse teistest sätetest, nimelt artiklist 2. Teisalt on arutletud selle üle, et Brüsseli I määruse olemusest tulenevalt on kohaldatavad vaid art 22 toodud ühendavad faktorid, seega peaksid liikmesriikide kohtud deklareerima, et õigusvaidluse lahendamine neile ei allu.¹⁰⁰ Juhtudel, kui kostja alaline elukoht on liikmesriigis, kuid Brüsseli I määruse art 22, ainupädevuse sätete kohaselt allub õigusvaidluse lahendamine kolmanda riigi kohtule, tuleks vaadata Brüsseli I määruse teisi artikleid, eelkõige art 2. Brüsseli I määruse artikkel 22 annab aluse kohtualluvuse leidmiseks vaid siis, kui õigusvaidlus allub mõne liikmesriigi kohtule. Õigusvaidluse langemine kolmanda riigi kohtu mõjusfääri ei täida Brüsseli I määruse art 22 eesmärki. Antud juhul tuleks kohtualluvuse leidmiseks rakendada Brüsseli I määruse üldsätteid, seega art 2, sest kostja alaline elukoht on liikmesriigis. Juhul, kui Eesti kohtusse esitatakse registreeritud kooselu vara jagamise hagi ning kohtualluvus tuleb kindlaks teha Brüsseli I määruse kohtualluvuse erandlike sätete alusel, mille kohaselt allub õigusvaidluse

⁹⁹ U. Magnus, P. Mankowski. Brussels I regulation 2nd Revised Edition, p 416.

¹⁰⁰ U. Magnus, P. Mankowski. Brussels I regulation 2nd Revised Edition, p 416.

lahendamine näiteks Jaapani kohtule, kuid kostja alaline elukoht on Eestis – tuleks lähtuda kohtualluvuse üldistest sätetest Brüsseli I määruse art 2 kohaselt ning asi lahendada selle riigi kohtus, kus on kostja alaline elukoht.

Brüsseli I määruse kommentaaride kohaselt on Brüsseli I määruse art 25 kohaselt liikmesriigi kohtu poolt kohtualluvuse puudumise deklareerimine oluline juhtudel, kui Brüsseli I määruse art 22 kohaselt allub õigusvaidluse lahendamine kolmanda riigi kohtule ning kui kolmanda riigi kohus deklareerib, et tal on siseriikliku õiguse alusel ainupädevus asja lahendamiseks. Ühelt poolt on toodud doktriin vastavuses Brüsseli I määruse art 22 tuleneva ainupädevuse hindamise alustega. Juhul, kui liikmesriikide kohtualluvus määratakse erandlike kohtualluvuse sätetes toodud ühendavate faktorite alustel, tunnistavad liikmesriigid ka kolmandate riikide kohtute ainupädevust asja lahendamiseks alustel, mis tulenevad kolmandate riikide endi rahvusvahelise eraõiguse kohtualluvuse sätetest.¹⁰¹

Eespool toodud näite edasiarendusena olukorras, kus Brüsseli I määruse art 22 kohaselt allub asi kohtualluvuse erandlike sätete alusel kolmanda riigi (Jaapan) kohtule, kuid Eesti kohus lahendab kohtualluvuse küsimuse Brüsseli I määruse üldsätete alusel, kohaldades art 2, sest kostja alaline elukoht on Eestis, tuleb Eesti kohtul deklareerida Brüsseli I määruse art 25 kohaselt enda alluvuse puudumine juhul, kui Jaapani kohtul on ainupädevus vastavalt Jaapani rahvusvahelise eraõiguse kohtualluvuse erandlikele sätetele. Antud õigusküsimuse lahendamine, näiteks kinnisvara puudutava õigusvaidluse korral, oleks ilmselgelt kõige mõistlikum riigis, kus kinnistu asub. Juhul, kui kinnistu asukohariigi kohus ei tugine kohtualluvuse määramisel enda rahvusvahelise eraõiguse kohtualluvuse erandlikele sätetele, tuleks küsimus lahendada siiski kostja alalisest elukohast lähtudes.

Kohtualluvuse erandlikest sätetest ei ole võimalik kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimisel kõrvale kalduda. Kokkuleppe sõlmimisel, lahendamaks õigusvaidlus kindlas kohtus, tuleb lähtuda Brüsseli I määruse art 22. Tulenevalt Brüsseli I määruse art 23 lõikest 5, kui kohtualluvuse kokkuleppega lepatakse kokku teisiti, kui on sätestatud art 22, ei ole kohtualluvuse kokkuleppel juriidilist jõudu ning kohtualluvus määratakse ikkagi art 22 kohaselt. Sarnast põhimõtet kohaldatakse ka Brüsseli määruse art 24 kohaldamisel juhul, kui kostja ilmub hagi esitamise korral kohtualluvust vaidlustamata kohtusse kuhu hagi esitati ning kohtualluvust ei vaidlusta, ei ole antud liikmesriigi kohtul alust õigusvaidluse lahendamiseks, kui õigusvaidlus allub kohtualluvuse erandlike sätete alusel mõne teise liikmesriigi kohtule. Asjaolu, et kostja kohtualluvusega vabatahtlikult lepib ei anna sellele kohtule alluvust juhul, kui antud õigusvaidluse lahendamine tuleb määrata kohtualluvus erandlike sätete alusel.

¹⁰¹ U. Magnus, P. Mankowski. Brussels I regulation 2nd Revised Edition, pp 416 – 417.

Seega juhul kui kohtule esitatakse vaidlus, mille lahendamiseks on ainupädevus teisel liikmesriigi kohtul, deklareerib hagi esimesena saanud kohus Brüsseli I määruse art 25 kohaselt omal algatusel, et antud õigusvaidluse lahendamine temale ei allu. Ainupädevus õigusvaidluse lahendamiseks võib olla ka mitme liikmesriigi kohtul üheaegselt. Sellisel juhul loobuvad kõik kohtud peale esimese, kellele taotlus esitati, Brüsseli I määruse art 29 alusel alluvusest õigusvaidluse lahendamiseks esimesena taotluse saanud kohtu kasuks.¹⁰²

Erandliku kohtualluvuse sätete kohaldamisel tuleb välistada registreeritud kooselust tõusetuva nõude sisustamine abielulisest suhtest tuleneva nõude, seega välistada ka Brüssel IIbis määruse kohaldamine. Brüssel IIbis määruses toodud kohtualluvuse määramise aluste kohaldamise korral on Brüsseli I määruse erandliku kohtualluvuse sätete kohaldamine igati välistatud. Juhul, kui registreeritud kooselust tõusetuv nõue sisustada kui lepinguline nõue ning Brüsseli I määruse kohaldamine on võimalik (välistades Brüssel IIbis määruse kohaldamise), tuleb lähtuda eelkõige kohtualluvuse erandlikest sätetest, mille puudumisel määratakse kohtualluvus vastavalt kas kohtualluvuse üldistele või valikulistele sätetele. Kohtualluvuse kokkuleppe olemasolul, kui õigusvaidlus ei lange erandliku kohtualluvuse sätete mõjusfääri, tuleb lähtuda kohtualluvuse kokkuleppes sätestatust – sellise juhul on tegemist poolerandliku kohtualluvusega.

2.1.4. Registreeritud kooselu ja võimalik poolerandlik kohtualluvus

Registreeritud kooselu pooltel on kooselu registreerimisel võimalik sõlmida kohtualluvuse kokkuleppe vara jagamise hagi esitamisel juhuks, kui kooselu lõpeb ning üks või mõlemad pooled soovivad kooselu kestel omandatud vara jagamiseks kohtusse pöörduda. Kohtualluvuse kokkuleppe tagab kooselu pooltele võimaluse kindlaks määrata, millise riigi kohtule nende kooselu kestel omandatud vara jagamise hagi lahendamine allub ning kõrvaldab seega ebakindluse ja teadmatuse juhul, kui üks pooltest esitab hagi vara jagamiseks, lähtudes seejuures teistest kohtualluvuse sätetest. Eelmises alapunktis toodust tulenevalt, ei ole kohtualluvuse kokkuleppel, millega on kohtualluvuse erandlikest sätetest teisiti kokku lepitud, juriidilist jõudu. Juhul, kui registreeritud kooselu vara jagamise hagist tõusetuv õigusvaidlus ei lange erandliku kohtualluvuse sätete mõjusfääri, tuleb õigusvaidlus lahendada selle riigi kohtus, kelle kasuks on kohtualluvuse kokkuleppes kokku lepitud.

¹⁰² Vt lähemalt pädevuse puudumise deklareerimise osas: U. Magnus, P. Mankowski. Brussels I regulation 2nd Revised Edition, p 415.

Brüssel IIbis määruses ei ole kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimiseks osapooltele otsest võimalust antud, teisalt ei ole kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimist määruse üheski sättes ka keelatud. Kokkuleppe sõlmimiseks võib Brüssel IIbis määruse alusel lugeda artiklist 3 lõike 1 punkti a neljandast alapunktist tulenevat võimalust esitada ühistaotlus kooselu lõpetamiseks ja vara jagamiseks liikmesriigi kohtusse, kus on vähemalt ühe abikaasa harilik viibimiskoht.

Kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimine vastavalt Brüssel IIbis määrusele on kooselu pooltel võimalik vaid siis, kui vähemalt ühe kooselu poole harilik viibimiskoht on liikmesriigis, kuhu taotlus esitatakse ning antud liikmesriik ühistaotluse esitamist ka tunnustab.¹⁰³ Lähtudes Eesti siseriiklikust materiaalõigusest on PKS § 64 kohaselt abielu lahutamiseks ühistaotluse esitamine võimalik, kuid perekonnaseisuasutus võib abielu lahutada ainult juhul, kui mõlema abikaasa elukoht on Eestis. Eesti siseriikliku materiaalõiguse kohaselt on Eestis elukohta omavatel abikaasadel võimalus ühistaotluse esitamiseks, seega on olemas alus Brüssel IIbis määruse kohaselt Eesti kohtul, et lahendada registreeritud kooselu lõppemisega seonduvaid küsimusi ühistaotluse esitamisel, kui vähemalt ühe kooselu poole harilik viibimiskoht on Eestis. Eesti kohtu poolt oleks ebamõistlik registreeritud kooselu lõpetamise ja vara jagamise ühistaotlust tagasi lükata, kui Eesti siseriiklik materiaalõigus tunnustab ühistaotluse esitamist. Siinjuures kaalub registreeritud kooselu poole ühistaotluse läbivaatamine kohtu poolt üles asjaolu, et perekonnaseisusamet on kompetentne lahendama vastavat olukorda vaid juhtudel, kus mõlema kooselu poole elukoht on Eestis.

Ühistaotluse esitamine registreeritud kooselu lõpetamiseks on võimalik näiteks Hollandis¹⁰⁴ ja Prantsusmaal¹⁰⁵, kus osapoolte vastastikuse kokkuleppe olemasolul lõpetatakse registreeritud kooselu ilma, et kooselu pooled peaksid selleks kohtu poole pöörduma. Olukorras, kus näiteks Hollandis registreeritud kooselu lõpetamiseks esitatakse ühistaotlus Eesti kohtule Brüsseli IIbis määruse artikli 3 lõige 1 p a neljanda alapunkti kohaselt, tuleks vastavate aluste olemasolul Eesti kohtul siiski oma alluvust õigusvaidluse lahendamiseks tunnistada.

Kooselu lõpetamine ühistaotluse esitamisega ilma, et kohus sekkuks, võimaldati Hollandis juhtudeks, kui laste ülalpidamise ja lahuseluga seotud küsimusi kooselu lõpetamisel

¹⁰³ J. Meeusen, M. Pertegàs, etc. *International Family Law for the European Union*, p 332.

¹⁰⁴ Vt lähemalt: W. M. Schrama, pp 315 – 327.

¹⁰⁵ Vt lähemalt: J. Godart. *Pacs seven years on: is it moving towards marriage?* – *International Journal of Law, Policy and the Family* 21/2007, pp 310 – 321.

ei tõusetunud.¹⁰⁶ Registreeritud kooselu lõpetamise ja vara jagamise ühistaotluse esitamisel Eesti kohtusse tuleks kohtul taotlus Brüssel IIbis määruse artikli 3 lõike 1 punkti a neljanda alapunkti ning PKS § 64 kohaselt aluste olemasolul enda alluvuse alla kuuluvaks tunnistada – seda ka juhul, kui kooselu lõpetamisega on seotud näiteks ülalpidamisest tõusetuv küsimus.

Registreeritud kooselust tuleneva nõude sisustamisel lepingulisest suhtest tuleneva nõudena, tuleb kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimisel ning hiljem selle sisustamisel kohtu poolt, lähtuda Brüsseli I määruse art 23. Kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimine Brüsseli I määruse alusel annab kooselu pooltele võimaluse Brüsseli I määruse üldise ja valikulise kohtualluvuse sätteid kõrvale lükata. Brüsseli I määruse art 23 on toodud kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimise alused ning sisulised ja materiaalsed nõuded.

Brüsseli I määruse art 23 lõike 1 kohaselt, kui lepinguosalised, kellest ühe või mitme alaline elukoht on liikmesriigis, lepivad kokku, et konkreetsest õigussuhtest tuleneva või tuleneda võivate vaidluste lahendamiseks on alluvus liikmesriigi kohtul või kohtutel on see kohus või need kohtud õigustatud antud õigusvaidluse lahendamiseks. Kui lepinguosalised ei ole kokku leppinud teisiti, on kohtul või kohtutel ainupädevus. Eesti kohtul on kohtualluvus registreeritud kooselu vara jagamise hagi lahendamiseks juhul, kui kohtualluvuse kokkulepe on sõlmitud vorminõudeid järgides (artikkel 23 lõike 1 alapunktid a ja b, lõiked 2, 3) ning kokkuleppe kohaselt allub registreeritud kooselu vara jagamise hagi Eesti kohtule. Siinkohal on oluline, et ühe või mõlema registreeritud kooselu poole alaline elukoht oleks liikmesriigis. Näiteks võivad Brüsseli I määruse art 23 lg 1 alusel registreeritud kooselu vara jagamise hagi allumises Eesti kohtule kokkulepe sõlmida Eesti kodanik ja Saksamaa kodanik, kelle kooselu on registreeritud Prantsusmaal.

Brüsseli I määruse art 23 lõike 3 kohaselt on liikmesriigi kohtule alluvuse andmiseks võimalik kokku leppida ka pooltel, kelle alaline elukoht ei ole liikmesriigis. Sellisel juhul ei kuulu nende vaidlused teiste liikmesriikide kohtute alluvusse, välja arvatud juhul, kui kokkulepitud kohus või kohtud alluvusest loobuvad. Tulenevalt Brüsseli I määruse art 23 lõikest 3 on isikutel, kelle alaline elukoht ei ole üheski liikmesriigis, võimalik kokku leppida registreeritud kooselu vara jagamise hagi allumises vaid Eesti kohtule. Antud olukord võib esineda ilmselt vaid juhtudel, kui üheks registreeritud kooselu pooleks on Eesti kodanik, kuid kelle alaline elukoht asub väljaspool liikmesriike, näiteks Austraalias – sellisel juhul võib leida põhjenduse, miks registreeritud kooselu vara jagamise hagi lahendamiseks valitakse nii-

¹⁰⁶ D. Bradley. Regulation of unmarried cohabitation in West- European jurisdictions – determinants of legal policy, p 31.

öelda riigi kohus, mis asub kooselu poolte domitsiili riigist kaugel ning kokkulepe on sõlmitud selgelt registreeritud kooselu ühe poole, Eesti kodaniku, kasuks.

Õiguskirjanduses on arutletud Brüsseli I määruse art 23 kohaldamise võimatuse üle kohtualluvuse kokkulepetele, kui kummagi poole alaline elukoht ei ole liikmesriigis. Mõõnda tuleb aga Euroopa Liidu seost kokkuleppega, kus kohtualluvus vaidluse lahendamiseks on antud ühe liikmesriigi kohtule. Sellisel juhul kohaldub Brüsseli I määruse art 23 lõige 3, mis välistab kõikide teiste liikmesriikide võimaliku kohtualluvuse, kuni kokkuleppega alluvuse saanud kohus on asja alluvust endale tunnistanud või sellest loobunud. Artikli autori arutluse kohaselt kindlustab sellise kitsendusega Brüsseli I määruse art 23 lõige 3 väljastpoolt tulnud kohtualluvuse klausli igasuguse kitsendava mõjuga tegelemise liikmesriikides ühtselt. Antud olukorras tuleb kohtualluvuse kokkuleppe kehtivuse üle otsustada vastavalt selle liikmesriigi siseriikliku õiguse alusel (sh rahvusvahelise eraõiguse sätted), kelle kohtualluvuses osapooled kokku leppisid.¹⁰⁷ Lähtudes eespool öeldust, määrab Eesti kohus kohtualluvuse kokkuleppe kehtivuse ning selgitab välja asja alluvuse Eesti kohtule Eesti siseriikliku õiguse alusel, kui kohtualluvuse kokkuleppes on alluvus registreeritud kooselu vara jagamise lahendamiseks antud Eesti kohtule ning kummagi registreeritud kooselu poole alaline elukoht ei ole liikmesriigis.

Juhul, kui hagi esitatakse kohtualluvuse kokkuleppes sätestatust erinevalt mõne teise liikmesriigi kohtule, tuleb antud kohtul menetlus peatada või deklareerida oma alluvuse puudumine isegi juhul, kui hagi saanud liikmesriigi kohtul oleks alluvus asja lahendamiseks enda siseriikliku õiguse alusel. Brüsseli I määruse art 23 lõike 3 kohaselt on liikmesriigil, kellele hagi esitati kohtualluvuse kokkulepet rikkudes, võimalik oma kohtualluvust määratleda siseriikliku õiguse alusel, kui kohus, kelle kasuks kokkulepe sõlmiti, tunnistas end vaidluse lahendamises ebapädevaks. Brüsseli I määruse kommentaaride kohaselt saab siinkohal kohus, kellel on kokkuleppe kohaselt õigus hagi lahendamiseks, tugineda kohtualluvuse mittetunnustamisel vaid kokkuleppe kehtetusele. Kokkuleppe sisulist ja vormilist kehtivust kontrollib liikmesriigi kohus vastavalt enda siseriiklikule õigusele (sh ka rahvusvahelise eraõiguse normid), sest Brüsseli I määrus ei kata väljaspool liikmesriike sõlmitud kohtualluvuse kokkuleppeid.¹⁰⁸ Seega tuleks registreeritud kooselu pooltel, kelle kummagi alaline elukoht ei asu liikmesriigis, lähtuda kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimisel

¹⁰⁷ U. Magnus, P. Mankowski. Brussels I regulation 2nd Revised Edition, pp 463 – 465.

¹⁰⁸ Art 23 lõike 3 olemusest tuleneb, et kokkuleppe sõlmimisel Brüsseli I määruse art 23 lõike 3 kohaselt, peab see vastama art 23 lõikes 1 toodud kehtivuse tingimustele. Vt lähemalt: U. Magnus, P. Mankowski. Brussels I regulation 2nd Revised Edition, pp 463 – 465.

mh ka selle liikmesriigi siseriiklikust õigusest tulenevate kohtualluvuse kokkulepete sõlmimise normidest, kelle alluvuse kasuks kohtualluvuse kokkulepe sõlmiti.

Eelnevalt tulenevalt allub asi Eesti kohtule lisaks kokkulepest tulenevalt ka juhtudel, kui vara jagamise hagi on esitatud Eesti kohtusse, ning kokkuleppe kohaselt alluvuse saanud kohus deklareerib antud asjas alluvuse puudumist ning Brüsseli I määruse art 4 ning Eesti siseriikliku õiguse alusel allub registreeritud kooselu vara jagamise hagi lahendamine Eesti kohtule.

Kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimisega on registreeritud kooselu pooltele antud võimalus Brüsseli I määruses sätestatust teisiti kokku leppida, kuid leidub ka olukordi, kus määruses sätestatust erineval kokkuleppel õigusjõud puudub või kooselu ühele poolele on antud võimalus kohtualluvuse kokkulepest kõrvale kaldumiseks. Esiteks, on ühel registreeritud kooselu poolel kohtualluvuse kokkulepest võimalik kõrvale kalduda Brüsseli I määruse art 24 kohaselt. Tulenevalt Brüsseli I määruse art 24 allub asi kohtule, kellele hagi esitati ning kuhu kostja kohtualluvust vaidlustamata ilmub – seda isegi juhul, kui antud kohtul kohtualluvuse kokkuleppe kohaselt alluvust ei ole ning kostja kohtualluvuse kokkuleppele Brüsseli I määruse art 23 lõike 3 alusel ei tugine. Teiseks, puudub kohtualluvuse kokkuleppel õigusjõud Brüsseli I määruse art 23 lõige 5 alusel, mille kohaselt kohtualluvuse ainupädevuse sätetest teisiti kokku lepitud kohtualluvuse kokkuleppel õigusjõudu ei ole ning kohtualluvus määratakse vastavalt Brüsseli I määruse kohtualluvuse erandlike sätete alusel (art 22).

Olenemata kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimisest on esmane õigus kohtualluvuse kontrollimiseks Brüsseli I määruse art 27 kohaselt kohtul, kellele hagi esimesena esitati. Juhul, kui registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitatakse Eesti kohtule ning samadel alustel samade kooselu poolte poolt ka mõne teise liikmesriigi kohtule, kontrollib Eesti kohus õigusvaidluse lahendamise alluvue olemasolu, olenemata asjaolust, et kooselu poolte vahel sõlmitud kohtualluvuse kokkuleppe kohaselt on alluvus hagi lahendamiseks teise liikmesriigi kohtul. Juhul, kui Eesti kohus leiab, et alus asja lahendamiseks on olemas, loobub kohus, kellele esitati hagi samadel alustel ning samade asjaosaliste poolt teisena, õigusvaidluse lahendamisest Eesti kohtu kasuks. Seega on registreeritud kooselu ühel poolel võimalik vara jagamise hagi esitamisega kohtualluvuse kokkuleppest mööda hiilida, esitades vara jagamise hagi esmalt Eesti kohtusse ning juhul, kui Eesti kohus leiab, et õigusvaidluse lahendamine allub Eesti kohtule, allub vara jagamise hagi lahendamine, olenemata kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimisest, Eesti kohtule.

Toodud lähenemist on praktiseerinud Euroopa Kohus oma 9. detsembri 2003. aasta otsuses *Erich Gasser GmbH vs MISAT Srl*¹⁰⁹, kus Euroopa Kohus leidis, et kohus, kellele hagi on esitatud hiljem, peab oma menetluse peatamata, olenemata sellest, et osapoolte vahelise kohtualluvuse kokkuleppe kohaselt on alluvus õigusvaidluse lahendamiseks antud talle seniks, kuni esimesena hagi saanud kohus on deklareerinud, et tal puudub alus asja lahendamiseks. Brüsseli I määruse parandusettepanekus¹¹⁰ on kohtul, kelle kasuks kohtualluvuse kokkulepe sõlmiti, eelisõigus kohtualluvuse üle otsustamiseks isegi siis, kui teise liikmesriigi kohtule on hagi esimesena esitatud.

Kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimisega on registreeritud kooselu pooltel võimalik teisiti kokku leppida eelkõige Brüsseli I määruse kohtualluvuse sätetest. Brüssel III bis määruses kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimise võimalust sätestatud ei ole, küll aga võib kohtualluvuse kokkuleppeks lugeda ühistaotluse esitamist registreeritud kooselu lõpetamiseks ning vara jagamiseks Brüssel II bis määruse art 3 lõike 1 punkti a neljanda alapunkti kohaselt liikmesriigi, kelle territooriumil on vähemalt ühe kooselu poole harilik viibimiskoht, kohtusse. Tulenevalt eespool öeldust, on kohtualluvuse kokkuleppega võimalik Brüsseli I määruses sätestatud teisiti kokku leppida vaid artiklite 2 ja 5 osas juhtudel, mil kohtualluvus ei ole määratud Brüsseli I määruse kohtualluvuse erandlike sätetega (art 22). Teisal on kohtualluvuse kokkuleppest võimalik nii-öelda kõrvale hiilida, kooskõlas Brüsseli I määruse artiklitega 24 ja 27.

2.2. Registreeritud kooselu poolte nõuete kvalifitseerimine TsMS-i kontekstis

2.2.1. Registreeritud kooselu ja võimalik üldine kohtualluvus

Välismaise elemendi esinemisel õigussuhtes on lisaks Euroopa Liidu määrustele, rahvusvahelistele kahe- ja mitmepoolsetele lepingutele kohtualluvuse määramise aluseks ka Eesti siseriiklik menetlusõigus – tsiviilkohtumenetluse seadustik. Käesolev alapeatükk analüüsib registreeritud kooselu poolte omavahelistele nõuetele TsMS-is sätestatud üldiste kohtualluvuse sätete kohaldamist, mille kohaselt määratakse üldise kohtualluvuse sätete alusel kindlaks kohus, kuhu isiku vastu võib esitada hagisid ja teha isiku suhtes muid menetlustoiminguid, kui seaduses ei ole sätestatud, et hagi võib esitada või toiminguid võib teha

¹⁰⁹ EKo, 09. 12. 2003, C- 116/02, *Erich Gasser GmbH vs MISAT Srl*.

¹¹⁰ U. Magnus, P. Mankowski. *Brussels I regulation 2nd Revised Edition*, p 449.

muus kohtus. Üldise kohtualluvuse sätete kohaldamist registreeritud kooselust tulenevatele nõuetele tuleks käesolevas alapeatükis toodud põhjustel pigem vältida.

TsMS-i kohaldatakse otseselt, kui hagi esitatakse Eesti kohtusse ja välismaiseks elemendiks õigusühenduses on kolmas riik (mitteliikmesriik), ehk juhtudel, kui kostja alaline elukoht ei ole liikmesriigis, tehakse kohtualluvus kindlaks selle riigi seaduste alusel, kus kohus asub (Brüsseli I määrus art 4 lg 1). Seega olukorras, kui Eesti kohtusse esitatakse registreeritud kooselu vara jagamise hagi ning kummagi registreeritud kooselu poole alaline elukoht ei asu liikmesriigis, tuleb õigusvaidluse lahendamise võimalikkus Eesti kohtus määrata TsMS-i alusel. Siseriikliku õiguse kaudseks kohaldamiseks võib nimetada olukorda, kui liikmesriikide tasandil vastu võetud õigusakt viitab kohtualluvuse leidmiseks liikmesriigi enda siseriiklikule õigusele, sellisel juhul rakendatakse kohtualluvuse leidmiseks Eesti siseriiklikust õigusest samuti TsMS-i. Piirang siseriikliku õiguse kohaldamisele, kui õigusvaidlus leiab aset kahe liikmesriigis alalist elukohta omava isiku vahel on lisaks määrustele sätestatud ka TsMS-i § 70 lõikest 4, mille kohaselt liikmesriikide kohtute vahelise kohtualluvuse määramisel tulevad TsMS-i sätted kohaldamisele ulatuses, kus õigusvaidlus ei lange mõne nõukogu määruse mõjusfääri. Seega juhul, kui registreeritud kooselu ühe poole (kostja) alaline elukoht on liikmesriigis, ei tule kohtualluvuse määramiseks kohaldada TsMS-i, vaid antud õigusküsimuse lahendamiseks vastu võetud määrust.

Euroopa Liidu määruste sätted, mis annavad õiguse vaidluse lahendamiseks ühe kindla liikmesriigi kohtule, erinevad TsMS-i kohtualluvuse sätetest selle poolest, et Euroopa Liidu määrustes on kohtualluvus seotud ühendava faktoriga, mis seob õigusvaidluse kindla liikmesriigi kohtuga. TsMS-i § 70 lõike 1 kohaselt määratakse rahvusvahelise kohtualluvuse sätete alusel, millal võib asja menetleda Eesti kohus. TsMS kehtib vaid Eesti riigi piires ning ei anna alluvust asja lahendamiseks mõne teise (liikmes)riigi kohtule. Seega, kui TsMS-i kohaselt registreeritud kooselu vara jagamise hagi Eesti kohtule ei allu, ei tulene kohtualluvuse sätetest ka viidet, millisele kohtule antud õigusvaidluse lahendamine allub. Eesti kohus ei võta asja menetlusse kohtualluvuse puudumise tõttu.

Kohtualluvust võib TsMS-i alusel lugeda üldiseks, valikuliseks ja erandlikuks.¹¹¹ Siinjuures tuleks eraldi välja tuua võimalus kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimiseks, mitte lugeda seda valikulise kohtualluvuse mõiste üheks alaliigiks. Kohtualluvuse kokkuleppe on registreeritud kooselu poolte vaheline kokkulepe ning tehtud valik allutada õigusvaidlus kindla riigi kohtule – kokkuleppe sõlmimisel ei ole seda võimalik ühepoolset enam muuta, seega ei ole tegemist valikulise kohtualluvusega, sest kokkuleppe sõlminud pooled on oma

¹¹¹ I. Nurmela, L. Almann jt. Rahvusvaheline eraõigus. Tallinn, Juura, 2008, lk 232.

valiku teinud ning puudub edasine kohtualluvuse valik. Kohtualluvuse kokkuleppes sätestatu muutub registreeritud kooselu poolte vahelises õigussuhtes (pool)erandlikuks kohtualluvuseks.

Käesolevas peatükis on registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamise võimalus Eesti kohtusse TsMS-i üldiste- ja valikuliste kohtualluvuse sätete alusel välistatud. Võimalused registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamiseks Eesti kohtusse üldiste- ja valikuliste kohtualluvuse sätete alustel on välja toodud, kuid edasine analüüs jäetakse kõrvale, sest TsMS- is on olemas alus kohtualluvuse määramiseks abieluasjades, sh ka abikaasade varaliste suhete osas. Registreeritud kooselust tuleneva nõude kvalifitseerimine abielulisest suhtest tuleneva nõudena ning analoogia korras abikaasade varalistele suhetele kohtualluvuse sätete kohaldamine annab tugevama aluse kohtu leidmiseks, kellele registreeritud kooselu vara jagamise hagi allub. Siinkohal on oluline välja tuua, et Euroopa Liidu määrustes käesoleval hetkel abieluvarale ega registreeritud kooselust tulenevatele varalistele nõuetele kohtualluvuse määramise aluseid reguleeritud ei ole, kus aga TsMS- is on sätestatud eraldi alused kohtualluvuse määramiseks abieluasjades, sh ka abikaasade varaliste suhete osas.

Välisriigis registreeritud kooselust tuleneva nõude kvalifitseerimisel ning TsMS- i rahvusvahelise õiguse kohtualluvuse sätete kohaldamisel tuleb olulist tähelepanu pöörata õigussuhte olemusele ning kohtualluvuse sätete kohaldamise pigem kitsendavale praktikale. Juhul, kui õigussuhtes esinev välismaine element on kolmandast riigist, tuleks kohtualluvuse sätete kohaldamist õigussuhetele kitsendada. Esiteks, tuleb välistada õigusvaidluse allumist Eesti kohtule juhtudel, kui õigussuhtel on tugevam seos kolmanda riigiga ning otsuse tunnustamise võimalikkus antud riigis oleks väike või välistatud. Seega ei ole käsitletud registreeritud kooselu vara jagamise hagi kvalifitseerimise võimalust ning kohtualluvuse määramist vastavalt õigussuhtest tõusetuva õigusküsimuse olemusele. Välismaist elementi omavate õigussuhete puhul, kus registreeritud kooselu pooled on liikmesriikide kodanikud või omavad alalist elukohta mõnes liikmesriigis on kohtualluvuse määramiseks mitmepoolsete lepingute kohaldamisel õigussuhte olemusest lähtumine kindlam, sest ühes liikmesriigis tehtud otsus on teises liikmesriigis lihtsamini tunnustatav. Samuti on hagi esitamisel tagatud kohtualluvuse korrektne kontrollimine ning ühe hagi esitamisel mitme liikmesriigi kohtusse on tagatud hagi esimesena saanud kohtu õigus kohtualluvuse kontrollimiseks ning alluvuse puudumisel on võimalus kohtualluvusest loobumiseks. Sellisel juhul on teistel liikmesriigi kohtutel võimalik hagi esitamisel kontrollida enda alluvust antud asja lahendamiseks.

Üldise kohtualluvuse mõiste on toodud TsMS- i § 69 lõikes 2, mille kohaselt määratakse üldise kohtualluvuse sätete alusel kindlaks kohus, kuhu isiku vastu võib esitada hagnosisid ja teha isiku suhtes muid menetlustoiminguid, kui seaduses ei ole sätestatud, et hagi

võib esitada või toimingut võib teha muus kohtus. Kooskõlas TsMS-i § 69 lõikega 2, tuleneb Eesti kohtu üldine alus õigusvaidluse lahendamiseks TsMS-i § 79. Üldise kohtualluvuse niioelda ühendavaks faktoriks õigusvaidluse ja Eesti kohtu vahel kostja elukoht. Juhul kui kostja elukoht ei ole teada, võib tema vastu hagi esitada viimase teadaoleva elukoha järgi.

Lisaks üldisele kohtualluvusele on teatud õigussuhete puhul võimalik kohaldada alternatiivselt ka valikulist kohtualluvust. TsMS-i § 69 lõike 3 kohaselt on valikulise kohtualluvuse korral võimalik isiku vastu esitada hagisid ja teha isiku suhtes muid menetlustoiminguid lisaks üldisele kohtualluvusele. Registreeritud kooselu poolte vara jagamise küsimuses on TsMS-i valikulise kohtualluvuse sätete kohaldamine võimalik eelkõige juhtudel, kui lähtutakse registreeritud kooselu vara jagamisel tõusetuva õigusküsimuse olemusest. Valikulise kohtualluvuse sätetest oleksid võimalikud alused registreeritud kooselu vara jagamise hagi kohtualluvuse määramiseks:

- TsMS-i § 83, mille kohaselt võib varalise nõudega hagi füüsilise isiku vastu esitada ka tema viibimiskoha järgi, kui isik on seal pikemat aega töö- või teenistussuhte või õpingute tõttu või muul sellesarnasel põhjusel.
- TsMS-i § 86, kui isiku elukoht või asukoht on välisriigis, võib varalise nõudega hagi esitada tema vastu ka vara, mille suhtes nõue esitatakse, asukoha järgi või isiku muu vara asukoha järgi. Sama paragrahvi teise lõike kohaselt, kui vara on kantud avalikku registrisse, võib hagi esitada selle registri asukoha järgi, milles vara on registreeritud. Võlaõigusliku nõude korral, võib hagi esitada võlgniku elu- või asukoha järgi. Kui nõude tagatiseks on asi, võib hagi esitada ka asja asukoha järgi.
- TsMS-i § 89, lepingust tuleneva või lepingu tühisuse tuvastamise hagi võib esitada ka vaidlusaluse lepingukohustuse täitmise koha järgi.
- TsMS-i § 94, õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamise hagi võib esitada ka kahju tekitanud teo toimepaneku või kahju tekitanud sündmuse toimumise koha või kahju tekkimise koha järgi.

Toodud kohtualluvuse määramise alustele oleks registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamisel võimalik tugineda kahe tingimuse üheaegsel olemasolul: kui kohtualluvuse määramise aluseks võtta registreeritud kooselu vara jagamise hagi tõusetuva õigusliku küsimuse olemus ning kohtualluvuse sätte kohaselt allub välismaise elemendiga (kolmas riik) õigusvaidluse lahendamine Eesti kohtule.

Erandliku kohtualluvuse mõiste on toodud TsMS-i § 69 lõikes 4, mille kohaselt määratakse erandliku kohtualluvuse sätete alusel kohus, kuhu ainsana võib tsiviilasja lahendamiseks pöörduda. Kohtualluvus hagita asjades on erandlik, kui seaduses ei ole

sätetatud teisiti. Registreeritud kooselu vara jagamise hagi korral võivad kohaldamisele tulla järgnevad erandliku kohtualluvuse sätted:

- TsMS- i § 99, kinnisasja asukoha järgi esitatakse hagi, mille esemeks on kinnisasjale omandi, piiratud asjaõiguse või muu asjaõigusliku koormatise või selle puudumise tunnustamine või muu kinnisasjaõigusega seotud nõue, kinnisasja piiri kindlaksmääramine või kinnisasja jagamine, kinnisasja valduse kaitse.
- TsMS- i § 102 lõike 2 kohaselt allub registreeritud kooseluga seotud hagi lahendamise Eesti kohtule, kui:
 - vähemalt üks kooselu pooltest on Eesti Vabariigi kodanik või oli seda kooselu registreerimise ajal;
 - mõlema kooselu poole elukoht on Eestis;
 - ühe kooselu poole elukoht on Eestis, välja arvatud juhul, kui tehtavat otsust ei tunnustataks ilmselt üheski riigis, mille kodanikud kooselu pooled on.
- Lõike 3 kohaselt esitatakse hagi Eesti kohtus lahendatavas registreeritud kooseluga seotud hagi kooselu poolte ühise elukoha järgi, selle puudumisel kostja elukoha järgi. Kui kostja elukoht ei ole Eestis, esitatakse hagi poolte ühise alaealise lapse elukoha järgi, ühise alaealise lapse puudumisel hageja elukoha järgi, lõike 4 kohaselt, kui äraolija varale on tema teadmata kadumise tõttu seotud hooldus või kui piiratud teovõimega isikule on määratud eestkostja või kui isikule on mõistetud karistuseks vangistus, võib tema vastu esitada registreeritud kooselu lõpetamise hagi ka hageja elukoha järgi.

TsMS-i § 99 sätestatud kohtualluvuse määramise alused tulevad kohaldamisele juhul, kui registreeritud kooselu poolte vara jagamise hagi on oluliselt seotud kinnisvaraga, näiteks registreeritud kooselu kestel poolte ühiselt soetatud vara jagamise korral. TsMS-i § 102 sätestatud alused kohalduvad aga juhul, kui registreeritud kooselu poolte suhtest tõusetuv nõue kvalifitseeritakse abielulisest suhtest tõusetuva ning loetakse analoogiat kasutades abielulise suhtega oluliselt sarnaseks.

Välismaist elementi sisaldavale õigusvaidlusele kohtualluvuse määramiseks on TsMS-is mimeid aluseid - seda ka välisriigis registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamiseks Eesti kohtusse. Siinkohal tekib küsimus kõigi kohtualluvuse sätete (üldine, valikuline, erandlik) kohaldamise väljavaadetest ja mõttekusest. Juhul, kui tegemist on õigusvaidlusega, milles esinev välismaine element on kolmandast riigist ning kohaldamisele ei tule ühtegi kahe- ega mitmepoolset rahvusvahelist lepingut, tuleks kohtualluvuse aluseid, millisel juhul

õigusvaidluse lahendamine allub Eesti kohtule, kitsendada. Põhimõtte kohaselt, millega kolmanda riigi välismaise elemendiga õigussuhtest tõusetuva õigusvaidluse lahendamine allub Eesti kohtule, peab õigussuhe olema Eesti riigiga seotud eelkõige läbi tugeva ühendava faktori. Euroopa Liidu määruste puhul on liikmesriikide kohtualluvuse sätted kooskõlas Euroopa Liidu kohtualluvuse sätetega ning kehtivad üheselt kõikide liikmesriikide suhtes. Juhul kui õigusvaidlus langeb Euroopa Liidu määruse mõjusfääri, ühendatakse liikmesriigi kohtu alluvus õigussuhtega eelkõige läbi tugeva ühendava faktori. Riikidega, kellega laiaulatuslik koostöö kohtualluvuse osas puudub, tuleb Eesti kohtule alluvuse andmist asjades, mille suhtes ei ole otseselt kohaldatavaid norme sätestatud, vaid õigussuhte kohaldatav kohtualluvuse norm leitakse läbi tõlgendamise, õigussuhte olemuse määratlemise või analoogia kasutamise, piirata.

Seega tuleb TsMS-is sisalduvaid kohtualluvuse sätteid rahvusvahelise eraõiguse raames rangemalt kohaldada. Siinkohal tuleb Eesti kohtule alluvuse andmist tugeva ühendava faktori puudumisel vältida ning võimalusel tugineda vaidluse lahendamise võimalikkusele ka teise riigi kohtus.

2.2.2. Registreeritud kooselu ja võimalik erandlik kohtualluvus

Õigusvaidluse langemisel erandliku kohtualluvuse sätete alla, ei tule üldise- ega valikulise kohtualluvuse sätteid kohaldamisele. Eelmisest alapeatükist tulenevalt on kohtualluvuse üldiste- ja valikuliste sätete kohaldamine registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamisel piiratud või isegi välistatud, mistõttu on kohtualluvuse erandlikele sätetele tugineda registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamisel kohtualluvuse määramise kõige tugevamaks aluseks.

Erandlik kohtualluvus tuleb TsMS-i § 102 alusel kohaldamisele juhul, kui registreeritud kooselule kohaldatakse analoogia korras abielusuhete kohta sätestatud. Abieluasjaks on TsMS-i § 102 lõike 1 punkti 4 kohaselt ka ühisvara jagamine või muu abikaasade varalisest vahekorras tulenev nõue. Seega on registreeritud kooselu vara jagamise hagi kohtualluvuse määramiseks võimalik abikaasade varalisest vahekorras tulenevale nõudele kohaldatavate sätete rakendamine. Euroopa Liidu määrustes ega teistes rahvusvahelistes lepingutes abieluvaraga seotud õigusvaidlustele kohtualluvuse määramist sätestatud ei ole, pigem on see hetkel kehtivatest määrustest välistatud. Seega on teatud juhtudel võimalik registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamine Eesti kohtusse otseselt TsMS-i alusel, läbimata seejuures Brüssel IIbis määruse ja TsMS-i kohaselt seotud

õigusvaidluste esitamise põhimõtteid¹¹² ning tugineda registreeritud kooselu vara jagamise hagi kohtualluvuse määramisel TsMS- is sätestatud erandliku kohualluvuse sätetele.

Käesoleva töös on leitud võimalus Brüssel Ibis määruse kohaldamiseks juhul, kui abielulahutus ja vara jagamine on seotud õigusvaidlused, mis tuleks lahendada ühes kohtus. TsMS- i § 102 annab käesoleval hetkel otsese võimaluse kohtualluvuse leidmiseks vara jagamise hagi korral, seega ei peaks lisaks analoogia kohaldamisele seotud õigusvaidluse põhjenduste esitamisega kohtualluvuse sätteid otsima. Ettepanek Nõukogu määruse vastuvõtmiseks kohtualluvuse, kohaldatava õiguse ning otsuste tunnustamise ja täitmise kohta abieluvararežiime käsitlevates asjades on käesoleval hetkel tehtud, ning juhul, kui see jõustub varem, kui määrus kohtualluvuse kohaldatava õiguse ning otsuste tunnustamise ja täitmise kohta registreeritud kooselust tulenevaid varalisi tagajärgi käsitlevates asjades, ei tule registreeritud kooselu vara jagamise hagi korral TsMS-i § 102 lõike 1 punkti 4 enam kohaldamisele, vaid analoogia korras tuleks tugineda vastu võetud määrusele. Seega on Eesti kohtusse võimalik registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamine isegi juhtudel, kui ühe või mõlema poole alaline elukoht on liikmesriigis, tuginedes asjaolule, et TsMS- is on erandliku kohtualluvuse sätete alusel olemas alus vara jagamiseks.

Lähtudes vaid registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamisest on TsMS-i § 102 lõike 2 p 1 kohaselt Eesti kohtus võimalik registreeritud kooseluga seotud hagi läbi vaadata, kui vähemalt üks registreeritud kooselu pool on Eesti Vabariigi kodanik või oli seda kooselu registreerimise ajal. Riigikohtu tsiviilkolleegium on 29. novembri, 2010. aasta otsuses¹¹³ selgitanud, et sõna "võib" tuleb TsMS § 102 lg 2 mõttes mõista kohtule alluvust andva normina, st sõna "saab" tähenduses, mitte aga kaalutlusnormina. Analoogiat kohaldades allub registreeritud kooselu vara jagamise hagi Eesti kohtule juhtudel, kui registreeritud kooselu pooled omavad mõnes liikmesriigi alalist elukohta ning ka juhtudel, kui üks kooselu pooltest on Eesti kodanik või omas Eesti kodakondsust kooselu registreerimise ajal. Näiteks, kui Eesti kodanik ja Soome kodanik registreerivad oma kooselu Hollandis ja kolivad elama Austraaliasse allub registreeritud kooselu vara jagamise hagi Eesti kohtule endiselt TsMS-i § 102 lõike 2 p 1 kohaselt.

TsMS- i § 102 lõike 2 p 2 kohaselt allub registreeritud kooselu vara jagamise hagi Eesti kohtule, kui mõlema registreeritud kooselu poole elukoht on Eestis. Esmapilgul tundub, et tegemist ei pruugi olla rahvusvahelises eraõiguses kohaldamisele tuleva kohtualluvuse

¹¹² Vt lähemalt registreeritud kooselu lõpetamisel vara jagamise hagi, kui seotud õigusvaidluse esitamine Brüssel Ibis määruse alusel, käesoleva töö lk 30 jj.

¹¹³ RKTko nr 3-2-1-107-10, 29. november 2010 (G. Bi hagi I. Bi vastu abielu lahutamiseks, ühisvara jagamiseks ja laste elukoha määramiseks).

sättega. Juhul, kui mõlemad registreeritud kooselu pooled on mõne kolmanda riigi, näiteks India kodanikud, kes on oma kooselu registreerinud Hollandis ning omavad elukohta lisaks Eestile ka mõnes teises riigis, näiteks Saksamaal tuleb hinnata registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamise võimalikkust Eesti kohtusse. TsÜS § 14 lõike 1 p 2 kohaselt võib elukoht üheaegselt olla mitmes kohas. Seega juhul, kui mõlemad kooselu pooled omavad elukohta nii Eestis, kui Saksamaal allub registreeritud kooselu vara jagamise hagi lahendamine TsMS-i § 102 lõike 2 p 2 kohaselt Eesti kohtule. Siinkohal tekib küsimus õigusvaidluse allumisest ka Saksamaa kohtule – seda aga juhul, kui Saksamaa kohtule on samuti registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitatud. Sellises olukorras tuleb kohtualluvuse määramisel lähtuda hagi esitamise ajast – kummale kohtule esitati registreeritud kooselu vara jagamise hagi varem ning millistele kohtualluvuse määramise alustele hagi esitamisel tugineti. Juhul, kui Eesti kohtule esitati registreeritud kooselu poolte vara jagamise hagi, tuginedes TsMS-i kohtualluvuse erandlikele sätetele, tuleb teisena hagi saanud kohtul deklareerida oma alluvuse puudumist.

Eesti kohtule allub registreeritud kooselu vara jagamise hagi lahendamine ka TsMS-i §102 lõike 2 p 3 kohaselt, kui ühe registreeritud kooselu poole elukoht on Eestis, välja arvatud juhul, kui tehtavat otsust ei tunnustataks ilmselt üheski riigis, mille kodanikud registreeritud kooselu pooled on. Jällegi, kui lähtuda põhimõttest, et TsMS- is on sätestatud otseselt vara jagamise hagi esitamise võimalus, ning jätta kõrvale kohtualluvuse määramine käesolevas asjas läbi Brüssel Ibis määruse, allub registreeritud kooselu vara jagamise hagi lahendamine Eesti kohtule näiteks juhul, kui ühel kooselu poole alaline elukoht on Eestis, teisel Saksamaal ning mõlemad kooselu pooled on Prantsusmaa kodanikud, kelle kooselu on registreeritud Hollandis. Eeldatavasti tunnustatakse Euroopa Liidus Eesti kohtu poolt tehtud lahendit registreeritud kooselu vara jagamise hagi küsimuses, kui kohtualluvus on määratud liikmesriigi (Eesti) siseriikliku õiguse alusel, mille kohaselt on Eesti kohtul erandlik kohtualluvus antud asja lahendamiseks. Juhul, kui mõlemad kooselu pooled on Hiina kodanikud ning Eesti kohtus tehtud lahendit Hiinas ei tunnustataks, tuleks Eesti kohtul antud õigusvaidluse lahendamiseks enda alluvuse puudumist deklareerida.

Eespool toodust tulenevalt kohaldatakse välisriigis registreeritud kooselu vara jagamise hagile kohtualluvuse määramiseks eelkõige Eesti, kui Euroopa Liidu liikmesriigi, siseriikliku õigusakti – TsMS-i. Brüssel Ibis määrus on jäetud käesolevas alapeatükis kohaldamisalast kõrvale, sest Brüssel Ibis määruuses ei ole abieluvaralisi ega registreeritud kooselust tulenevaid varalisi suhteid otseselt reguleeritud. Juhul, kui registreeritud kooselu lõpetamisele, sh ka vara jagamise hagile kohtualluvuse leidmiseks tugineda vaid Brüssel Ibis määruse kohaldamisele, oleks TsMS- i kohaselt registreeritud kooselu vara jagamise hagi

esitamine Eesti kohtusse võimalik vaid juhul, kui hageja alaline elukoht on Eestis, hageja on siin elanud vähem kui kuus kuud ning hageja on Eesti kodanik. Antud kriteeriumid tulenevad Brüssel IIbis määruse art 3, lõike 1, p a, kuuendast alapunktist, mille kohaselt on alluvus liikmesriigil, kelle territooriumil on hageja alaline elukoht, kui ta on seal elanud vähemalt kuus kuud vahetult enne taotluse esitamist ja ta on kõnealuse liikmesriigi kodanik. Määravaks saab TsMS- i kohaldamisel seega asjaolu, et hageja peab olema Eesti kodanik ning elanud Eestis vähem kui kuus kuud.

Registreeritud kooselu vara jagamise hagi lahendamine allub Eesti kohtule TsMS- i § 102 toodud erandlike kohtualluvuse sätete alusel, mis välistavad üldiste- ja valikuliste kohtualluvuse sätete kohaldamise. Liikmesriigi siseriiklikust õigusest tulenevad erandliku kohtualluvuse sätted välistavad seega teatud juhtudel ka mitmepoolsetes välislepingutes toodud abielulistele suhetele kohaldatavate kohtualluvuse sätete analoogia korras kohaldamise.

2.2.3. Registreeritud kooselu ja võimalik poolerandlik kohtualluvus

Kohtualluvuse kokkulepet on TsMS-i § 71 kohaselt võimalik sõlmida seaduses ettenähtud juhtudel. Kohtualluvuse kokkulepe on kokkulepe lahendada vaidlus kindlas kohtus. Seega on registreeritud kooselu vara jagamise hagi kindlas kohtus lahendamise osas kokkuleppe sõlmimine võimalik vaid juhul, kui vastava kokkuleppe sõlmimine abieluvara osas on sätestatud TsMS-is. Abieluvara suhtes kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimise võimalus TsMS- is puudub. TsMS- i § 104 lõike 1 kohaselt on kohtualluvuse kokkulepe kehtiv vaid juhul, kui selle kohtu alluvus on ette nähtud poolte kokkuleppega ja vaidlus on seotud mõlema poole majandus- või kutsetegevusega. Siinkohal tekib küsimus kohtualluvuse kokkulepete välistamise eesmärgist juhtudel, kui tegemist ei ole poolte majandus- ega kutsetegevusega. Nii abikaasade kui registreeritud kooselu poolte vahel sõlmitud kokkulepped, lahendada vara jagamise vaidlus näiteks Eesti kohtus, peaksid olema reguleeritud ka TsMS- is. Antud regulatsiooni olemasolu annaks pooltele kindlustunde seoses varalistes küsimustes tekkivate probleemide lahendamisega poolte vahel kokku lepitud kohtus. Nõukogu Määruse ettepanekus kohtualluvuse, kohaldatava õiguse ning otsuste tunnustamise ja täitmise kohta abieluvararežiime käsitlevates asjades on art 4 toodud abikaasade võimalus abieluvaraga seotud küsimustes kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimiseks. Käesoleval hetkel sarnast võimalust registreeritud kooselu partneritele Nõukogu Määruse ettepanekus kohtualluvuse, kohaldatava õiguse ning otsuste tunnustamise ja täitmise kohta registreeritud kooselust tulenevaid varalisi tagajärgi käsitlevates asjades sätestatud ei ole. A.

Thein on antud määruse parandusettepanekutes¹¹⁴ seoses registreeritud kooselu poolte õiguslike küsimustega, teinud muudatusi kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimiseks. Parandusettepanekute art 4a kohaselt on registreeritud kooselu pooltele antud võimalus, sarnaselt abieluvararežiime käsitleva määrusettepaneku regulatsiooniga, enne kooselu registreerimist kooselust tõusetuvate õigusvaidluste lahendamiseks kohtualluvuse osas kokkuleppeid sõlmida.

Kohtualluvuse kokkulepped abieluasjades, sh vara jagamise küsimuses on välistatud lisaks TsMS- i § 104 lõikele 1 ka TsMS- i § 106 lõike 1 p 4 kohaselt, sest hagi esitamiseks on seaduses ette nähtud erandlik kohtualluvus. Seega juhtudel, kus kohtualluvuse kokkulepe on registreeritud kooselu poolte vahel sõlmitud, kooskõlas abieluasju käsitlevate kohtualluvuse erandlike sätetega, võiks kohtualluvuse kokkulepet kehtivana käsitleda – sellisel juhul ei lange kohtualluvuse kokkulepe otseselt TsMS- i § 104 lõike 1 mõjusfääri, vaid registreeritud kooselu poolte tahte väljendus on pigem kooskõlas TsMS- is sätestatud erandliku kohtualluvuse sätetega. Vastava kohtualluvuse kokkuleppe esitamisel Eesti kohtusse, tuleks Eesti kohtul hinnata õigusvaidluse allumist, kui registreeritud kooselu vara jagamise hagi kohtualluvuse osas on kokkulepe sõlmitud Eesti kohtu kasuks erandliku kohtualluvuse sätteid eirates, leidmaks poolte kokkuleppe ühendavaid faktoreid, andmaks alluvuse hagi lahendamiseks Eesti kohtule. Toetumine Euroopa Liidu vastavatele määrustele (ettepanekutele) käesoleval hetkel võimalik ei ole, seega tuleks kohtualluvuse kokkulepete osas, kus on eiratud TsMS- is sätestatud erandliku kohtualluvuse sätteid, Eesti kohtul loobuda alluvusest õigusvaidluse lahendamiseks.

Hetkel kehtiva TsMS-i alusel ei ole abikaasadel ja registreeritud kooselu poolte vahel sõlmitud kohtualluvuse kokkuleppel õiguslikku jõudu, sest TsMS-i § 104 lõike 1 kohaselt on kohtualluvuse kokkulepe kehtiv vaid juhul, kui selle kohtu alluvus on ette nähtud poolte kokkuleppega ja vaidlus on seotud mõlema poole majandus- või kutsetegevusega. Registreeritud kooselu poolte vahel kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimist tuleks Eesti kohtul tunnustada aga juhul, kui kohtualluvuse kokkuleppes on õigusvaidluse lahendamiseks alluvus antud Eesti kohtule kooskõlas TsMS-is toodud erandliku kohtualluvuse sätetega.

¹¹⁴ Draft Report on the proposal for a Council Regulation on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions on the property consequences of registered partnerships (COM(2011)0127 – C7-0094/2011 – 2011/0060(CNS)). Available: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2f%2fEP%2f%2fNONSGML%2bCOMPARL%2bPE-494.575%2b01%2bDOC%2bPDF%2bV0%2f%2fEN> (01.05.2013).

3. Registreeritud kooselu poolte omavaheliste nõuete kvalifitseerimine kohaldatava õiguse määramisel

3.1. Registreeritud kooselu poolte omavahelised nõuded kui abielusuhetest tulenevad nõuded

3.1.1. Võimalik kohaldatav õigus registreeritud kooselu poolte varalistele suhetele kokkuleppe korra

Välismaise elemendiga õigusvaidluse lahendamisel tuleb lisaks kohtualluvuse määramisele, leida ka õigusvaidlusele lõplikult kohaldatav õigus. Lõplikult kohaldatavaks õiguseks on riigi siseriiklik materiaalõigus, millest edasiviiteid ega tagasisaateid ühegi teise riigi õigusele ei tule. Lõplikult kohaldatava õiguse määramiseks välisriigis registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamisel, tuleb Eesti kohtul:

- kvalifitseerida välisriigis registreeritud kooselust tulenev nõue;
- leida antud õigussuhete kohaldatavad kollisiooninormid;
- hinnata registreeritud kooselu vara jagamisele lõplikult kohaldatava riigi õiguse vastavust registreeritud kooselu poolte võimalikule tahtele.

Registreeritud kooselu poolte vahel esinev tugev side kujutab perekonnaõiguse tunnusjoont, mida tuleks kooselu lõpetamisel lõplikult kohaldatava õiguse määramisel arvesse võtta.¹¹⁵ Lähtudes registreeritud kooselu poolte ja abikaasade vaheliste suhete sarnasusest on analoogia korras registreeritud kooselu vara jagamise hagile lõplikult kohaldatava õiguse leidmiseks abielulisi suhteid reguleerivate kollisiooninormide kohaldamine võimalik.

Analoogia korras kohaldatakse abielusuhete kohta sätestatud registreeritud kooselule näiteks Belgias.¹¹⁶ Hollandis abielu ja registreeritud kooselu varalistes küsimustes erinevusi ei esine, seega abieluvarale kohaldatavaid sätteid kohaldatakse ka registreeritud kooselu varalistele suhetele – juhul, kui registreeritud kooselu pooled ei ole kooselu registreerimisel või hiljem, kooselu kestel nende varalistele suhetele kohalduvas vararežiimis kokku leppinud, kohaldatakse seaduses sätestatud üldist abieluvara režiimi, milleks on ühisvara.¹¹⁷

¹¹⁵ K. Boele- Woelki. Private International Law Aspects of Registered Partnerships and Other Forms of Non-Marital Cohabitation in Europe. – Louisiana Law Review, Vol. 60/2000, p 1057.

¹¹⁶ J. Meeusen, M. Pertegàs, etc. International Family Law for the European Union, pp 79 – 80.

¹¹⁷ K. Boele- Woelki (ed). Perspectives for the Unification and Harmonisation of Family Law in Europe. Antwerp – Oxford – New York, Intersentia, 2003, p 14.

Välisriigis registreeritud kooselu lõpetamisele abielusuhteid, sh lahutust reguleerivate sätete kohaldamise võimalikkust on tõdetud ka Ühendkuningriikides. Kooselu registreerimine Ühendkuningriikides on võimaldatud vaid samasoolistele isikutele. Välisriigis erisooliste isikute poolt registreeritud kooselu lõpetamisele on leitud sobilikumaks kohaldada abielusuhteid lõpetavaid sätteid, kui samasooliste isikute kooselu registreerimise kohta vastu võetud tsiviilpartnerluse seaduse sätteid.¹¹⁸

Abielu kollisiooninormide kohaldamist registreeritud kooselust tõusetuvatele õigusvaidlustele on Eesti Riigikogu oma vastustes Euroopa Komisjoni poolt esitatud kollisiooninormide kohta abieluvara käsitlevates asjades, sealhulgas kohtualluvuse ja vastastikuse tunnustamise küsimustele¹¹⁹ välistanud. Riigikogu põhjenduste kohaselt on abielu tähendus riigiti küll sarnane, kuid registreeritud kooselud on riigiti väga erineva sisuga. Siinjuures ei ole toodud lahendust registreeritud kooselule võimalike kohaldatavate kollisiooninormide osas välja ka muud lahendust. Registreeritud kooselu vara jagamise hagi esitamisel, tuginedes ka Riigikogu poolt öeldule, on siiski abielusuhete kollisiooninormide kohaldamine võimalik, kui kohtusse esitatud registreeritud kooselu vara jagamise hagi korral on registreeritud kooselu abielulise suhtega sarnane.

Registreeritud kooselu tagajärjed on abielusuhetest tõusetuvate tagajärgedega väga sarnaselt reguleeritud Hollandi siseriiklikus materiaalõiguses, kus registreeritud kooselu sõlmimine ja lõpetamine on sätestatud mõnes üksikus artiklis, kuid registreeritud kooselust tulenevatele tagajärgedele kohaldatakse abielu seaduses sätestatud.¹²⁰ Antud olukorras, kui registreeritud kooselu sarnaneb olulisel määral abielulisele suhetele on abielusuhete kohta sätestatud kollisiooninormide kohaldamine registreeritud kooselule õigustatud. Juhul, kui registreeritud kooselul puudub sarnasus abieluga, tulevad kohaldamisele õigussuhete kvalifitseerimisel vastavat õigussuhet reguleerivad kollisiooninormid. Seega juhul, kui Eesti kohus on välisriigis registreeritud kooselu kvalifitseerinud Eesti siseriikliku õiguse alusel, kui abieluline suhe, on rahvusvahelise eraõiguse seaduses abielulise suhte kohta sätestatud kollisiooninormide kohaldamine registreeritud kooselule analoogia korras võimalik.

¹¹⁸ K. McK. Norrie. Recognition of foreign relationships under the Civil Partnership Act 2004. – Journal of Private International Law No. 1 Vol 2, 2006, p 152.

¹¹⁹ Eesti Riigikogu vastused Euroopa Komisjoni poolt esitatud rohelisele raamatule kollisiooninormide kohta abieluvara käsitlevates asjades, COM (2006) 400 lõplik, 17. juuli 2006, sealhulgas kohtualluvuse ja vastastikuse tunnustamise küsimustele. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.ipex.eu/IPEXL-WEB/scrutiny/COM20060400/erii.do> (01.05.2013).

¹²⁰ W. M. Schrama. Registered partnership in the Netherlands, p 316.

Eesti rahvusvahelise eraõiguse sätted tulevad kohaldamisele juhul, kui antud õigussuhe ei kuulu ühegi rahvusvahelise kahe- ega mitmepoolse lepingu mõjusfääri. Käesoleval hetkel ei ole vastu võetud õigusakti, mille alusel leida abieluvarale või registreeritud kooselu varalistele suhetele lõplikult kohaldatavat õigust, seega tuleb kohaldamisele rahvusvahelise eraõiguse seadus.

Rahvusvahelise eraõiguse seaduses on abikaasade varalistele õigustele lõplikult kohaldatava õiguse leidmine sätestatud § 58 lõikes 1, mille kohaselt kohaldatakse abikaasade varalistele õigustele nende poolt valitud õigust. Erinevalt abieluvaraga seotud kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimise regulatsiooni puudumisest TsMS-is, on rahvusvahelise eraõiguse seaduse alusel registreeritud kooselu pooltel võimalik kokku leppida nende varalistele suhetele lõplikult kohaldatavas õiguses. Siinkohal tuleb tähelepanu pöörata asjaolule, et lõplikult kohaldatava õiguse loetelu on kokkuleppe sõlmimise korral piiratud. Varalistele õigustele kohaldatavaks õiguseks on võimalik valida kas ühe registreeritud kooselu poole elukohariigi õiguse või ühe registreeritud kooselu poole kodakondsuse riigi õiguse. Juhul, kui ühel kooselu poolel on topeltkodakondsus, võib ta REÕS- i § 58 lõike 1 kohaselt, olenemata REÕS- i § 11 lg 2, valida, millise kodakondsusriigi õiguse ta lõplikult kohaldatavaks õiguseks valib.

Kohaldatava õiguse kokkuleppe sõlmimisel on REÕS- i § 6 lõike 3 kohaselt *renvoi* (edasiviide ja tagasisaade)¹²¹ kohaldamine välistatud, mida on Riigikohtu tsiviilkolleegium leidnud ka oma 10. detsembri, 2003. aasta otsuse¹²² punktis 25. Juhul, kui osapoolte vahel oli varasemalt abieluvara suhete osas kokku lepitud Saksamaa õiguse kohaldamises, ei tule kohaldamisele mitte Saksamaa rahvusvahelise eraõiguse sätted, vaid Saksamaa siseriiklik materiaalsoigus.

Lisaks peab Eestis sõlmitud lõplikult kohaldatava õiguse kokkulepe olema notariaalselt tõestatud. Juhul, kui kohaldatavat õigust ei valita Eestis piisab õiguse valiku vormiliseks kehtivuseks, kui järgitakse valitud õiguse abieluvaralepingu sõlmimise vorminõudeid. Juhul, kui valitakse riigi õigus, kus erisooliste paaride kooselu registreerimine on reguleeritud, tuleb järgida vastavas riigis kehtivaid kooselu registreerimise vorminõudeid. REÕS- i § 58 lõike 1 kohaselt on võimalik näiteks Eesti kodanikul ja Prantsusmaa kodanikul, kelle mõlema elukoht on Itaalias ning kooselu on registreeritud Hollandis, kokku leppida, et

¹²¹ Vt lähemalt *renvoi* vormide ja doktriinide kohta: K. Jaadla. *Renvoi* vormid ja doktriinid Eesti perekonna- ja pärimisõiguses. Bakalaureusetöö, 2010, Tartu. Vt lähemalt välisriigi õiguse määratluse kohta Eesti õiguses: I.Numela. Välisriigi õiguse kohaldamine. – *Juridica* IV/2002, lk 254 – 260.

¹²² RKTko nr 3-2-1-125-03, 10. detsember 2003 (Anne-Margret Jacobseni hagi Margit Metsa vastu notari ametitegevusega tekitatud kahju 1 000 000 krooni hüvitamiseks), p 25.

nende registreeritud kooselu varalistele suhetele lõplikult kohaldatavaks õiguseks on Eesti siseriiklik materiaalõigus, seega kohaldamisele tuleb PKS.

Nõukogu määruse ettepanekus kohtualluvuse, kohaldatava õiguse ning otsuste tunnustamise ja täitmise kohta registreeritud kooselust tulenevaid varalisi tagajärgi käsitlevates asjades on registreeritud kooselu poolte võimalus lõplikult kohaldatava õiguse kokkuleppe sõlmimiseks välistatud. Antud määruse ettepaneku art 15 kohaselt kohaldatakse registreeritud kooselust tulenevate varaliste tagajärgede suhtes selle riigi õigust, kus kooselu on registreeritud. Kohaldatava õiguse kokkuleppe sõlmimise välistamist on põhjendatud asjaoluga, et kõikides liikmesriikides ei ole kooselu registreerimine võimalik ning liikmesriikide seadustes, kus kooselu registreerimine on võimalik, esineb suurel määral erinevusi.¹²³ Registreeritud kooselu poolte kõrvale jätmine lõplikult kohaldatava õiguse kokkuleppe sõlmimise võimalusest, ning kooselu registreerimise riigi õiguse kohaldamine, ei pruugi iga rahvusvahelise eraõiguse juhtumi puhul kaasa tuua õigussuhtega kõige tugevamini seotud õiguse kohaldamist. Juhul, kui kooselu on registreeritud ühes riigis, kuid mõlema poole harilik viibimiskoht on teises riigis, võib registreeritud kooselul olla tugevam seos poolte hariliku viibimiskoha riigi õigusega.¹²⁴ A. Thein on antud Nõukogu määruse ettepaneku parandusettepanekutes¹²⁵ välja toonud registreeritud kooselu poolte võimaluse lõplikult kohaldatava õiguse kokkuleppe sõlmimiseks. Parandusettepaneku art 15 b on toodud loetelu, millise riigi õiguse kohaldamise osas on võimalik registreeritud kooselu sõlmimisel kokku leppida.

Juhul, kui välisriigis registreeritud kooselu poolte vahel on sõlmitud kokkulepe lõplikult kohaldatava õiguse osas, mille kohaselt tuleb kohaldamisele Eesti õigus ning hagi vara jagamiseks esitatakse Eesti kohtusse, kontrollib Eesti kohtus kokkuleppe kehtivust vastavalt REÕS- i § 58 lõikele 1 ning kokkuleppe kehtivuse korral kohaldab hagi lahendamiseks Eesti siseriiklikku materiaalõigust.

¹²³ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM (2011) 125 final, of 16. March 2011, bringing legal clarity to property rights for international couples. Available: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0125:FIN:EN:PDF> (01.05.2013), p 8.

¹²⁴ Kooselu registreerimise riigist tugevama ühendava faktorina on M. Melcher välja toonud samuti kooselu poolte hariliku viibimiskoha riigi. M. Melcher, p 166.

¹²⁵ Draft Report on the proposal for a Council Regulation on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions on the property consequences of registered partnerships (COM(2011)0127 – C7-0094/2011 – 2011/0060(CNS)). Available: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2f%2fEP%2f%2fNONSGML%2bCOMPARL%2bPE-494.575%2b01%2bDOC%2bPDF%2bV0%2f%2fEN> (01.05.2013).

3.1.2. Võimalik kohaldatav õigus registreeritud kooselu poolte varalistele suhetele kokkuleppe puudumise korral

Rahvusvahelise eraõiguse seaduses on reguleeritud olukord abikaasade varalistele õigustele lõplikult kohaldatava õiguse leidmiseks ka juhul, kui abikaasad ei ole lõplikult kohaldatava õiguse osas kokkulepet sõlminud. REÕS- i § 58 lõikest 3 tulenevalt kohaldatakse lõplikult kohaldatava õiguse kokkuleppe puudumisel lõplikult kohaldatava õiguse leidmiseks abikaasade varalistele suhetele REÕS- i § 57 toodud abikaasade üldistele suhetele kohaldatavaid sätteid. Juhul, kui Eesti kohtusse esitatakse hagi välisriigis registreeritud kooselu vara jagamiseks, tuleb kohtul lõplikult kohaldatava õiguse kokkuleppe puudumisel lähtuda REÕS- i § 57 sätestatust, mille kohaselt on kohaldatava õiguse määramise aluseks neli erinevat, üksteist välistavat võimalust.

Kohaldades registreeritud kooselu varalistele suhetele rahvusvahelise eraõiguse seaduses abikaasade varaliste suhete kohta käivaid kollisiooninorme, leitakse lõplikult kohaldatav õigus REÕS- i § 57 lõike 1 alusel. Seega kohaldatakse registreeritud kooselu poolte varalistele suhetele selle riigi õigust, kus on registreeritud kooselu poolte ühine elukoht. Kui Eesti kohus on registreeritud kooselu kvalifitseerinud Eesti materiaalõiguse kohaselt abielulise suhtena on kohaldatavaks õiguseks kooselu poolte ühise elukohariigi õigus.

Näiteks juhul, kui Eesti kodanik ja Saksamaa kodanik registreerivad oma kooselu Hollandis ning elavad Itaalias, kohaldatakse REÕS- i § 57 lõike 1 alusel registreeritud kooselu varalistele suhetele Itaalia, kui registreeritud kooselu poolte ühise elukohariigi, õigust. Tulenevalt REÕS- i § 6 lõikest 1, kui rahvusvahelise eraõiguse seadus näeb ette välisriigi õiguse kohaldamise (edasiviide), kohaldatakse selle riigi rahvusvahelise eraõiguse norme. Toodud näitest lähtudes, tulevad kohaldamisele Itaalia rahvusvahelise eraõiguse sätteid, seega Itaalias kehtiv rahvusvahelise eraõiguse seadus. Kui Itaalia rahvusvahelise eraõiguse seaduse kohaselt tuleb kohaldada samuti registreeritud kooselu poolte ühise elukohariigi õigust, kohaldatakse Itaalia siseriikliku materiaalõiguse norme, ehk Itaalia perekonnaseadust. Antud olukorras, kui Eestis ega Itaalias ei ole kooselu registreerimine võimalik ning puuduvad registreeritud kooselu varalisi suhteid reguleerivad materiaalõiguse sätteid ning kollisiooninormid, on välisriigis registreeritud kooselu vara jagamise hagi lahendamine Itaalia materiaalõiguse kohaselt õigustatud, sest antud õiguse kohaldamiseni on viinud kahe riigi abieluvara kollisiooninormid. Toodud näite puhul on lõplikult kohaldataval

õigusel registreeritud kooseluga ilmselge seos, sest mõlemad kooselu pooled elavad Itaalias, mille siseriikliku materiaalõiguse alusel jagatakse registreeritud kooselu poolte vara.

REÕS- i § 6 lõike 1 teise lause kohaselt, kui välisriigi õiguse sätteid näevad ette Eesti õiguse kohaldamise (tagasisaade), kohaldatakse Eesti materiaalõiguse norme. Seega juhul, kui eelnevas näites toodud Itaalia rahvusvahelise eraõiguse sätteid viitavad vaid ühe registreeritud kooselu poole kodakondsusriigi õigusele, tulevad kohaldamisele Eesti siseriikliku materiaalõiguse, ehk PKS- i sätteid.¹²⁶ REÕS- i § 6 lõike 2 kohaselt, kui välisriigi õigus näeb ette kolmanda riigi õiguse kohaldamise, siis seda edasiviidet ei arvestata. Seega, kui Itaalia rahvusvahelise eraõiguse sätete kohaselt, oleks lõplikult kohaldatavaks õiguseks abielu sõlmimise riigi õigus (kooselu registreerimise riigi õigus), siis Eesti rahvusvahelise eraõiguse seadus seda edasiviidet ei arvestaks, ning kohaldamisele tuleks Eesti siseriiklik materiaalõigus.

Registreeritud kooselu varalistele suhetele PKS- is abieluvara suhete kohta sätestatu kohaldamine vastab teatud juhtudel kooselu poolte võimalikule tahtele ning ühtib kooselu registreerimise riigis registreeritud kooselu varaliste suhete sätetega. PKS § 24 lg 2 kohaselt, kui abiellujad ei vali varasuhet abiellumisavaldusega või ei sõlmi abieluvaralepingut, kohaldatakse nende varalistele suhetele abielu sõlmimisest alates varaühisuse kohta sätestatut. Toodud näite kohaselt, kui Eesti kodanik ja Saksamaa kodanik registreerivad oma kooselu Hollandis ning asuvad elama Eestisse, on PKS-i kohaldamine õigustatud eelkõige seetõttu, et kooselu registreerimise riigi õiguse kohaselt (Holland)¹²⁷ on registreeritud kooselu kestel omandatud vara, vararežiimi kokkuleppe puudumisel, kooselu poolte ühisomandis.

Toodud näite muutmisel, kui Eesti kodanik ning Saksamaa kodanik registreerivad oma kooselu Hollandis ning jäävad sinna ka elama, tuleb REÕS- i § 57 lõike 1 kohaselt kohaldada Hollandi, kui kooselu poolte ühise elukohariigi õigust. Siinkohal tuleb lähtuda Hollandi rahvusvahelises eraõiguses registreeritud kooselu kohta sätestatud kollisiooninormidest, mitte rakendada Hollandi rahvusvahelises eraõiguses sätestatud abieluvara kollisiooninorme. Rahvusvahelise eraõiguse seadusest tuleneva viite korral välisriigi rahvusvahelise eraõiguse sätetele, tuleb muuta kollisiooninormide leidmise alust juhul, kui viidatud välisriigi õiguses on kooselu registreerimine võimalik ning kollisiooninormid registreeritud kooselu kohta olemas.

¹²⁶ Kooselu registreerimine ning sellega kaasnevad juriidilised tagajärjed sarnanevad kõige rohkem abieluga just Hollandis. Abielule kohaldatavatest juriidilistest tagajärgedest ei kohaldata registreeritud kooselule vaid isaduse presumptsiooni. Vt lähemalt: K. Waaldijk, pp 33 – 39.

¹²⁷ K. Waaldijk, p 16.

REÕS- i § 57 lõike 2 kohaselt on registreeritud kooselu varalistele suhetele lõplikult kohaldatavaks õiguseks kooselu poolte ühise elukohariigi puudumisel, nende ühise kodakondsusriigi õigus¹²⁸. Ühise elukoha- ja kodakondsusriigi puudumisel on REÕS- i § 57 lõike 3 kohaselt lõplikult kohaldatavaks õiguseks selle riigi õigus, kus oli nende viimane ühine elukoht, kui ühe kooselu poole elukoht on selles riigis. Juhul, kui kohtul ei ole võimalik REÕS § 57 lõigete 1 – 3 alusel lõplikult kohaldatavat õigust kindlaks teha, kohaldatakse selle riigi õigust, millega registreeritud kooselu pooled on muul viisil kõige tugevamalt seotud. Registreeritud kooselu vara jagamisele lõplikult kohaldatava õiguse leidmisel kooselu poolte elukoha- ja kodakondsusriigi õiguse välistamise korral on registreeritud kooselu pooltel kõige tugevam seos ilmselt riigiga, kus kooselu registreeriti. Siinkohal tuleb lõplikult kohaldatava õiguse leidmiseks tähelepanu pöörata jällegi *renvoi* sätetele, mille korral viitamisel välisriigi õigusele, tuleb kohaldada ka välisriigi rahvusvahelise eraõiguse sätteid.

Registreeritud kooselu vara jagamise hagile lõplikult kohaldatava õiguse leidmiseks abielu varalistele suhetele kohaldatavate sätete rakendamise teeb keeruliseks rahvusvahelises eraõiguse seaduses sätestatud *renvoi* doktriin ning Eesti rahvusvahelise eraõiguse kollisiooninormide poolt viidatud riigi rahvusvahelise eraõiguse sätete ettearvamatus. Isegi siis, kui rahvusvahelise eraõiguse seaduse sätteid viitavad registreeritud kooselu poolte ühise elukohariigi õigusele, kus näiteks kooselu ka registreeriti, kuid antud välisriigi rahvusvahelise eraõiguse sätteid viitavad edasi mõne teise riigi õigusele, millega registreeritud kooselul tegelikult tugev seos puudub – näiteks mõlema kooselu poole ühisele kodakondsusriigi õigusele, tõusetub küsimus lõplikult kohaldatava materiaalõiguse sobivusest antud suhte reguleerimiseks. *Renvoi* kohaldamine nii abielu- kui registreeritud kooselu varalistele suhetele lõplikult kohaldatava õiguse leidmiseks tuleks õigusselguse ja –kindluse mõttes välistada ning paigutada REÕS- i § 6 lõike 3 sätestatud erandite alla, mille kohaselt viide välisriigi õigusele tähendab viidet välisriigi materiaalõigusele. Registreeritud kooselu poolte varaliste suhete kollisiooninormide koostamisel tuleks *renvoi* doktriini kohaldamist välistada.¹²⁹

Õigussuhte ja sellele lõplikult kohaldatava õiguse tugeva seose kindlustamiseks tuleks kooselu pooltel sõlmida kokkulepe registreeritud kooselu lõpetamisele, sh vara jagamisele lõplikult kohaldatava õiguse osas, vältimaks lõplikult kohaldatava õiguse leidmist erinevate riikide rahvusvahelise eraõiguse kollisiooninormide ja *renvoi* doktriinide poolt. Abielu- ning registreeritud kooselu varalistele suhetele lõplikult kohaldatava õiguse leidmine tuleb

¹²⁸ Kodakondsuse kui ühendava faktori kasutamine rahvusvahelises eraõiguses näib olevat pigem ebaadekvaatne, sest rahvusvahelistel paaridel on üldisel kokkupuuteid rohkem kui ühe riigiga. Vt lähemalt: M. Melcher, p 162.

¹²⁹ Samale järeldusele *renvoi* doktriini mittekohaldamise osas on jõudnud ka M. Melcher, p 161.

paigutada REÕS- i § 6 lõikes 3 toodud erandite alla, mille kohaselt viide välisriigi õigusele tähendab viidet välisriigi materiaalõigusele.

3.2. Registreeritud kooselu poolte omavahelised nõuded kui seltsingulepingu poolte nõuded

3.2.1. Võimalik kohaldatav õigus registreeritud kooselu poolte varalistele suhetele kokkuleppe korral

Juhul, kui registreeritud kooselu erineb abielulisest suhtest ning abielu varaliste suhete kohta sätestatud kollisiooninormide kohaldamine registreeritud kooselu varalistele suhetele ei ole võimalik, tuleb õigussuhe ümber kvalifitseerida. Kvalifitseerides välisriigis registreeritud kooselu Eesti materiaalõiguse kohaselt seltsingulepinguna¹³⁰, tuleb lõplikult kohaldatava õiguse leidmiseks lähtuda rahvusvahelise eraõiguse seaduses juriidiliste isikute kohta sätestatust. REÕS-i § 14 lõike 1 alusel kohaldatakse juriidilisele isikule selle riigi õigust, mille kohaselt ta on asutatud. Seega tuleks kohaldamisele selle riigi õigus, kus kooselu registreeriti. Siinkohal tuleb lõplikult kohaldatava õiguse leidmisel arvestada REÕS- i § 6 toodud *renvoi* doktriini kohaldamisega. REÕS- is sätestatud *renvoi* doktriini kohaselt, tulevad seega registreeritud kooselu riigi õigusest kohaldamisele ka antud riigi rahvusvahelise eraõiguse sätted. Lähtudes registreeritud kooselu olemusest, kui muust organiseeritud isikute ühendusest, millel ei ole organisatsioonilist struktuuri, välistades otseselt juriidiliste isikute kohta rahvusvahelise eraõiguse seaduses sätestatu kohaldamise, tuleb REÕS- i § 17 lõike 2 kohaselt registreeritud kooselule, kui lepingulisele ühendusele, kohaldada rahvusvahelise eraõiguse seaduses lepingute kohta sätestatut.

Välisriigis registreeritud kooselu kvalifitseerimisest lepingulise suhtena (sõlmitud on seltsinguleping), tuleneb registreeritud kooselu poolte võimalus lõplikult kohaldatava õiguse kokkulepe sõlmimiseks REÕS-i § 32. Piiranguid lepingulistele suhetele lõplikult kohaldatava õiguse valikul seatud ei ole, seega võivad registreeritud kooselu sõlminud pooled REÕS- i § 32 kohaselt valida kohaldatavaks õiguseks selle riigi õiguse, millega on kooselu poolte arvates nende registreeritud kooselul kõige tugevam seos – selleks võib olla näiteks kooselu registreerimise riigi või kooselu poolte ühise elukohariigi õigus.

REÕS- i § 6 lõike 3 kohaselt *renvoi* doktriin lepingulistele suhetele ei kohaldu, seega registreeritud kooselu poolte vahel lõplikult kohaldatava riigi õiguse valik tähendab valitud riigi materiaalõiguse kohaldamist. Võrreldes registreeritud kooselu poolte võimalust valida

¹³⁰ Vt registreeritud kooselu poolte nõuded kui seltsingulepingu poolte nõuded, käesoleva töö lk 16 jj.

lõplikult kohaldatav õigus rahvusvahelise eraõiguse seaduses lepinguid reguleerivate sätete alusel, rahvusvahelise eraõiguse seaduses abieluvaraga seotud lõplikult kohaldatava õiguse valiku piirangutega, tuleks rahvusvahelise eraõiguse seaduses ka lepinguliste sätete alusel lõplikult kohaldatava õiguse valiku puhul, lähtuda registreeritud kooselu ja kokkuleppe kohaselt valitud lõplikult kohaldatava õiguse tegelikust seosest.

Erinevalt Hollandist, kus registreeritud kooselu on abieluga väga sarnaselt reguleeritud sisustatakse registreeritud kooselu Prantsusmaal kahte eri- või samasoolist täiskasvanut siduva lepinguna, mis organiseerib nende ühist elu. Registreeritud kooselu lepingusarnast olemust Prantsusmaal väljendab ka asjaolu, et registreeritud kooselu lõppemisel tõusetuvad õigusküsimused kuuluvad lahendamisele kohtuniku poolt, kes tegeleb tavaliselt lepinguliste õigusvaidlustega, mitte kohtuniku poolt, kelle pädevusse kuuluvad perekonnaõiguslikud küsimused, näiteks lahutamine.¹³¹

Lähtudes aga asjaolust, et Eestis ei ole reguleeritud eri- ega samasooliste isikute kooselu registreerimist ning mitteabieluliste suhete varaliste küsimuste korral on kohaldatud seltsingulepingu sätteid on rahvusvahelise eraõiguse seaduses toodud lepinguliste suhete kollisiooninormide kohaldamine üheks võimaluseks, leidmaks registreeritud kooselu varaliste küsimuste korral õigusvaidlusele lõplikult kohaldatav õigus. Välisriigis registreeritud kooselule lepinguliste suhete kollisiooninormide kohaldamist toetab ka Ühendkuningriikide praktika¹³², kus välisriigis registreeritud kooselu poolte vahelist suhet vaadeldakse põhiliselt lepingulise suhtena, mille tulemusena kohalduvad lepingulisi suhteid käsitlevad kollisiooninormid. Teisalt, peetakse välisriigis registreeritud kooselule lepinguliste suhete kollisiooninormide rakendamist samas ka keeruliseks ja tehislikuks, sest välisriigis registreeritud kooselu ei ole rohkem lepinguline suhe, kui Ühendkuningriikides reguleeritud samasooliste kooselu registreerimine või abiellumisel tekkivad suhted.¹³³

Juhtudel, kui registreeritud kooselu vara jagamise küsimuses lähtutakse kooselu olemusest, mis on sarnane lepingulisele suhtele, tuleks lõplikult kohaldatava õiguse

¹³¹ J. Godart, p 313. Võrreldes erisooliste paaride Prantsusmaal registreeritud kooselu õiguslike tagajärgi teistes riikides kooselu registreerimise õiguslike tagajärgedega, sarnaneb Prantsusmaal registreeritud kooselu rohkem lepinguga. Näiteks kooselu registreerimise korral Prantsusmaal ei saa kooselu pool oma kooselupartneri perekonnanime, kriminaalmenetluses ei ole ühel registreeritud kooselu poolel alust teise kooselu poole vastu tunnistuse andmisest keeldumiseks, samuti ei lihtsusta riigi kodanikuga kooselu registreerimine kodakondsuse saamist. Vt lähemalt: K. Waaldijk, pp 33 – 39.

¹³² Vt lähemalt välismaiste suhete tunnustamise kohta Ühendkuningriikides: K. McK. Norrie, pp 137 – 167.

¹³³ K. McK. Norrie, p 153.

kokkuleppe olemasolul lähtuda rahvusvahelise eraõiguse seaduses lepingulistele suhetele kohaldatavatest kollisiooninormidest.

3.2.2. Võimalik kohaldatav õigus registreeritud kooselu poolte varalistele suhetele kokkuleppe puudumise korra

Registreeritud kooselu poolte varalistele suhetele lõplikult kohaldatava õiguse kokkuleppe puudumise korral lähtutakse registreeritud kooselule, kui lepingulisele suhetele lõplikult kohaldatava õiguse leidmiseks REÕS- i § 33 toodud alusetest. REÕS- i § 33 lõike 1 kohaselt on registreeritud kooselule lõplikult kohaldatav õigus selle riigi õigus, mis on registreeritud kooseluga (lepinguga) kõige tugevamini seotud. Sama paragrahvi lõike 2 kohaselt eeldatakse, et registreeritud kooselu (leping) on kõige tugevamalt seotud riigiga, kus on lepingu sõlmimise ajal selle lepingupoole elukoht, kes peab täitma lepingule iseloomuliku kohustuse.

Lähtudes registreeritud kooselu olemusest ning REÕS- i § 33 lõikes 2 toodud eeldusest on registreeritud kooseluga kõige tugevamini seotud riik, kus kooselu registreeriti – klausliga, et registreeritud kooselu pooled sinna hiljem ka elama jäid.¹³⁴ Sellisel juhul ei pea kohus eraldi hindama, kas registreeritud kooseluga on tugevalt seotud riik, kus kooselu registreeriti või riik, kuhu kooselu pooled hiljem ühiselt elama asusid. Antud nõuete mittetäitmisel, tuleks lähtuda selle riigi õigusest, kuhu mõlemad kooselu pooled registreeritud kooselu sõlmimise järel ühiselt elama asusid. Registreeritud kooselule lõplikult kohaldatava õiguse leidmiseks lepinguliste suhete kollisiooninormide rakendamisel tuleb kohtul hinnata registreeritud kooselu seost nii kooselu registreerimise riigi, kui ka kooselu poolte ühise elukohariigiga.

Registreeritud kooselu varaliste suhete, kui lepinguõigusliku suhte sisustamisel tuleb REÕS- i § 33 lõikes 2 sätestatud „iseloomuliku kohustuse“ ja Brüsseli I määruse art 5 p 1, alapunkti a kohaselt „asjaomase kohustuse“ sisustamisel tõdeda õigussuhte seost eelkõige riigiga, kus on registreeritud kooselu poolte ühine harilik viibimiskoht (Brüsseli I määruse kohaselt) ning rahvusvahelise eraõiguse seaduse kohaldamisel kooselu poolte ühine elukoht. „Iseloomuliku kohustuse“ ja „asjaomase kohustuse“ sisustamist poolte ühise hariliku viibimiskohana toetab ka Viini Riigikohtu 1982. aasta seisukoht, mille kohaselt mitteabiellulise kooselu lõpetamisest tulenevate nõuete sisustamisel võetakse aluseks

¹³⁴ Õiguskirjanduses on võimaliku ühendava faktorina, eelkõige „forum shopping“ vältimiseks välja toodud ka kooselu poolte ühise elukohariigi õigust kooselu registreerimise ajal, vt lähemalt: M. Melcher, p 162.

rahvusvahelise eraõiguse võlaõiguslikud sätted.¹³⁵ Aasta hiljem leidis Pariisi Kõrgem Kohus, et abieluvälise kooselu kestel omandatud vara tuleb kvalifitseerida lähtudes selle riigi õigusest, kus antud asjaolud tekkisid.¹³⁶ Registreeritud kooselu vara jagamisel on riigiks, kus „asjaolud tekkisid“ eelkõige riik, kus kooselu pooled kooselu registreerimise järel ühiselt elasid. Juhul, kui antud riigiks on Eesti, kvalifitseeritakse registreeritud kooselu vastavalt Eesti siseriiklikule materiaalõigusele. Juhul, kui tegemist on registreeritud kooselulise suhtega, mis sarnaneb oluliselt lepingulisele suhtele, määratakse lõplikult kohaldatav õigus lepingutele kohaldatavate kollisiooninormide alusel.

Eraldi tuleks vaadelda olukorda, kus registreeritud kooselu vara jagamise hagi põhiküsimus on seotud kinnisvaraga. Sellisel juhul tuleb lähtuda REÕS- i § 33 lõike 4 kohaselt kinnisasja asukohariigi õigusest. Olukorras, kus rahvusvahelise eraõiguse seaduses puuduvad registreeritud kooselule lõplikult kohaldatava õiguse leidmiseks kollisiooninormid ning õigusvaidluse olemus on tugevalt seotud kinnisvaraga, tuleks lähtuda vastavat suhet reguleerivast kollisiooninormist ning kohaldada kinnisasja asukohariigi õigust. Välisriigis registreeritud kooselu vara jagamise hagile lõplikult kohaldatava õiguse leidmisel, vastavalt lepingulistele suhtele kohaldatavate kollisiooninormide alusel on *renvoi* doktriini kohaldamine, tulenevalt REÕ- i § 6 lõikest 3, välistatud. Seega vaidluse korral, kus tegemist on kinnisvaraga seotud õigusvaidlusega, tuleb kohaldamisele kinnisvara asukohariigi siseriiklik materiaalõigus. Juhul, kui välisriigis registreeritud kooselu pooled on kooselu kestel omandanud kinnisvara, mis asub Eestis, tulevad kohaldamisele Eesti siseriikliku materiaalõiguse sätted.

Näiteks, kui Eesti kodanik ja Soome kodanik on oma kooselu registreerinud Prantsusmaal ning asuvad elama Eestisse, tuleb kohaldatava õiguse leidmiseks REÕS- i § 33 lõigete 1 ja 2 kohaselt kindlaks teha, millise riigiga on registreeritud kooselul tugevam seos – kas Prantsusmaa, kui kooselu registreerimise riigiga või Eestiga, kuhu isikud kooselu registreerimise järgselt elama asusid. Juhul, kui registreeritud kooselul on tugevam seos kooselu registreerimise riigiga, tuleb Prantsusmaa siseriiklikus materiaalõiguses registreeritud kooselu vara jagamisel lähtuda registreeritud kooselu sätetest, sest kooselu registreerimine on Prantsusmaal reguleeritud ning esinevad nii siseriiklikud materiaalõiguse sätted, kui kollisiooninormid. Sellisel juhul tuleks lepinguliste suhete kohta sätestatu kohaldamist vältida. Teisalt, kui registreeritud kooselul on tugevam seos kooselu poolte ühise

¹³⁵ K. Boele- Woelki. Private International Law Aspects of Registered Partnerships and Other Forms of Non-Marital Cohabitation in Europe, p 1054.

¹³⁶ K. Boele- Woelki. Private International Law Aspects of Registered Partnerships and Other Forms of Non-Marital Cohabitation in Europe, p 1054.

elukohariigiga, antud näite puhul Eestiga, tulevad kohaldamisele Eesti siseriiklikust materiaaõigusest seltsingulepingu kohta sätestatud õigusnormid.

Registreeritud kooselule lõplikult kohaldatava õiguse leidmiseks lepinguliste suhete kollisiooninormide rakendamisel tuleb kohtul seega hinnata registreeritud kooselu seost nii kooselu registreerimise riigi kui ka kooselu poolte ühise hariliku viibimiskoha (elukohariigi) riigiga. Juhul, kui liikmesriigi siseriiklikus materiaaõiguses registreeritud kooselu reguleerivad sätted puuduvad ja tegemist on registreeritud kooselu poolte hariliku viibimiskoha riigiga, tuleks võimalusel lähtuda selle riigi siseriiklikust materiaaõigusest, kus kooselu reguleeriti. Seda vaid juhul, kui registreeritud kooselul on kooselu registreerimise riigiga ka muu seos, kui vaid kooselu registreerimine antud riigis. Olukorras, kus Eesti siseriiklikus materiaaõiguses registreeritud kooselu vara jagamise sätted puuduvad, tuleks võimalusel kohaldada selle riigi siseriiklikku materiaaõigust, kus kooselu registreeriti.¹³⁷ Juhul, kui registreeritud kooselul on tugevam seos kooselu poolte ühise elukoha riigiga, tuleb leida võimalus antud riigi õiguse kohaldamiseks.

3.3. Registreeritud kooselu poolte omavahelised nõuded kui käsundita asjaajamise nõuded

Lisaks registreeritud kooselust tulenevate nõuete kvalifitseerimisele kui abielulisest suhtest või lepingulisest suhtest tuleneva nõudena, leidub aluseid antud õigussuhte kvalifitseerimiseks kui käsundita asjaajamisest tuleneva nõudena. Riigikohus on samuti leidnud, et mitteabielulises kooselus täidetud kohustusi võib käsundita asjaajamisena¹³⁸ tõlgendanud. Välisriigis registreeritud kooselus, kui mitteabielulises suhtes ühe kooselu poole poolt teise kasuks täidetud kohustuse kvalifitseerimisel Eesti kohtu poolt, kui käsundita asjaajamine, tulevad registreeritud kooselust tõusetuvate varaliste küsimuste puhul kohaldamisele rahvusvahelise eraõiguse seaduses sätestatud käsundita asjaajamise kollisiooninormid.

REÕS- i § 49 lõike 1 alusel kohaldatakse käsundita asjaajamisest tulenevale nõudele selle riigi õigust, kus käsundita asjaajaja teo tegi. Lähtudes aga registreeritud kooselu poolte vahelistest suhetest, tuleb kohaldamisele selle riigi õigus, kuhu pooled kooselu registreerimise järel elama asusid. Näiteks registreerivad Eesti kodanik ja Itaalia kodanik oma kooselu Hollandis ning asuvad seejärel Saksamaale elama. Registreeritud kooselu varalistest suhetest

¹³⁷ Kooselu registreerimise riigi õiguse kohaldamist olukorras, kus vaidlust lahendava riigi siseriiklikus õiguses kooselu registreerimise regulatsioon puudub, pooldab ka M. Melcher, p 161.

¹³⁸ Vt registreeritud kooselu poolte nõuded kui käsundita asjaajamisest tulenevad nõuded, käesoleva töö lk 20 jj.

tõusetuva hagi esitamisel Eesti kohtusse, kvalifitseerides teo kui käsundita asjaajamine ning lähtudes REÕS- i § 49 lõikest 1, tuleb kohaldamisele Saksamaa, kui registreeritud kooselu poolte ühise elukohariigi õigus. Rahvusvahelise eraõiguse seaduses lepinguväliste kohustuste kohta sätestatud kollisiooninormide rakendamisel tuleb arvestada ka *renvoi* doktriiniga, mistõttu registreeritud kooselule käsundita asjaajamise kollisiooninormide kohaldamisest tulenev viide registreeritud kooselu poolte ühisele elukohariigi õigusele (Saksamaa), tähendab viidet ka Saksamaa rahvusvahelise eraõiguse sätetele. Siinkohal tulevad omakorda kohaldamisele Saksamaa rahvusvahelisest eraõigusest käsundita asjaajamise kollisiooninormid, mille kohaldamine registreeritud kooselu varalistele suhetele lõplikult kohaldatava õiguse leidmiseks ei tundu enam asjakohane olevat. Eesti õiguses mitteabielulisest suhtest tõusetuva nõude lahendamine käsundita asjaajamise sätete alusel on Eesti siseriiklikus õiguses mitteabielulise suhte, kui otseselt reguleerimata kooselu kaudne lahendamine käsundita asjaajamise sätete alusel teatud tingimuste olemasolul. Juhul, kui Saksamaa rahvusvahelise eraõiguse sätete alusel tuleb käsundita asjaajamisest tuleneva nõude korral kohaldada käsundita asjaajaja kodakondsusriigi õigust, on lõplikult kohaldatavaks õiguseks Eesti siseriiklik materiaalõigus, antud juhul VÕS. Välisriigis registreeritud kooselu varalise küsimuse lahendamine Eesti siseriikliku materiaalõiguse kohaselt käsundita asjaajamise sätete alusel tundub õiglane eelkõige põhjusel, et mitteabielulistest suhetest tõusetuvaid varalisi küsimusi on käsundita asjaajamise sätetele tuginedes lahendanud ka Riigikohus. Arvestades, et mitteabielulise kooselu nii-öelda ühe liigina on registreeritud kooselu üks paremini reguleeritud mitteabielulisi kooselu vorme, tuleks Riigikohtu poolt registreerimata vabaabielulistele suhetele käsundita asjaajamise sätete kohaldamist eristada välisriigis registreeritud kooselu varalistele küsimistele käsundita asjaajamise kollisiooninormide kohaldamisest. Käesoleva peatüki punktides 3.1.1. ja 3.1.2 tulenevalt on liikmesriikides registreeritud kooselu sätestatud sarnaselt kas abieluliste- või lepinguliste suhetega, seega Eesti kohtu poolt välisriigis registreeritud kooselu poolte omavaheliste nõuete kvalifitseerimine, kui käsundita asjaajamisest tulenevad nõuded, oleks kaugel sellest, milline on registreeritud kooselu olemus nendes riikides, kus neid käesolevaks hetkeks on reguleeritud¹³⁹. Mitteabielulisest kooselust, kus välismaist elementi ei esine, tõusetuva varalise nõude kvalifitseerimine käsundita asjaajamisest tõusetuva nõudena ning õigusvaidluse lahendamine Eestis käsundita asjaajamise sätete alusel ei too kaasa omakorda mõne teise riigi siseriikliku materiaalõiguse käsundita asjaajamise sätete või rahvusvahelise

¹³⁹ Registreeritud kooselu kvalifitseerimisel (sh ka rahvusvahelise eraõiguse kollisiooninormide loomisel) tuleb lähtuda mh ka nende liikmesriikide materiaalõigusest, kus kooselu registreerimine on võimaldatud. Vt lähemalt: M. Melcher, p 161.

eraõiguse kollisiooninormide kohaldamist. Tegemist on Eesti siseriiklikust materiaalõigusest tuleneva mitteabielulise kooselu nõude kvalifitseerimisega, mille lahendamine käsundita asjaajamise sätete alusel peaks jääma Eesti riigi piiridesse ning seda ei tohiks kohaldada välisriigis registreeritud kooselust tuleneva nõude kvalifitseerimise alusena.

Registreeritud kooselu varalistest suhetest tõusetuval nõudele lõplikult kohaldatava õiguse leidmine käsundita asjaajamise kollisiooninormide alusel võib viia riigi õiguse kohaldamiseni, millel puudub registreeritud kooselu varaliste küsimustega tegelik seos. Samuti ei vasta registreeritud kooselust tuleneva nõude kvalifitseerimine käsundita asjaajamisest tuleneva nõudena registreeritud kooselu võimalikule regulatsioonile ja olemusele nende riikide õiguses, kus kooselu registreerimist võimaldatakse.

3.4. Registreeritud kooselu poolte omavahelised nõuded kui alusetu rikastumise nõuded

Registreeritud kooselust, kui mitteabielulisest suhtest tuleneva nõude võimalikku lahendamist, lisaks käsundita asjaajamise sätetele on tõdetud vastavalt ka alusetu rikastumise sätetele. Mitteabielulise kooselu lõppemisel on Riigikohus mitteabielulisest kooselust tõusetunud varalisi küsimusi sisustanud ka kui alusetut rikastumist.¹⁴⁰ Seega juhul, kui Eesti kohtusse esitatakse välisriigis registreeritud kooselu vara jagamise hagi, esineb võimalus registreeritud kooselu varalistest suhetest tõusetuva küsimuse kvalifitseerimiseks alusetust rikastumisest tuleneva nõudena. Juhul, kui välisriigis registreeritud kooselust tõusetuv küsimus kvalifitseeritakse, kui alusetu rikastumine, tuleb REÕS- i § 48¹ lõike 3 kohaselt õigussuhtele kohaldada selle riigi õigust, kus alusetu rikastumine aset leidis. Sarnaselt käsundita asjaajamisega, on eeldatavasti riigiks, kus alusetu rikastumine aset leidis, registreeritud kooselu poolte ühine elukohariik. Siinkohal ei pruugi kohaldamisele tulla kooselu registreerimise riigi õigus, kui kooselu pooled on registreerimise järel teise riiki elama asunud. Sellisel juhul ei ole võimalik kohaldada kooselu registreerimise riigi õigusest tulenevaid kooselu registreerimise kollisiooninorme ega vastavaid siseriikliku materiaalõiguse sätteid.

Juhul, kui Eesti kodanik ja Saksamaa kodanik on oma kooselu registreeritud Prantsusmaal ning sinna ka elama jäänud, tuleb REÕS- i § 48¹ lõike 3 kohaselt kohaldada selle riigi õigust, kus alusetu rikastumine aset leidis, eeldatavasti Prantsusmaa õigust. Arvestades REÕS- i § 6 sätestatud *renvoi* doktriiniga, tuleb lõplikult kohaldatava õiguse leidmiseks lähtuda ka Prantsusmaa rahvusvahelise eraõiguse sätetest.

¹⁴⁰ Vt registreeritud kooselu partnerite nõuded kui alusetu rikastumise nõuded, käesoleva töö lk 23 jj.

Eesti kohus, kes on registreeritud kooselust tuleneva suhte kvalifitseerinud kui alusetu rikastumine, lähtub Eesti rahvusvahelise eraõiguse alusetu rikastumise kollisiooninormidest ning viidatud välisriigi rahvusvahelise eraõiguse sätetest. Siinkohal tekib vastuolu, kui lõplikult kohaldatava õiguse leidmiseks lähtutakse teise riigi kollisiooninormidest, kus on samuti sätestatud alusetu rikastumine, mitte ei lähtuta viidatud riigi õiguses lõplikult kohaldatava õiguse leidmiseks registreeritud kooselu kohta sätestatud kollisiooninormidest. Toodud näite puhul, kus kooselu registreeriti Prantsusmaal, on nii rahvusvahelises eraõiguses kui ka siseriiklikus materiaalõiguses olemas vastavad sätted registreeritud kooselust, kui õigussuhtest tõusetuvate küsimuste lahendamiseks. Sellisel juhul tuleb lähtuda viidatud riigi õiguses registreeritud kooselu kohta sätestatust ning kõrvale jätta alusetu rikastumise kollisiooninormide kohaldamine.

Alusetu rikastumise kollisiooninormide kohta rahvusvahelise eraõiguse seaduses sätestatu kohaldamist tuleks registreeritud kooselu suhetele vältida samadel alustel nagu käsundita asjaajamise kollisiooninormide kohaldamist. Eelkõige põhjusel, et registreeritud kooselu, kui reguleeritud mitteabieluline õigussuhe on oma olemuselt välisriikides sarnane enamasti abielulise- või lepingulise suhtega. Samuti võib esmalt alusetu rikastumise kollisiooninormide kohaldamine viia välisriigi õiguse kohaldamiseni, millel puudub kokkupuude registreeritud kooseluga, isegi juhul, kui antud riigis on kooselu registreerimine võimalik.

Kokkuvõte

Mitteabielulise kooselu registreerimiseks alust kaesoleval hetkel Eesti siseriiklikus materiaalõiguses ei ole, küll aga on erisooliste isikute kooselu registreerimine võimalik Euroopa Liidu liikmesriikidest Belgias, Hollandis, Luksemburgis ja Prantsusmaal. Välisriigis registreeritud kooselu lõpetamise ja vara jagamise hagi esitamisel Eesti kohtusse, tuleb leida alus olemasolevatest õigusaktidest nii kohtualluvuse kui ka lõplikult kohaldatava õiguse leidmiseks. Eelkõige tuleb Eesti kohtul välisriigis registreeritud kooselu Eesti siseriikliku materiaalõiguse kohaselt kindla õigussuhtena kvalifitseerida. Käesoleva töö tulemusena võib teha järgmised põhijäreldused registreeritud kooselu kvalifitseerimise kohta Eesti õiguses.

Esiteks, registreeritud kooselust tuleneva nõude kvalifitseerimine kohtualluvuse faasis peaks olema pigem abielulisest suhtest või lepingulisest suhtest tõusetuv nõue, kui käsundita asjaajamisest või alusetust rikastumisest tulenev nõue. Registreeritud kooselu regulatsioonid välisriikide siseriiklikus materiaal- ja rahvusvahelises eraõiguses vastavad enamjaolt abieluliste ja lepinguliste suhete regulatsioonidele. Vastavalt välismaise elemendi esinemisele ning registreeritud kooselust tõusetuva nõude kvalifitseerimisele Eesti siseriikliku materiaalõiguse alusel on kohtualluvuse leidmise alusteks Brüssel Ibis, Brüsseli I määrus ning TsMS. Brüssel Ibis määruse kohaldamise juures on oluliseks registreeritud kooselu lõpetamise ning vara jagamise hagide, kui seotud õigusvaidluste lahendamine kooskõlas Brüsseli Ibis määruse art 3 ja TsMS-i § 102 lg 1 p 4 ja § 105. Nimetatud õigusvaidluste vahelise seose puudumise korral on Brüssel Ibis määrus kohaldatav ainult registreeritud kooselu lõpetamisele. Oluline on välja tuua Brüssel Ibis määruse kohaldamise võimatus, kui registreeritud kooselu vara jagamisele kohalduvad Brüsseli I määruse kohtualluvuse erandlikud sätted. Brüsseli I määruse kohtualluvuse erandlikud sätted tulevad kohaldamisele juhul, kui registreeritud kooselust tõusetuv nõue kvalifitseeritakse lepingulisest suhtest tuleneva nõudena. Brüsseli I määruse kohtualluvuse erandlikud sätted välistavad õigusvaidluse lahendamise mh kohtualluvuse kokkuleppes kokku lepitud liikmesriigi kohtus. Kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimisega on registreeritud kooselu pooltel võimalik teisiti kokku leppida seega ainult Brüsseli I määruse kohtualluvuse üldistest- ja valikulistest sätetest. Brüssel III bis määruses registreeritud kooselu pooltele kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimise võimalust antud ei ole. Kohtualluvuse kokkuleppeks võib aga Brüssel Ibis määruse kohaselt lugeda registreeritud kooselu poolte ühistaotluse esitamist registreeritud kooselu lõpetamiseks ning vara jagamiseks Brüssel Ibis määruse art 3 lõike 1 punkti a neljanda alapunkti kohaselt.

Teiseks, tuleb kohtualluvuse kontrollimise aluseid kitsendada juhul, kui õigussuhte välismaine element on kolmandast riigist ning kohaldamisele tuleb TsMS. Sellisel juhul tuleb

registreeritud kooselust tõusetuva nõude kvalifitseerimisel saadud õigussuhtele kohtualluvuse määramiseks lähtuda vaid kohtualluvuse erandlikest sätetest – seda juhul, kui registreeritud kooselust tõusetuv nõue on kvalifitseeritud kui abielulisest suhtest tõusetuv nõue. Kohtualluvuse kontrollimise aluste kitsendamine on oluline, vältimaks kolmanda riigi välismaise elementiga õigusvaidluse lahendamist Eesti kohtus, kui tegelik kokkupuude õigusvaidluse ja Eesti vahel puudub või on tugevam kolmanda riigiga. Eesti kohtu poolt kolmanda riigi välismaise elemendiga õigusvaidluse lahendamisel peab õigussuhe olema Eesti riigiga seotud eelkõige läbi tugeva ühendava faktori. Õigusvaidlus ja kohus, millele õigusvaidluse lahendamine allub on tugevalt seotud juhul, kui kohtualluvus määratakse erandlike kohtualluvuse sätete alusel. Registreeritud kooselust tuleneva nõude kvalifitseerimisel abielulisest suhtest tuleneva nõudena kohaldatakse kohtualluvuse määramiseks TsMS-i § 102 toodud kohtualluvuse erandlikke sätteid, mis välistavad üldiste- ja valikuliste kohtualluvuse sätete kohaldamise. TsMS- is toodud erandliku kohtualluvuse sätteid välistavad teatud juhtudel mh ka mitmepoolsetes välislepingutes toodud abielulistele suhetele kohaldatavate kohtualluvuse sätete analoogia korras kohaldamise registreeritud kooselule. Juhul, kui registreeritud kooselu pooled on kohtualluvuse kokkuleppega andnud alluvuse registreeritud kooselust tõusetuva õigusvaidluse lahendamiseks kohtule, kellele õigusvaidluse lahendamine kohtualluvuse erandlike sätete kohaselt ei allu, ei oma antud kokkulepe õigusjõudu. Kuna kehtiva TsMS- i kohaselt ei ole abikaasadele antud võimalust kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimiseks, ei ole ka registreeritud kooselu pooltel kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimise õigust. TsMS-i § 104 lõike 1 kohaselt on kohtualluvuse kokkulepe kehtiv vaid juhul, kui selle kohtu alluvus on ette nähtud poolte kokkuleppega ja vaidlus on seotud mõlema poole majandus- või kutsetegevusega. Registreeritud kooselu poolte vahel sõlmitud kohtualluvuse kokkulepet tuleks Eesti kohtul tunnustada aga juhul, kui kohtualluvuse kokkulepe on kooskõlas kohtualluvuse erandlike sätetega.

Kolmandaks, registreeritud kooselust tuleneva nõude kvalifitseerimine lõplikult kohaldatava õiguse määramise faasis peaks olema erinev mitteabielulisest kooselust tuleneva nõude kvalifitseerimisest Eesti siseriiklikus õiguses – seda eelkõige põhjusel, et registreeritud kooselu, kui reguleeritud mitteabieluline õigussuhe on välisriikides oma olemuselt sarnane enamasti abielulise- või lepingulise suhtega. Eesti siseriiklikus õiguses on mitteabielulisest kooselust tulenevaid nõudeid kvalifitseeritud kui käsundita asjaajamisest ja alusetust rikastumisest tulenevaid nõudeid. Kvalifitseerides registreeritud kooselust tõusetuvaid nõudeid kui käsundita asjaajamisest või alusetust rikastumisest tulenevate nõuetena ning kohaldades vastavaid kollisiooninorme lõplikult kohaldatava õiguse leidmiseks, ei pruugi lõplikult kohaldatav õigus vastata kooselu poolte tegelikule tahtele ning registreeritud

kooselul ja lõplikult kohaldataval õigusel võib puududa tegelik seos. Rahvusvahelise eraõiguse seadusest tuleneva *renvoi* doktriini kohaldamisel tuleb arvestada ka viidatud riigi rahvusvahelise eraõiguse sätetega, mis antud juhul on välisriigi käsundita asjaajamise või alusetu rikastumise kollisiooninormid. Juhul, kui välisriigi õiguses puudub praktika mitteabielulisest kooselust tuleneva nõude lahendamiseks vastavalt käsundita asjaajamise või alusetu rikastumise sätetele, ei ole sobiv ka antud õigussuhetele kohaldatavate kollisiooninormide rakendamine registreeritud kooselust tulenevale nõudele lõplikult kohaldatava õiguse leidmiseks.

Neljandaks, olenemata sellest, kuidas Eesti kohus kvalifitseerib välisriigis registreeritud kooselu Eesti siseriikliku õiguse alusel, tuleb antud õigussuhe välisriigi õiguse alusel registreeritud kooselust tulenevaks nõudeks ümber kvalifitseerida, kui viidatud välisriigi siseriiklikus ja rahvusvahelises eraõiguses on olemas vastavad normid registreeritud kooselust tuleneva nõude lahendamiseks. Siinkohal on samuti oluline viidatud välisriigi õiguse ja registreeritud kooselu vahelise seose esinemine, olenemata registreeritud kooselu regulatsiooni olemasolust viidatud riigi õiguses, sest registreeritud kooselust tuleneva nõude kvalifitseerimisel Eesti siseriikliku õiguse alusel ei pruugi Eesti rahvusvahelise eraõiguse kollisiooninormid esimest edasiviidet teha registreeritud kooseluga kõige tugevamalt seotud riigi õigusele.

Viiendaks, tuleneb rahvusvahelise eraõiguse seadusest alus lõplikult kohaldatava õiguse kokkuleppe sõlmimiseks juhul, kui registreeritud kooselust tulenevat nõuet kvalifitseerida kui abielulisest suhtest või lepingulisest suhtest tuleneva nõudena. Siinkohal tuleb tähelepanu pöörata registreeritud kooselule, kui abielulisele suhtele lõplikult kohaldatava õiguse valiku piirangutele. REÕS- i §58 lõike 1 kohaselt on registreeritud kooselu pooltel võimalik kokku leppida ühe kooselu poole elukohariigi õiguse või ühe kooselu poole kodakondsuse riigi õiguse kohaldamises. Juhul, kui registreeritud kooselust tulenevale nõudele kohaldatakse lepingust tulenevate nõuete kollisiooninorme, ei ole lõplikult kohaldatava õiguse valikule piiranguid seatud. Siiski tuleb kohtul hinnata lõplikult kohaldatava õiguse ja õigussuhte vahelist seost. Lõplikult kohaldatava õiguse kokkuleppe olemasolul tähendab viide riigi õigusele REÕS- i § 6 lõike 3 kohaselt viidet antud riigi siseriiklikule materiaalõigusele.

Kuuendaks, registreeritud kooselu ning abielu varaliste suhetele lõplikult kohaldatava õiguse leidmine tuleb paigutada REÕS- i § 6 lõikes 3 toodud erandite alla, mille kohaselt viide välisriigi õigusele tähendab viidet antud välisriigi materiaalõigusele. Rahvusvahelise eraõiguse seaduses toodud *renvoi* doktriini kasutamine ning viidatud välisriigi rahvusvaheliste eraõiguse kollisiooninormidest tulenev edasi- või tagasiviide võib

viia lõplikult kohaldatava õiguseni, millega õigussuhtel tegelik seos puudub. Käesoleval hetkel, kui registreeritud kooselust tulenevat nõuet kvalifitseeritakse Eesti siseriikliku õiguse alusel muudab *renvoi* doktriini kohaldamine lõplikult kohaldatava õiguse leidmise registreeritud kooselust, kui juba kvalifitseeritud õigussuhtest veelgi kaugemaks. Juhul, kui registreeritud kooselust tulenevat nõuet kvalifitseeritakse lepingulisest suhtest tuleneva nõudena ning lõplikult kohaldatava õiguse kokkulepet kooselu poolte vahetl sõlmitud ei ole, tuleb kohtul REÕS- i § 33 lõike 1 kohaselt hinnata, millise riigi õigusega on registreeritud kooselu kõige tugevamalt seotud. REÕS- i § 33 lõike 2 kohaselt eeldatakse, et registreeritud kooselu on kõige tugevamalt seotud selle riigi õigusega, kus on kooselu registreerimise ajal selle lepingupoole elukoht, kes peab täitma lepingule iseloomuliku kohustuse. Registreeritud kooselule, kui lepingule iseloomuliku kohustuse peavad täitma mõlemad kooselu pooled, seega oleks lõplikult kohaldatavaks õiguseks kooselu poolte ühise elukohariigi õigus. Kui kooselu pooled asuvad elama Eestisse, kus siseriiklikus materiaalõiguses registreeritud kooselu vara jagamise sätteid puuduvad, tuleks võimalusel kohaldada selle riigi siseriikliku materiaalõigust, kus kooselu registreeriti. Juhul, kui registreeritud kooselul on tugevam seos siiski kooselu poolte ühise elukoha riigiga, tuleks leida võimalus antud riigi õiguse kohaldamiseks.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et välisriigis registreeritud kooselu poolte omavaheliste nõuete kvalifitseerimisel Eesti siseriikliku õiguse alusel ning paigutamisel rahvusvahelise eraõiguse sätete alla tuleb lähtuda eelkõige kooselu poolte vahelise suhte olemusest ning võimalikust sarnasusest abieluliste või lepinguliste suhetega. Siinjuures on oluline arvestada ka riigi õigusega, kus kooselu registreeriti. Kooseluseaduse eelnõu ettevalmistamisel tuleb valida registreeritud kooselu ja selle regulatsioonile kindel lähenemine – kas tegemist on õigussuhtega, mis on lähedane pigem lepingu- või abielusarnasele suhtele. Kollisiooninormide loomisel tuleb tähelepanu pöörata eelkõige registreeritud kooselu poolte võimalikule tahtele lõplikult kohaldatava õiguse osas ning lähtuda mh ka Euroopa Liidu Nõukogu määruse eelnõust kohtualluvuse, kohaldatava õiguse ning otsuste tunnustamise ja täitmise kohta registreeritud kooselust tulenevaid varalisi tagajärgi käsitlevates asjades.

Characterizing the claims of registered partners in Estonian private international law

Abstract

At the moment- there are no provisions in Estonian substantive or private international law on registered partnerships or claims arising out of the relationship between the registered partners. Nevertheless, some European Union member countries have legalized the registration of cohabitation. The problem arises when the claim of division of property of the registered partnerships is submitted to the court of Estonia. For solving the case of division of property in Estonia, the court of Estonia has to find a legal basis from existing acts to determine the jurisdiction and applicable law. First of all, the court has to qualify the registered partnership as a legal relationship under the Estonian internal law. After characterizing the claim arising out of the relationship of the registered partners as a claim arising out of a marital relationship, contractual relationship, non- contractual relationships (benevolent intervention in another`s affairs and unjust enrichment), it is possible for the court to apply the jurisdiction rules and conflict rules of the characterized legal relationship.

The Supreme Court of Estonia has resolved the claims arising out of a non- marital cohabitation according to the provisions of partnership contract or non- contractual obligations (benevolent intervention in another`s affairs and unjust enrichment) in the internal law of Estonia. That kind of solution is suitable only, if there is no foreign element involved. When there is a foreign element in a registered partnership claim and the private international law provisions are applicable, attention has to be paid in case to characterizing the claim arising out of the registered partnership to the regulation of the registered partnerships in the countries where registration is regulated and to the characterization of the claims arising out of a non- marital cohabitation according to the substantive law of Estonia. Based on the fact that the regulations of the registered partnerships in the foreign countries are primarily similar to the regulations of marriage and contract, the qualification of registered partnerships according to the substantive law of Estonia has to be based on those legal relationships, to avoid giving jurisdiction to the courts of Estonia when the connection between the registered partnership and Estonia is weak, lacks or is substantially stronger with another country.

The conflict rules may lead to a situation, where the applicable law does not have a link with the registered partnership. This problem arises especially when the characterization of the claim of the registered partners according to the Estonian substantive law differs substantially from the regulation of the registered partnerships in the member state where the partnership was registered. This paper outlines the characterizations of the claims of the registered partners which should be avoided.

The jurisdiction of the Estonian courts, in case of determining the division of property of the registered partnership will be determined by the Brussels Ibis regulation, Brussels I regulation or by the Code of Civil Procedure.

When the claims arising out of the relationship between the registered partners are significantly similar to the claims between the spouses, the jurisdiction has to be determined according to the Brussels Ibis regulation. Brussels Ibis regulation is applicable when, with the claim for terminating the registered partnership is also submitted, as a related legal dispute, the claim for dividing the property of the registered partners. According to the art 3 section 1 subsection a of the Brussels Ibis regulation the Estonian courts have jurisdiction when the registered partners are habitually resident in Estonia. Related legal disputes (terminating registered partnership and dividing property) cannot be solved in one member state according to the Brussels Ibis regulation – there is no regulation for solving related legal disputes in one court. However, it is possible to solve related disputes in one court in accordance with the Code of Civil Procedure by applying § 105 (jurisdiction in case when the defendant participates in the hearing without contesting the jurisdiction) together with § 102 section 1 subsection 4 (joint property distribution or other matrimonial property regime claim). Under the Brussels Ibis regulation, the Estonian courts have jurisdiction for solving the case arising out of the property claims of the registered partners when the registered partners were last habitually resident in Estonia and one of them still resides here or when the respondent is still habitually resident in Estonia. When the court of Estonia characterizes the relationship of the registered partners as a marital relationship, the partners have an opportunity to submit a joint application for terminating their relationship to the Estonian court if one of the partners habitually resides in Estonia. The court of Estonia has to recognize the joint application according to the Family Law Act of Estonia. It is possible to apply a joint application for getting a divorce – in that case the marriage is divorced by the vital statistics office. When the legal relationship has a foreign element, the joint application should be examined and solved by the Court. According to the Family Law Act, the vital statistics office can terminate the relationship only if both of the partners reside in Estonia. The fact that the joint application is submitted to the court only strengthens the opportunity for submitting a joint application for terminating the relationship and dividing property.

Determination of jurisdiction can be based only on the applicant's habitual residence if the applicant has been habitually resident in the for at least a year immediately before the application was made. Therefore the applicant, as one of the registered partners has the right to submit the claim for terminating the registered relationship and for dividing the property to the courts in Estonia if he or she has been habitually resident here for at least a year before

submitting the application. If the applicant is also a citizen of Estonia, the duration of the habitual residence is shortened to six months. Therefore the Estonian courts have jurisdiction also when one of the registered partners is a citizen of Estonia and has been habitually resident here at least for six months. Citizenship can be used as a connecting factor if both of the partners are citizens of Estonia according to the Brussels Ibis article 3 section 1 subsection b.

For determining the jurisdiction in accordance with the Brussels Ibis regulation, the court of Estonia, in case of recognizing the jurisdiction or declaring the absence of jurisdiction has to decide, for solving the case in the court of Estonia, if the registered partnership has a connection with Estonia or not. Characterizing the claims of registered partners in Estonian substantive and private international law particular attention must be paid to the regulation of the registered partnerships in the state where the partnership was registered.

Recognizing that the regulation of the registered partnerships is substantially similar to the contractual relationships and to the rights and obligations resulting from the relationship, the jurisdiction has to be examined in accordance with the Brussels I regulation. If the claims of the registered partners are characterized in Estonian substantive law as claims arising out of contractual relationship, the article 2 section 1 of Brussels I regulation is applicable – the court of Estonia has jurisdiction when the defendant is domiciled in Estonia. In this case it is not important for both of the registered partners to have a domicile in Estonia, it is possible to rely only on the domicile of the defendant. The claim for dividing the property of the registered partnership (as a contractual relationship) can be brought to the Estonian court also according to the article 24 of the Brussels I regulation if the defendant enters an appearance and does not contest the jurisdiction.

In addition to the general provisions, the courts of Estonia can have jurisdiction also according to the exclusive jurisdiction provisions of the Brussels Ibis regulation and Brussels I regulation. The exclusive jurisdiction provisions of the Brussels Ibis regulation do not give any new grounds to the partners for terminating their registered partnership and dividing property. The exclusive jurisdiction in article 6 has to be in accordance with the articles 3 – 5 (general provisions of the jurisdiction). In accordance with the article 6 of the Brussels Ibis regulation, one of the partners can sue the other in a member state court if the applicant has the habitual residence in that member state in accordance with the article 3 section 1 subsection a points 5 and 6. The Estonian court has jurisdiction for dividing the property of the registered partnership under the article 7 of the Brussels Ibis regulation. For example, if the applicant is a Finnish citizen who is residing habitually in Estonia - the other partner has to meet two conditions: he or she cannot be habitually resident or either a national of a

Member State. In this case the jurisdiction is determined by the provisions of the Estonian international jurisdiction (Code of Civil Procedure).

Special jurisdiction is granted also by the Brussels I regulation. Article 5 subsection 1, point a of the Brussels I regulation is the only applicable provision for determining the jurisdiction when the claim of the registered partners is characterized as a contractual claim. In this case the court of Estonia has to interpret the place of performance of the obligation, which in the case of registered partnerships can be the place where they had their last habitual residence. For interpreting the place of performance of the obligation, the habitual residence of the registered partners is the most flexible connecting factor and it also connects the claim arising out of their relationship with the state where the claim most likely rouse. In addition to the article 5, the courts of Estonia have jurisdiction for solving the case of the dissolution of the property of the registered partners also under the article 6, subsections 3 and 4. Under the article 6 subsection 3, the courts of Estonia have jurisdiction for solving the abovementioned case if the counter- claim arising from the same contract or facts on which the original claim was based is submitted to another Member State court, but the original claim is submitted to the court of Estonia – in this case the court of Estonia has the jurisdiction for solving also the counter-claim.

In addition to the general and special jurisdiction, the Estonian courts have jurisdiction in case of dividing the property of the registered partners also under the exclusive jurisdiction of the Brussels I regulation. According to the article 22 points 1 and 3 the claims of the registered partners can be determined under exclusive jurisdiction if the characterization is based only on one of the main questions rising from the legal dispute of dissolving the property. The courts of Estonia have exclusive jurisdiction if the immovable property or the public registers are kept in Estonia.

The registered partners have also the opportunity for concluding a prorogation of jurisdiction. The Brussels Ibis regulation does not provide any provisions for concluding a prorogation of jurisdiction. Nevertheless, in article 3 section 1 subsection a point 4 it is possible for the registered partners to submit a joint application for terminating their partnership and for dividing the property acquired during their cohabitation to the court of Estonia if one of the partners is habitually resided in Estonia. Submitting a joint application can be counted as a prorogation of jurisdiction, because both of the partners have to agree on giving jurisdiction to a certain Member State court.

Unlike the Brussels Ibis regulation, the Brussels I regulation gives the opportunity for the partners for concluding a prorogation of jurisdiction under the article 23. The courts of Estonia will have jurisdiction under the prorogation of jurisdiction if the agreement is

concluded in compliance with the formal requirements (article 23) and according to the agreement, jurisdiction is given to the courts of Estonia. It is also important that one or both of the partners are domiciled in a Member State. If none of the partners is domiciled in Estonia it is still possible to conclude a jurisdiction agreement for giving jurisdiction to the courts of Estonia under the Brussels I regulation article 23 section 3 – in this case the court of Estonia has jurisdiction for solving the case of dividing the property of the registered partnership. Nevertheless, if the court of Estonia declares the absence of jurisdiction and the registered partnership is more closely connected to another Member State, the agreement on jurisdiction has no legal force. In concluding the agreement on jurisdiction the partners have to follow also the rules of exclusive jurisdiction. The prorogation of jurisdiction has no legal force if the claim falls under the provisions of the exclusive jurisdiction.

Under the Code of Civil Procedure it is determined only when the courts of Estonia have jurisdiction – no jurisdiction is given to another state. If the court of Estonia has no jurisdiction under the Code of Civil Procedure, then it has to declare the absence of jurisdiction. Giving jurisdiction to the courts of Estonia under the general and special jurisdiction should be limited. First of all, the foreign element in the registered partnership is from a non-member state and the connection with Estonia in these cases have to be strong. Secondly, the matrimonial jurisdiction, which is applicable also to the registered partnerships is regulated under the exclusive jurisdiction provisions § 102 section 1 subsection 4 of the Code of Civil Procedure. Paragraph 102 provides a direct opportunity for determining jurisdiction, therefore it is unnecessary for finding arguments for solving related disputes in one court (as it is under the Brussels IIbis regulation).

When the Proposal for a Council Regulation on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions on the property consequences of registered partnerships or the Proposal for a Council Regulation on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of matrimonial property regimes are adopted it is possible by using analogy or by applying the regulation directly to determine the jurisdiction for solving the case arising out of the property matters of between the registered partners. At the moment the jurisdiction should be determined according to the Code of Civil Procedure for determining when the courts of Estonia have jurisdiction for solving the property consequences of registered partnerships.

The conclusion of a jurisdiction agreement between the registered partners (also spouses) is excluded, because the agreement is valid under the Code of Civil Procedure § 104 section 1 only, if it is concluded between the parties and the dispute is related to the economic- or professional activity of the parties. If the registered partners have concluded an

agreement on jurisdiction and decided that the claims rising out of their property consequences should be settled in a court in Estonia, the court of Estonia should look for connecting factors between Estonia and the registered partnership and its property. If the court of Estonia has jurisdiction under the exclusive jurisdiction according to the Code of Civil Procedure, then the court should accept the jurisdiction agreement and settle the dispute on the property of the registered partnership.

The characterization of the claims of registered partners in Estonian substantive law gives also a significant ground for positioning these characterizations under the Estonian private international law – determine the applicable law. In case when the Estonian court has the jurisdiction for settling the case, the applicable law is determined by the provisions of the Private International Law Act (PIL Act).

If the claims between the registered partners are mostly similar to the claims between spouses, then the conflict rules of marriage are applicable. Despite from the absence of the provisions for concluding an (jurisdiction) agreement, it is possible for the registered partners to agree on the applicable law. Under the § 58 section 1 of the PIL Act the law applicable to the property consequences is the law which the partners have agreed on. In concluding this agreement attention must be paid to the list for choosing the applicable law. The chosen law for the property rights can be either the law one of the partners residence state or the law of one of the partners citizenship. In case of the agreement on applicable law only the internal provisions of that state's law are applicable – the application of private international law provisions and *renvoi* are excluded by the PIL Act § 6 section 3. For the registered partners it is highly recommended to conclude an agreement on the applicable law for their property consequences in accordance with the § 58 section 1 from the PIL Act.

If the claims between the registered partners resemble mostly to the claims between the spouses, the property rights, if the registered partners have not chosen the governing law, shall be governed by the law applicable to the general legal consequences (§ 57 of the PIL Act) at the time of registration of the partnership. There are four different, mutually exclusive options for determining the law applicable. Now, when there is no agreement on applicable law, also the doctrine of *renvoi* must be taken into account. According to the § 6 of the PIL Act if the conflict rule prescribes the application of foreign law (transmission), the rules of private international law of the corresponding state apply. The first option for determining the law applicable for the property consequences of the registered partnership determined by the law of the state where the common residence of the registered partners is situated. When the registered partners have their common residence in Estonia, the law applicable will be the substantive law of Estonia – the Family Law Act. If the conflict rule of the PIL Act refers to a

foreign law, the rules of the private international law of that state apply. In some cases the characterization has to be reviewed – when the claim between the registered partners is characterized as a claim between the spouses and the conflict rules of Estonia refer to a foreign state (where the partnership was registered) the private international law provisions which deal with registered partnership have to be applied, not the conflict rules of the matrimonial property – so, the claim between the registered partnerships has to be characterized differently. If the conflict rules refer to a state, where the registration of the partnerships is also unregulated, the conflict rules dealing with marital property are applicable for determining the law applicable to the property consequences of the registered partnership. In case, when the conflict rules of the referred state prescribe the application of the law of a third state, such transmission shall not be taken into consideration and the law applicable will be the substantive law of Estonia. Under the § 57 section 2 of the PIL Act, if the registered partners reside in different states but have the same citizenship, the property consequences of the registered partnership shall be determined by the law of the state the citizens of which the registered partners are. If the partners reside in different states and have different citizenship, the property consequences of the registered partnership shall be determined on the basis of the law of the state of their last common residence if one of the registered partners still resides in such state. If the property consequences of the registered partners cannot be determined pursuant to brought options the law of the state with which the spouses are otherwise most closely connected applies.

The application of the doctrine of *renvoi* in case of determining both, the property consequences of the marriage and registered partnerships should be excluded for legal clarity and legal certainty. The determination of the law applicable to the property consequences should be placed under the § 6 section 3, where the application of *renvoi* is excluded and the reference to the foreign law mean the application of the substantive law of the referred state.

When the claim between the registered partners is characterized as a claim of a contractual relationship, the partners have the opportunity to agree on the applicable law under the PIL Act § 32 section 1 – there are no limits on deciding which law should govern the relationship. Nevertheless, the court should still examine if the registered partnership has some kind of a connection with the state, whose law governs the relationship. If the registered partners have decided to apply the law of Estonia, then the courts of Estonia have to decide whether the registered partnership of the property of the registered partnership has a connection with Estonia. In case of the agreement on applicable law only the internal provisions of that state's law are applicable (PIL Act § 6 section 3).

When the claim between the registered partners is characterized as a claim of a contractual relationship and the partners have not agreed on the law applicable, the law governing the property of the registered partners will be determined according to the conflict rules applicable to the contractual obligations. Under § 33 sections 1 and 2 of the PIL Act the registered partnership (contract) shall be governed by the law of the state with which the contract is most closely connected. A contract is presumed to be most closely connected with the state where the residence of the party who is to perform the obligation characteristic of the contract is situated at the time of the registration (entry into the contract). For determining the law applicable for the property consequences of the registered partners, the court has to take into account the connection with the registered partnership and between the state where the partnership was registered or between the state where the partners have their joint residence. At the moment, when there are no conflict rules governing the law applicable for the property consequences of the registered partners, the conflict rules (or substantive law) of the state where the partnership was registered should be applicable.

Claims between the partners of a non-marital cohabitation (including registered partnerships) have also been characterized in the substantive law of Estonia as claims rising out of benevolent intervention in another`s affairs and claims rising out of unjust enrichment. In the PIL Act there are also conflict rules for determining the law applicable in case of benevolent intervention in another`s affairs and unjust enrichment. For example, if the court of Estonia characterizes the claim as a claim rising out of benevolent intervention in another`s affairs and applies the corresponding conflict rules for determining the law applicable. Also the conflict rules on the referred state have to be applied. It may lead to a wrongful characterization under the referred state`s law, because settling the property claim rising out of the non-marital relationship under the substantive rules of benevolent intervention in another`s affairs is common in Estonian substantive law. It is rather difficult to characterize the property claim between the registered partnership if there is a foreign element involved, as a claim of benevolent intervention in another`s affairs or unjust enrichment.

For determining the law applicable for the property claim between the registered partners, the regulation of such relationships in the states where the partnership was registered, should be taken into account and the characterization should meet the characteristics of marriage or contractual relationship. Characterizing the claims between the registered partners as the claims of benevolent intervention in another`s affairs or unjust enrichment should be left beside, because the characteristics are not similar to the regulations of the registered partnerships in the Member States where the registration of a partnership is regulated.

Kasutatud allikad

Kasutatud kirjandus

1. **Boele- Woelki, K. (ed).** Perspectives for the Unification and Harmonisation of Family Law in Europe. Antwerp – Oxford – New York, Intersentia, 2003.
2. **Boele- Woelki, K.** Private International Law Aspects of Registered Partnerships and Other Forms of Non- Marital Cohabitation in Europe. – Louisiana Law Review Vol. 60/2000, pp 1053 – 1059.
3. **Bradley, D.** Regulation of unmarried cohabitation in West- European jurisdictions – determinants of legal policy. – International Journal of Law, Policy and the Family 15/2001, pp 22-50.
4. **Godart, J.** Pacs seven years on: is it moving towards marriage? – International Journal of Law, Policy and the Family 21/2007, pp 310 – 321.
5. **Harding, M.** The harmonisation of private international law in Europe: taking the character out of family law? – Journal of Private International Law. Vol. 7 No. 1/2011, pp 203 – 229.
6. **Jaadla, K.** *Renvoi* vormid ja doktriinid Eesti perekonna- ja pärimisõiguses. Bakalaureusetöö, 2010, Tartu.
7. **Jauernig, O.** Bürgerliches Gesetzbuch. 10. Aufl. München: Beck 2007.
8. **Järviste, L., Kasearu, K., jt.** Abielu ja vaba kooselu: trendid, regulatsioonid, hoiakud. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 4/2008. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V2ljaanded/Toimetised/2008/04.pdf> (01.05.2013).
9. **Kalatshjan-Kirejeva, M. G.** Mitteabielulise kooselu õiguslik staatus muutuvate perekonnavormide kontekstis. Bakalaureusetöö, 2009, Tartu: Tartu Ülikool.
10. **Kama, P., Kullerkupp, K.** Vabaabielu *versus* abielu: varalised suhted muutuvate kooseluvormide kontekstis. – Juridica VI/2002, lk 359 – 368.
11. **Kurs, E.** Samasoolise paaride kooselu regulatsiooni vajalikkusest Eestis sihtgruppi kuuluvate naiste perspektiivist. Magistritöö, 2012, Tartu: Tartu Ülikool.
12. **Lamont, R.** Habitual Residence and Brussels IIbis: Developing Concepts for European Private International Family Law. – Journal of Private International Law Vol. 3 No. 2/2007, pp 261 – 281.
13. **Lüderitz, A.** Perekonnaõigus. Tallinn, Juura, 2005.

14. **Madise, Ü., jt (toim).** Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2012.
15. **Magnus, U., Mankowski, P.** Brussels I regulation 2nd Revised Edition. Munich, Sellier. European law publishers, 2012.
16. **Magnus, U., Mankowski, P.** Brussels Ibis Regulation. Munich, Sellier. European law publishers, 2011.
17. **Mahoney, M., M.** Forces shaping the law of cohabitation for opposite sex couples. – Journal of Law and Family Studies. 135/2005, pp 136 – 202.
18. **Meeusen, J., Pertegàs, M. etc.** International Family Law for the European Union. Antwerpen – Oxford, Intersentia, 2007.
19. **Melcher, M.** (Mutual) Recognition of Registered Relationships via EU Private International Law. – Journal of Private International Law No. 1 Vol. 9, 2013, pp 149 – 170.
20. **Narusk, S.** Homoseksuaalse kooselu reguleerimisest. Bakalaureusetöö, 2005, Tallinn: Tartu Ülikooli õigusinstituut.
21. **Norrie, K. McK.** Recognition of foreign relationships under the Civil Partnership Act 2004. – Journal of Private International Law No. 1 Vol. 2, 2006, pp 137 – 167.
22. **Numela, I.** Välisriigi õiguse kohaldamine. – Juridica IV/2002, lk 254 – 260.
23. **Nurmela, I., Almann, L. jt.** Rahvusvaheline eraõigus, 3. täiend. tr. Tallinn, Juura, 2008.
24. **Riisalu, K.** Mitteabielulise kooselu partnerite varalistest suhetest võrreldes abikaasade varaliste suhetega. Bakalaureusetöö, 2005, Tallinn: Tartu Ülikooli õigusinstituut.
25. **Saare, K.** Eraõigusliku juriidilise isiku organi liikmete õigussuhted. Juridica VII/2010, lk 481 – 490.
26. **Saare, K.** Seltsing – kas leping või ühing? Juridica I/2003, lk 57 – 64.
27. **Schrama, W., M.** Registered partnership in the Netherlands.– International Journal of Law, Policy and the Family 13/1999, pp 315 – 327.
28. **Steiner, E.** The spirit of the new French registered partnership law – promoting autonomy and pluralism or weakening marriage? – Child and Family Law Quarterly, Vol 12, No. 1/2000, pp 1 – 14.
29. **Tampuu, T.** Lepinguvälised võlasuhted, III täiendatud ja muudetud trükk. Tallinn, Juura, 2012.
30. **Tampuu, T.** Sissejuhatus lepinguväliste võlasuhete õigusesse: käsundita asjaajamise õigus. Juridica V/2002, lk 336 – 345.

31. **Tihhonova, L.** Mitteabielulise kooselu olemus ja õiguslik reguleerimine. Lõputöö, 2006, Tartu: Tartu Ülikool.
32. **Torga, M.** Elukoht tsiviilseadustiku üldosa seaduses: tähendus rahvusvahelises tsiviilkohtumenetluses. – *Juridica* VII/2010, lk 473 – 480.
33. **Varul, P jt.** Võlaõigusseadus II 2.+ 7. osa (§§ 208- 618) komm vln. Tallinn, Juura, 2007.
34. **Varul, P jt.** Võlaõigusseadus III 8. ja 10. osa (§-d 619 – 916 ja 1005 - 1067) komm vln. Tallinn, Juura, 2009.
35. **Waaldijk, K.** More or less together: Levels of legal consequences of marriage, cohabitation and registered partnership for different-sex and same-sex partners. A comparative study of nine European countries. Paris, 2005. Available: <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/12585/More-or-less-together00-Complete%20report.pdf?sequence=2> (01.05.2013).

Kasutatud normatiivaktid

36. Asjaõigusseadus. 9. juuni 1993. - RT I 1993, 39, 590; RT I, 23.04.2012, 1.
37. Charter of Fundamental Rights of The European Union (2000/C 364/01), of 7. December 2000, ELT C 364, 18.12.2000, pp 1 – 22.
38. Council Regulation (EC) No 2201/2003, 27. November 2003, concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) nr 1347/2000, ELT L 338, 23.12.2003, pp 1 – 29.
39. Council Regulation (EC) No 4/2009, of 18. December 2008, on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and cooperation in matters relating to maintenance obligations, ELT L 7, 10.01.2009, pp 1 – 79.
40. Council Regulation (EC) No 44/2001, of 22. December 2000, on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, ELT L 12, 16.1.2001, pp 1 – 23.
41. Council Regulation (EU) No 1259/2010, of 20 December 2010, implementing enhanced cooperation in the area of the law applicable to divorce and legal separation, ELT L 343, 29.12.2010, pp 10 – 16.
42. Eesti NSV abielu- ja perekonnakoodeks. Tallinn: Eesti Raamat, 1969 (Tartu : H. Heidemanni nim. trükikoda).

43. Eesti Vabariigi, Leedu Vabariigi ja Läti Vabariigi õigusabi ja õigussuhete leping. 11. november 1992. - RT II 1993, 6, 5.
44. Eesti Vabariigi ja Poola Vabariigi vaheline leping õigusabi osutamise ja õigussuhete kohta tsiviil-, töö- ning kriminaalasjades. 27. november 1998. - RT II 1999, 4, 22.
45. Eesti Vabariigi ja Ukraina leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil- ning kriminaalasjades. 15. veebruar 1995. - RT II 1995, 13, 63.
46. Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades. 26. jaanuar 1993. - RT II 1993, 16, 27.
47. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. Rooma, 4. november 1950. - RT II 2000, 11, 57; RT II 2010, 14, 54.
48. Haldusmenetluse seadus. 6. juuni 2001. – RT I 2001, 58, 354; RT I, 23.02.2011, 3.
49. Krediidiasutuste seadus. 9. veebruar 1999. – RT I 1999, 23, 349; RT I, 29.03.2012, 1.
50. Kriminaalmenetluse seadustik. 12. veebruar 2003. – RT I 2003, 27, 166; RT I, 21.12.2012, 1.
51. Notariaadiseadus. 06. detsember 2000. - RT I 2000, 104, 684; RT I, 30.12.2010, 2.
52. Pankrotiseadus. 22. jaanuar 2003. – RT I 2003, 17, 95; RT I, RT I, 21.12.2012, 1.
53. Perekonnaseadus. 12. oktoober 1994. – RT I 1994, 75, 1326; RT I 2009, 60, 395.
54. Perekonnaseadus. 18. november 2009. – RT I 2009, 60, 395; RT I, 27.06.2012, 4.
55. Rahvusvahelise eraõiguse seadus. 27. märts 2002. – RT I 2002, 35, 217; RT I 2009, 59, 385.
56. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. 20. aprill 2005. – RT I 2005, 26, 197; RT I, 21.12.2012, 1.
57. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. 27. märts 2002. – RT I 2002, 35, 216; RT I, 06.12.2010, 1.
58. Täitemenetluse seadustik. 20. aprill 2005. – RT I 2005, 27, 198; RT I, 31.12.2012, 5.
59. Vangistusseadus. 14. juuni 2000. – RT I 2000, 58, 376; RT I, 20.12.2012, 3.
60. Võlaõigusseadus. 26. september 2001. – RT I 2001, 81, 487; RT I, 08.07.2011, 6.
61. Äriseadustik 15. veebruar 1995. – RT I 1995, 26, 355; RT I, 18.12.2012, 3.

Kasutatud kohtupraktika

62. EIKo 13.06.1979, 6833/74, Marckx v. Belgium.
63. EKo, 09. 12. 2003, C- 116/02, Erich Gasser GmbH vs MISAT Srl.

64. EKo, 13. 06. 2000, C- 412/98, Group Josi Reinsurance Company SA vs Universal General Insurance Company (UGIC).
65. EKo, 29. 11. 2007, C- 68/07, Kerstin Sundelind Lopez versus Miguel Enrique Lopez Lizazo.
66. RKTko nr 3-2-1-107-10, 29. november 2010 (G. Bi hagi I. Bi vastu abielu lahutamiseks, ühisvara jagamiseks ja laste elukohta määramiseks).
67. RKTko nr 3-2-1-125-03, 10. detsember 2003 (Anne-Margret Jacobseni hagi Margit Metsa vastu notari ametitegevusega tekitatud kahju 1 000 000 krooni hüvitamiseks).
68. RKTko nr 3-2-1-133-05, 13. detsember 2005 (Valdeko Vaheri hagi Laine Tuliki vastu alusetult omandatud vara eest 369 401 krooni 57 sendi väljamõistmiseks).
69. RKTko nr 3-2-1-142-05, 20. detsember 2005 (Jaak Kõrtsi hagi Anne Purde (Purre) vastu omandiõiguse tunnustamiseks 1/2 mõttelisele osale korteriomandist ja taotlus kinnistusraamatu kande muutmiseks).
70. RKTko nr 3-2-1-107-07, 5. detsember 2007 (Siiri Paiso ja Oliver Roo hagi Elvi Krivani vastu õigusliku alusega tehtud kulutuste hüvitamiseks).
71. RKTko nr 3-2-1-54-08, 16. juuni 2008 (Jaanika Sillandi hagi Ivo Tapneri vastu 200 000 krooni suuruse põhivõla ja 63 247 krooni viivise saamiseks).

Kasutatud muu allikmaterjal

72. Commission of The European Communities COM (2006) 400 final, 17. July 2006, Green Paper on conflict of laws in matters concerning matrimonial property regimes, including the question of jurisdiction and mutual recognition. Available: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0400:FIN:EN:PDF> (01.05.2013).
73. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM (2011) 125 final, of 16. March 2011, bringing legal clarity to property rights for international couples. Available: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0125:FIN:EN:PDF> (01.05.2013).
74. Draft Report on the proposal for a Council Regulation on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions on the property consequences of registered partnerships (COM(2011)0127 – C7-0094/2011 – 2011/0060(CNS)).

Available: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2f%2fEP%2f%2fNONSGML%2bCOMPARL%2bPE494.575%2b01%2bDOC%2bPDF%2bV0%2f%2fEN> (01.05.2013).

75. Eesti Riigikogu vastused Euroopa Komisjoni poolt esitatud rohelisele raamatule kollisiooninormide kohta abieluvara käsitlevates asjades, sealhulgas kohtualluvuse ja vastastikuse tunnustamise küsimustele, COM (2006) 400 lõplik, 17. juuli 2006. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.ipex.eu/IPEXL-WEB/scrutiny/COM20060400/erii.do> (01.05.2013).
76. Justiitsministeeriumi pressiteade 28. august 2012. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/57148> (01.05.2013).
77. Kooseluseaduse eelnõu kontseptsioon. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57140/Kooseluseaduse+kontseptsioon.pdf> (01.05.2013).
78. Ettepanek: Nõukogu Määruse kohtualluvuse, kohaldatava õiguse ning otsuste tunnustamise ja täitmise kohta abieluvararežiime käsitlevates asjades. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0126:FIN:ET:PDF> (01.05.2013).
79. Perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus kättesaadav: www.riigikogu.ee.
80. Proposal for a Council regulation on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions regarding the property consequences of registered partnerships. Available: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0127:FIN:EN:PDF> (01.05.2013).
81. Statistikaamet. Rahva ja eluruumide loendus 2011. aastal, Rahvastiku demograafilised ja etno-kultuurilised näitajad – Perekonnaseis. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.stat.ee/sab-uuendus?db_update_id=14101.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Kätlin Jaadla

(sünnikuupäev: 02. oktoober 1988)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
Registreeritud kooselu partnerite omavaheliste varaliste nõuete kvalifitseerimine Eesti
rahvusvahelises eraõiguses,

mille juhendaja on Maarja Torga,

reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas
digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas
digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega
isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 06. mai 2013.